

MARIA VOINEA · CARMEN BULZAN

SOCIOLOGIA DREPTURILOR OMULUI

MARIA VOINEA

CARMEN BULZAN

**SOCIOLOGIA
DREPTURILOR OMULUI**

01 569 563

EDITURA UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI
2003

II 329926

1408103

© Editura Universității din București

Șos. Panduri, 90-92, București – 050663; Telefon/Fax: 410.23.84

E-mail: editura@unibuc.ro

Internet: www.editura.unibuc.ro

B.C.U. Bucuresti

C20036505

Tehnoredactare computerizată: Carmen Bulzan

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
VOINEA, MARIA

Sociologia drepturilor omului/ Maria Voinea, Carmen
Bulzan – București: Editura Universității din București, 2003
152 p.

Bibliografie

ISBN 973-575-805-9

I. Bulzan, Carmen

316

CUPRINS

<i>Cuvânt înainte</i>	9
Introducere	11

PARTEA I

PENTRU O SOCIOLOGIE A DREPTURILOR OMULUI

1. Repere pentru o sociologie a drepturilor omului.....	15
2. Drepturile omului – expresie a nevoilor individuale și sociale.....	20
3. Condiționarea socială a drepturilor omului.....	22
4. Sistemática drepturilor omului.....	26
5. Raporturile individ – societate (instituții publice).....	45
5.1. Raporturile dintre viața privată și viața publică.....	45
5.2. Raporturile drept – obligație – o abordare semiotică.....	47
6. Structura socială și drepturile omului.....	51
6.1. Drepturi discriminatorii – femeia și bărbatul.....	51
6.2. Popoare și culturi. Minorități, populații autohtone.....	53
6.3. Multiculturalism și interculturalitate.....	55

PARTEA A II-A

STUDII DE CAZ

7. Acțiunea socială- cadru de manifestare a drepturilor omului.....	63
7.1. Absența raționalității din acțiunea socială.....	63
7.2. Forme perverse de luptă pentru câștigarea unui drept.....	65
7.3. Opțiune și responsabilitate.....	66
8. Instituțiile sociale.....	67
8.1. Credibilitatea/ lipsa de încredere în instituțiile publice.....	67
8.2. Familia – dreptul la viață și dreptul de a nu fi singur.....	70

8.3. Biserica – libertatea de conștiință.....	72
8.4. Școala – dreptul la educație.....	73
8.5. Instituțiile publice și private – dreptul la muncă.....	74
8.6. Instituțiile puterii – dreptul de a alege și de a fi ales.....	76
9. Instituții și organizații internaționale.....	80

PARTEA A III-A

EDUCAȚIA PENTRU DREPTURILE OMULUI, CETĂȚENIE ȘI PACE

10. Educație pentru drepturile omului.....	89
10.1. Importanța educației pentru drepturile omului.....	89
10.2. Formarea educatorilor în domeniul educației pentru drepturile omului.....	91
10.3. Educația pentru cetățenie democratică.....	97
10.4. Educația pentru pace.....	110
11. Fenomene sociale anomice.....	113
11.1. Conflictul și violența.....	113
11.2. Intoleranța și rasismul.....	118
12. Activități practice cu elevii în educația pentru drepturile omului.....	120
13. O cronologie a drepturilor omului.....	131
14. Lexic sumar de termeni folosiți în domeniul drepturilor omului.....	137
 Bibliografie.....	 145
 Anexe.....	 147

Foștilor și actualilor noștri studenți

Cuvânt înainte

Deși preocupările pentru abordarea unor fenomene, procese sau relații sociale din diversitatea realității sociale s-au înmulțit, generând noi ramuri ale sociologiei, lucrarea *Sociologia drepturilor omului* nu este numai o introducere la o nouă ramură, ci și o lucrare de graniță între sociologia juridică și sociologia educației, care prin problematică ea tinde să devină un domeniu interdisciplinar ce antrenează deopotrivă sociologia, dreptul, psihologia, istoria, în general științele socio-umaniste.

Abordarea problematicii drepturilor omului în lucrarea de față este făcută din perspectivă sociologică, aspectele juridico-legislative din legislația românească și internațională fiind prezentate, în prima parte a lucrării, prin analize semnificative de conținut. Studiile de caz – eseuri sociologice – prezentate în partea a II-a, cu privire la încălcări ale drepturilor omului, exemplifică fragmente de realitate românească marcată adesea de încălcări ale drepturilor omului. Partea a III-a a lucrării prezintă elemente de sociologie a educației pentru drepturile omului, fiind prezente elemente de didactică a formării tinerilor în domeniul cunoașterii și apărării drepturilor și a exercitării obligațiilor. Din această perspectivă lucrarea prezintă atât o valoare teoretico-metodologică incontestabilă cât și practic-aplicativă pentru cei ce sunt interesați de formarea unei culturi civice solide, din care nu au cum să lipsească problemele drepturilor și obligațiilor.

Viziunea de ansamblu asupra problematicii analizate în lucrare, finețea analizei, stăpânirea unor metode și tehnici științifice, aspectele metodice și de didactica formării sunt câteva dintre punctele forte ale

lucrării datorate profesoarei Carmen Bulzan, sociolog de vocație în domeniul învățământului. Autoare a mai multor lucrări de sociologie, a educației, școlii, monografii etc., Carmen Bulzan a avut șansa de a participa la mai multe simpozioane de formare pe problema drepturilor omului, organizate de Consiliul European.

Una dintre lucrări, *Educația pentru drepturile omului*, la care Carmen Bulzan este coautor, a fost premiată de Institutul Român pentru Drepturile Omului în 2001 în urma participării la ediția a II-a a Concursului Național de Creativitate Didactică în domeniul materialelor auxiliare destinate educației pentru drepturile omului, organizat în parteneriat cu Ministerul Educației și Cercetării și Casa Corpului Didactic Galați. În 2002, IRDO i-a acordat autoarei *Diploma* pentru contribuția la promovarea educației pentru drepturilor omului în învățământul preuniversitar, decernată la Iași, cu ocazia centenarului Caselor Corpului Didactic.

Punând în valoare o experiență bogată dobândită în țară și străinătate, lucrarea se recomandă atât oamenilor de știință, interesați de această problemă, cât și profesorilor, elevilor și studenților care vor vedea în acest domeniu și o posibilă disciplină academică, în prezent doar în curriculum-ul la decizia școlii din învățământul preuniversitar. Educația în domeniul drepturilor omului devine o necesitate a educației mileniului III în care formarea cetățeniei democratice are ca dimensiune fundamentală drepturile și obligațiile omului în societatea modernă.

Prof. univ. dr. Maria Voinea
Universitatea București

Introducere

Problematica drepturilor omului este privită la noi cu un fel de curiozitate distantă, ca orice element de noutate venit dinafară într-un câmp cultural în care mentalitățile tind să conserve ceea ce există și să respingă tot ceea ce nu este... ”specific național”.

Paradoxal, dar românul anilor post-decembrști ar vrea să schimbe, dar să nu modifice nimic! Cum e oare posibil să construiești economie de piață cu nostalgia după un loc de muncă sigur, a unui preț unic și fix pentru același bun economic, oriunde s-ar produce și vinde în țară? Dar să accepți pluralismul politic având totuși nostalgia după partidul unic?

Ne place să ne plângem adesea și să protestăm că ne sunt încălcate drepturile, dar câți transformă această revoltă neputincioasă în acțiune spre binele comunității? A intrat în obișnuință să acuzăm instituții publice (președinție, primărie, școală, poliție, ș.a.) fără a ști măcar ce atribuții au fiecare!

Respectarea sau încălcarea drepturilor omului are poate în primul rând un caracter legislativ căci drepturile omului sunt obiect al actelor cu caracter juridic și politic. Legitimitatea instituțiilor puterii și încrederea în acestea sunt domenii de studiu ale sociologiei ca de altfel și problemele culturale ce țin de mentalități, prejudecăți, stereotipii ce vizează psihologia socială a colectivităților. Toate acestea ne conduc la concluzia că înțelegerea manifestării atitudinilor, transformate în comportamente PRO sociale, nu este posibilă fără o abordare interdisciplinară a drepturilor omului ca obiect de studiu și câmp de acțiune socială.

Din dorința de a promova gândirea pozitivă și acțiunea constructivă și cu speranța că încă nu e totul pierdut, am scris această carte. Am pornit de la banalul cotidian, evidentul de zi cu zi, din păcate

neefemerul, pentru a descoperi cauzele unor “cazuri” ce tind să devină fenomene de masă. Am fost încurajată în demersul meu de doamna Maria Voinea, un om de excepție, profesorul meu din anii studenției care a rămas și un mentor spiritual, pentru care orice cuvinte de recunoștință ar fi sărace în a exprima ceea ce a însemnat Domnia sa pentru mine în cariera didactică și evoluția mea profesională.

Această lucrare, rod al unor îndelungate discuții și observații împărtășite invită la reflecție și acțiune. Ea este o carte *explicativă* pentru cei care au trăit și în regimul trecut și pot face comparații cu ceea ce am avut, dar și *preventivă* pentru tinerii care au alte repere de comparație și care vor construi viitorul acestei țări. Prin această carte am încercat să valorific o experiență dobândită în cinci seminarii internaționale, organizate de Consiliul Europei având ca problemă drepturile omului (Elveția – Geneva, 1999, România – Drobeta-Turnu-Severin, 2000 și 2001, în Ungaria – Budapesta, 2000 și Germania – Donaueschingen în 2001) și să ofer studenților mei, cărora le este dedicată această carte, repere pentru o democratizare a vieții studențești, încă tributară unor mentalități și practici învechite ce se cer grabnic schimbate. Ea sper să fie utilă și profesorilor din învățământul preuniversitar și universitar care vor dori să dezvolte curriculum-ul național cu discipline opționale și alte ramuri ale sociologiei decât cele cunoscute până în prezent.

Prin conținut, lucrarea vizează drepturile omului ca *obiect de studiu* într-o sociologie a drepturilor omului, dar și ca *finalitate* într-o posibilă ramură a sociologiei – **sociologia educației pentru drepturile omului**.

Deși tentația utilizării unor metode și tehnici sociologice a fost mare, ne-am oprit doar la trei: *observația, analiza de conținut și studiul de caz* pentru că sunt poate cele care dau posibilitatea accesibilizării informației transmise unui public mai larg decât cel cărui i-a fost dedicată cartea. Dacă termenii de *sociologie și drepturile omului* vor deveni la fel de familiari ca cei de economie și partide politice, atunci vor fi fost făcute progrese în manifestarea indivizilor ca ființe umane ce își asumă propriul destin ca cetățeni responsabili, conștienți de rolul lor în viața socială a țării și a lumii contemporane.

PARTEA I

**PENTRU O SOCIOLOGIE A
DREPTURILOR OMULUI**

1. REPERE PENTRU O SOCIOLOGIE A DREPTURILOR OMULUI

10 decembrie marchează Ziua internațională a drepturilor omului deoarece la această dată, în 1948, ONU a adoptat Declarația universală a drepturilor omului. Această zi e un moment de amintire dar și de reflecție pentru ce înseamnă azi învățarea și trăirea drepturilor și obligațiilor, asumarea rolului de cetățean într-o țară ce se dorește a fi recunoscută ca europeană și acceptată în structurile instituționale ale unei Europe ce se vrea unită. O unire prin spirit și cultură materială și deschisă spre înțelegerea altor culturi într-o lume din ce în ce mai controversată, contradictorie și în schimbare.

Drepturile nu se cer, nu se primesc, se trăiesc

Sociologia ca paradigmă a vieții sociale ne plasează într-un proces continuu, unul alături de Celălalt, într-o alteritate involuntară dar obligatorie și o multitudine de contexte situaționale în care mereu este necesară înțelegerea, schimbarea de comportamente, adaptarea.

Lucrurile devin din ce în ce mai complicate și mai de neînțeles în viața contemporană și aceste aspecte ne pun în fața unor adevăruri indubitabile. Lumea se schimbă, avem nevoie de „coduri” pentru a o înțelege, trebuie să ne adaptăm pentru a supraviețui, avem nevoie de imaginație sociologică, cum ar spune C. Wright Mills, pentru a construi viitori dezirabili.

A ne întoarce gândind asupra deja gânditului, precum spunea Heidegger în căutarea identității, nu ne mai e de prea mare folos, căci dimensiunile timpului au astăzi o altă semnificație. Nu ne mai putem

legitima doar cu trecutul, dacă prezentul nu e eficient iar pentru viitor ne lipsesc proiectele. Gândirea reflexivă nu mai poate fi decât apanajul filosofilor sau oamenilor de știință, nu a cetățeanului – trăitorul acestei lumi în schimbare. El are nevoie de o cunoaștere a realității sociale prezente prin contactul direct cu viața, cu ceilalți, în care propria valoare este dată de eficiența faptelor și fezabilitatea proiectelor sale.

Există întotdeauna un decalaj între ceea ce realitatea socială oferă și ceea ce se cunoaște despre ea și un altul, mai mare, între ceea ce se dorește a fi o realitate viitoare și ceea ce va să fie! Acest decalaj ar putea fi redus dacă educația românească s-ar alia la ceea ce alții încearcă deja: să acționeze asupra tinerilor printr-o educație civică, pragmatică, în care „socio-umanul” e vital, iar „științificul” - auxiliar. Constatăm cu durere că am rămas corigenți la civism, că orice ieșire din lumea noastră ne face să observăm diferența - în cotidianul faptului social – în relația de pe stradă, în profesionalismul vieții, în munca de echipă, în fair-play-ul competiției, în spiritul de solidaritate, în banala compasiune față de cei aflați în dificultate, în transferul de interes de la propria persoană în folosul comunității.

Orice demers educațional presupune decuparea unor arii emblematice și problematice în educația civică și înțelegerea drepturilor omului în complementaritate cu obligațiile. În acest demers pornim de la următoarele premise ce constituie repere pentru o sociologie a drepturilor omului.

1. S-a spus despre drepturile omului că sunt o politică, o ideologie pentru a justifica anumite acțiuni sociale, o filosofie, ca o concepție despre lume și viață. **Drepturile omului sunt mai ales o sociologie a vieții contemporane** pentru că antrenează deopotrivă fapte, fenomene, procese și relații sociale, mentalități, stări de spirit, imagini, reprezentări, interese, percepții. Max Weber vorbea, la un moment dat, despre imaginea lumii și locul omului în ea. Adesea problematica drepturilor omului se reduce la aspectul legislativ iar

educația pentru drepturile omului are un caracter tehnicist însemnând articole de lege, discuții pro și contra în susținerea unei idei, analiza unor cazuri etc.

Dreptul este un fapt social, un aspect al vieții cotidiene, de aceea el poate fi înțeles numai dacă pornim în acest tip de educație de la premisa că există o vulnerabilitate a omului în viața socială, generată de insecuritatea condițiilor în care trăiește, a arbitrarului puterii, a subiectivității legiuitorului, de aceea el trebuie protejat și educat spre a se autoapăra pentru a nu deveni victima unor abuzuri și încălcări ale drepturilor sale. Totodată considerăm că drepturile nu se cer, se dobândesc în acțiunea socială. Drepturile sunt o premisă dar și o consecință a responsabilităților noastre. Ele sunt complementare neputând vorbi de drept fără a face apel la reversul său, obligația. De aceea educația trebuie începută de la recunoașterea acestei dualități în care ne manifestăm ca ființe umane, cu drepturi, dar și cu obligații

2. Alteritatea – dimensiune a ființei sociale – este o problemă de comunicare. Chiar dacă formele de comunicare s-au diversificat, ritmul a crescut, asistăm la o multiplicare a contactelor interumane prin dialog la distanță, ușurat de tehnologiile informaționale. În absența atingerii sau a semnificațiilor non-verbale în comunicare, putem fi împreună prin conștiință. Oamenii care comunică găsesc punți de legătură, caută ceea ce-i apropie, asemănarea lor ca ființe umane, cu aceleași aspirații și nevoi. Înțelegerea alterității, sesizarea diferențelor și considerarea lor ca un bine și nu ca o sursă de conflict, speculată ideologic, ne redă un alt mod de înțelegere a relațiilor interumane. Există culturi în care diferența înseamnă ierarhie. „Toți egali- toți diferiți” înseamnă a accepta egalitatea oamenilor în demnitate, în fața legii, ca ființe umane, cu drepturi și responsabilități, dar și a recunoaște diferențele ca o realitate ce poate naște bogăție prin valorificare. Problema rasismului și intoleranței care caracterizează multe societăți europene a generat un plan de acțiune comun, în domeniul legislației și educației concepută să combată rasismul, xenofobia, antisemitismul și intoleranța.

3. Drepturile omului din perspectivă educațională înseamnă nu doar cunoștințe, ci și formarea unor atitudini care transformă un comportament într-un proces de de construcție și reconstrucție. Lucrul nu este ușor pentru că se intră într-un domeniu în care tradiția joacă un rol important. Procesele noi de integrare europeană, aderare la NATO, reclamă cu necesitate educația în masă a drepturilor omului ca sociologie a acțiunii sociale. Mentalul nu s-a schimbat, de aceea e greu de aplicat legea, de schimbat o structură instituțională, funcționalitatea unei instituții, alte valori din cultura tradițională, dar și mai greu de schimbat principii și norme de viață socială, mentalități, stereotipii, prejudecăți. Precum afirma Gaston Bachelard- „Omul are vârsta prejudecăților sale”. Educația devine, în acest context, o luptă cu prejudecățile, un proces de întinerire bidirecțional, căci odată cu transformarea celor educați, educatorul însuși se transformă, sau pentru a putea convinge și a acționa eficient el însuși trebuie să fie convins de necesitatea schimbării. Prejudecata are întotdeauna o altă justificare, nu rațională, și se constituie la nivelul simțului comun. Mai largi decât stereotipurile, pe care le includ, prejudecățile sunt mai apropiate de atitudini, cu studiul cărora se confundă adesea. O regulă pe care E. Durkheim o statuează în demersul cunoașterii științifice este aceea de a înlătura din știință toate prenoțiunile. Înlăturarea prenoțiunilor din știință, îndoiala metodică, critica idolilor reprezintă aceeași preocupare de obiectivare a metodei. A privi fenomenele sociale ca lucruri exterioare înseamnă și a ne debarasa de subiectivismul inerent ființei umane care adesea este generator de erori. Aceste reguli ale cunoașterii vieții sociale devin o sociologie de viața individuală, un îndreptar care ne eliberează de prejudecăți, ne dă o metodă de observare și de acțiune socială. Până la urmă, viața socială va fi o rezultată a comportamentelor umane situate într-un plan al cunoașterii și acțiunii „normale”, diferite de „patologic” rămânând în termenii aceluiași autor.

4. Rezistența la schimbare prin invocarea tradiției este astăzi contraproductivă. Credibilitatea – obiect de studiu și în sondajele de opinie publică – ne pune în fața unor realități în care personalități sau instituții devin credibile sau nu conform unor criterii dintr-o scară de valori în care fiecare a fost format. Vrem sau nu să recunoaștem, spiritul timpului este altul. Dimensiunile temporale au alte semnificații. Trecutul, căruia i se asociază tradiția, a rămas o dimensiune singulară insuficientă pentru legitimarea identității unui popor, instituție, persoană. Însăși tradiția este definită diferit adesea contradictoriu (*de exemplu*: „Cine știe multe, moare” și „Cine are carte, are parte”). Stereotipurile, la care se face adesea apel pentru a justifica ceva, sunt credințe fixate în imagini șablonizate (preconcepțiile din teoria lui Durkheim) în sensul că nu se bazează pe observarea directă a fenomenelor, ci pe moduri de gândire apriorice, rutinizate, adesea arbitrar, o schemă simplificatoare a gândirii pe care o folosim dintr-un refuz al efortului de a cunoaște, de a observa și înțelege ceea ce se întâmplă. Toate aceste stereotipuri formate în procesul socializării vorbesc de o conștiință colectivă care trimite la o matrice inițială și care se regăsesc în comportamente și atitudini față de Celălalt, muncă, viață, moarte... Astfel de mentalități păguboase trebuie schimbate printr-un tip de educație sociologică care înseamnă a cunoaște și trăi drepturile omului în prezentul vieții cotidiene și cu fața spre viitor. Există riscul ca schimbarea reală să nu se producă dacă ceea ce se dorește a se pune în loc nu este superior, eficient, viabil. Tradiția este de aur, dar este un lanț care ne ține legați, spre a-l parafraza pe Hegel care vorbea de tradiție ca „un lanț de aur”. Mentalitatea nu se schimbă ușor. A o schimba înseamnă a crea condițiile materiale pentru a înțelege concepția despre spațiu și timp, practicile sociale, structura familiei, sentimentul religios ș. a. și a exista voința de schimbare, căci mijloacele ne sunt oferite de teorii și practici deja experimentate și validate de timp.

5. Sociologia educației pentru drepturile omului înseamnă un tip de educație centrată pe valorile universale: bine, dreptate, libertate dar și pe baza acelor care rezultă dintr-un sistem de organizare

democratică în care drepturile omului sunt valori și atitudini, ce se pot transforma în comportamente numai prin educație. Sociologia drepturilor omului trebuie asumată în totalitate dacă vrem să nu avem un dublu discurs (pentru cei dinafara lumii noastre și un altul pentru cei dinăuntru). Dacă acceptăm ideea că cerul este unic în condițiile mondializării trebuie să ne autoformăm convingerea că problemele lumii devin globale și pentru aceasta sunt necesare măsuri pentru rezolvarea lor. Migrația forței de muncă, piața economică mondială, poluarea, problema păcii și războiului necesită soluții care nu pot fi de imaginat altfel decât la masa dialogului intercultural, într-un spirit de toleranță și înțelegere, de respect al drepturilor și libertăților omului, de pace.

2. DREPTURILE OMULUI – EXPRESIE A NEVOILOR INDIVIDUALE ȘI SOCIALE

Problematica drepturilor omului poate fi abordată din mai multe perspective dintre care cea juridică este cea mai des întâlnită. Invocându-se *încălcarea* lor, legea intervine pentru restabilirea ordinii, redarea dreptului celui care a fost frustrat.

Se spune adesea că tocmai încălcarea dreptului generează dreptul. Această înseamnă că până nu ne este afectată starea în care ne aflăm nici nu sesizăm că ceea ce ne aparține constituie obiect al imixtiunii celorlalți.

Din perspectivă sociologică dreptul este expresia unei nevoi individuale dar și sociale. În ambele situații satisfacerea nevoilor înseamnă *participare* la exercitarea lui. Participarea presupune acțiune socială. Cum în orice acțiune omul intră în relație cu semenii, putem considera exercitarea dreptului *o relație* de un tip aparte în care membrii sunt de puteri inegale. *De exemplu*, dreptul la viață situează mama în raport cu fătul în poziții inegale. Unul depinde de celălalt, fătul de mamă,

care și ea, la rândul ei, poate să ia decizii condiționată fiind de aspectele materiale, propriile mentalități, politica demografică ș. a. Sau, dreptul la educație, expresie a nevoii de educație, aparține celor care cred că prin instrucția școlară pot intra în posesia lui, pot să-și satisfacă această nevoie individuală. Oferta educațională, în primul rând cea instituțională, conferă școlii garanția responsabilității de a oferi prin serviciile sale acest drept. Puterile sunt inegale:

- *individul cere*, dorește să i se respecte un drept, are o nevoie;
- *instituțiile oferă*, prin serviciile lor, elementele necesare

satisfacerii nevoii.

Cadrul în care se întâlnesc cererea și oferta generează un spațiu de respectare dar și de încălcare a drepturilor. Drepturile aparțin indivizilor, indiferent în ce ipostaze se află: de solicitant sau ofertant. Din această poziție rezultă drepturi diferențiate. În aceleași exemple ale drepturilor la viață și educație putem distinge:

- drepturi ale copilului; – drepturi ale elevilor;
- drepturi ale adulților; – drepturi ale cadrelor didactice.

Diferențierea pe categorii de vârstă și socio-profesionale determină și o anumită specificitate: unele sunt drepturile copilului la educație, de a frecventa o școală, de a participa gratuit la forma de învățământ obligatoriu, de a dobândi un status social, altele sunt drepturile personalului din învățământ în spațiul școlar: la recompensă materială, la recunoaștere profesională, odihnă, protecție etc. Ceea ce este însă comun izvorăște din acele nevoi care, indiferent de diferențele interumane, rămân specifice ființei umane.:

- dreptul la viață;
- dreptul la un trai decent;
- dreptul la muncă și la odihnă;
- dreptul la respect, înțelegere și toleranță;
- dreptul la libertate.

În condițiile dezvoltării și diversificării nevoilor, a diferențelor de tot felul asistăm la un pluralism valoric care este adesea invocat în

respectarea drepturilor. El însuși a devenit o valoare care creează dificultăți în educație educatorilor tocmai pentru faptul că nu se mai știe la ce valori să se adere, iar prin politica educațională cei care hotărăsc sunt adulții, tocmai cei care au fost educați în alte sisteme de valori și au ca misiune educația pentru un viitor, el însuși incert sub aspectul axiologic, mereu în schimbare. Istoria a demonstrat că acolo unde există valori dominante este mai ușor a se face educație. Trebuie să fim prudenți în a declara și acționa pentru valorificarea diferențelor deoarece militând pentru diferență ne angajăm spre un comunitarism și mai puțin comunitate. Aceasta din urmă înseamnă în primul rând aducerea laolaltă a unor oameni care au aceleași interese, doresc binele comun, acționează pentru a respecta și proteja drepturi fundamentale ale oamenilor care izvorăsc din natura umană, aceea care face din fiecare o ființă umană. De aici nevoia de a concilia între principiul egalității în drepturi și demnitate și cel de valorificare a diferențelor. Dreptului la *diferență* și respectarea deosebirilor, valorificarea lor, i se asociază dreptul la *asemănare*, ca principiu unificator în viața socială.

3. CONDIȚIONAREA SOCIALĂ A DREPTURILOR OMULUI

Istoria drepturilor omului se confundă cu istoria umanității căci drepturile care s-au afirmat de-a lungul timpurilor, s-au articulat în jurul ideilor pe care societatea le-a vehiculat.

O abordare sociologică a drepturilor omului trebuie să plece de la două premise: sociabilitatea ființei umane și constatarea că relația de putere (inerentă oricărei societăți) generează anumite raporturi între indivizi, ca ființe umane, deși egale, totuși diferite.

Ideea aristoteliană, conform căreia omul este o ființă socială, plasează individul în situația de ființă umană cu nevoi nu numai natural-biologice, ci și sociale care nu pot fi satisfăcute decât în comunitate. Sociabilitatea, ca o caracteristică naturală, intrinsecă ființei

umane, este un element care conferă egalitate între membrii unei colectivități și din care izvorăsc comandamentele morale ale vieții în societate cărora oamenii trebuie să li se conformeze, să le accepte, generând anumite atitudini ce diferențiază indivizii. Istoria demonstrează că ideile de bine, dreptate, demnitate, egalitate au fost prezente în viața socială a primelor comunități umane, că aceste idei erau prezente în primele legislații (Codul lui Hamurabi-aprox. 1700 de ani A. Chr.), în marile epopei indiene (Vedele, Upanișadele, Mahabharata, Ramayana ș.a.). Concepția budistă, sistemele filosofice din vremea lui Confucius vorbeau de o societate în care oamenii sunt ființe egale în demnitate și valoare, singurele criterii de diferențiere fiind vârsta și venitul, că o societate armonioasă este posibilă numai dacă oamenii care o compun sunt călăuziți de principii de înaltă moralitate. Binele și armonia socială erau văzute într-o legătură atât cu lumea materială (universul) cât și cu cea spirituală (cerească, în sensul de divinitate).

Relația de putere care, în decursul istoriei a îmbrăcat și alte forme decât aceea de om-univers și om-divinitate se leagă de o anumită concepție a oamenilor despre lume și viață ale cărei coduri trebuie descifrate pentru a înțelege distincția între drepturi, semnificația elitei, a partidelor aflate la putere, a diferitelor persoane publice și instituții ale puterii, drepturile celor mulți, ale maselor.

Filosofia antică grecească a generat un ansamblu de reflecții despre om ca cetățean, participant la conducerea vieții publice în care instituțiile publice (polis=cetate) trebuie supuse unor aprecieri raționale. Autoritatea constitutivă era privită în mod critic.

În raportul individ-societate, om-instituție, gânditorii greci au considerat drepturile omului ca fiind fundamentale, eterne, imuabile, ce izvorăsc din natura lucrurilor, iar legea este cea care le consfințește fiind expresia acestei naturi (drepturile fiind anterioare consacării lor legale). "Omul este măsura tuturor lucrurilor", expresia devenită celebră a lui Protagoras este o sinteză a concepției umaniste care sugerează și ideea de autoritate a naturii umane (date) în raport cu cea socială

(creată). Omul cetății era cetățeanul liber, egal cu ceilalți, care participa la viața cetății. Primele semne de inegalitate sunt exprimate și în filosofia lui Aristotel la care societatea era împărțită în oameni liberi și sclavi (inegalitatea naturală).

Cu stoicii se intră în universalitatea drepturilor omului căci gânditori precum: Seneca, Epictet, Domițian au răsturnat argumentele lui Aristotel cu privire la inegalitatea naturală a omului și au conturat ideea dreptului natural al oamenilor ca ființe umane înzestrate cu rațiune. Ideea de egalitate naturală, izvorâtă din asemănarea dintre oameni (liberi și înzestrați cu rațiune) a constituit punctul de pornire în dreptul roman din vremea lui Cicero pentru care “o singură lege trebuie să guverneze toate popoarele și un singur zeu va fi ghidul tuturor”.

Odată cu creștinismul, egalitatea, libertatea și fraternitatea se însoțesc cu ideea de iubire pentru celălalt, oamenii fiind creația divină și deci, egali. Moralitatea vieții sociale este bazată pe ideile de întraajutorare, toleranță, egalitate. Asistăm la o desacralizare a statului care devine o instituție temporală, fiind în slujba poporului de unde emană legile prin reprezentanții săi. Se întrevede astfel distincția în lumea modernă dintre dreptul juridic (justiția) și dreptul moral (concordia).

Din filosofia dreptului natural se inspiră doctrina modernă a drepturilor omului transformându-se astfel ideea filosofică a universalității dreptului natural inerent naturii umane, în instituție politică. Montesquieu, Rousseau, Diderot și alții au abordat într-o altă manieră ideile drepturilor umane considerând că ele rămân valabile indiferent de circumstanțele istorice, sociale și politice. Teoria “contractului social”(Rousseau), a separării puterilor în stat (Montesquieu) sunt expresii ale ideilor de conviețuire în societate, de organizare democratică a vieții morale.

O incursiune în istoria ideilor filosofice și religioase ne permite să constatăm adesea un decalaj între ceea ce marii gânditori au exprimat prin ideile lor, cuprinse în adevărate sisteme de gândire, și ceea ce realitatea socială a pus în evidență. Dintodeauna viața socială a fost scena confruntării unor interese opuse, în care puterea, reprezentată printr-un grup numericește mai mic decât restul populației a marcat o

distincție între cei înzestrați, nu și recunoscuți s-o exercite, și ceilalți. Adesea drepturile elitei au fost transformate în privilegii reprezentând surse de discriminare și conflict. Diferențele umane recunoscute și în marile sisteme filosofice au fost motive pentru a justifica sclavia, războiul, dominația. Este dificil de urmărit problematica drepturilor omului în abstract, neluând în considerare faptele care au generat respectarea sau nerespectarea drepturilor omului. Este însă ușor sesizabil că în întreaga istorie modernă eforturile de a demonstra nevoia exercitării drepturilor și libertăților umane a fost o luptă permanentă de a afirma și invoca raționalitatea umană, în numele căreia s-au constituit fel de fel de instituții, organisme naționale și internaționale care prin activitățile lor și documentele emise au încercat și încearcă să stabilească o ordine socială în care să domnească pacea și armonia socială.

Mișcările sociale: revolte, războaie, revoluții, războaie au fost purtate în numele cuceririi unor drepturi care încalcând alte drepturi încercau o restabilire sau instaurare a unor noi ordini sociale.

Asistăm astăzi, poate mai mult ca în alte epoci, la o abordare a acestei problematici pe două planuri paralele:

– abordări teoretice, lupte de idei, legislații naționale și internaționale, colocvii și seminarii internaționale care au ca scop dezbaterile și reflecții asupra acestei problematici, în care se caută puncte comune, asemănările și universalitatea lor și se încearcă fixarea unor repere legislative sub formă de acorduri, convenții, pacte, semnate de țări în diverse forme de asociere, cu caracter de obligativitate sau nu;

– manifestarea unor încălcări ale drepturilor omului în viața socială prin fapte, fenomene, procese ce se manifestă la nivel individual, de grup sau al maselor și care atrag după sine alte forme de manifestare pentru recăștigarea lor.

Aceste două planuri se întâlnesc în voința comună de a le recunoaște existența, de a rezolva problemele care apar în exercitarea lor.

Desigur înțelegerea situațiilor care apar presupune cunoașterea cauzelor, a elementelor din cultura popoarelor (tradiții, obiceiuri,

mentalități, stări de spirit) care pot justifica uneori practici nedemocratice, încălcări ale drepturilor omului. Adesea acest criteriu – cultural – a fost și este invocat pentru a demonstra inexistența unei universalități a drepturilor omului așa cum Declarația Universală a Drepturilor Omului o afirmă.

Rămâne de meditat dacă problema drepturilor omului nu trebuie analizată în contextul social care a generat-o și dacă nu cumva tocmai această specificitate este și cea care să genereze soluții spre rezolvare.

4. SISTEMATICA DREPTURILOR OMULUI

O sistematică a drepturilor omului se impune nu doar din rațiuni didactice, ci și pentru a urmări cum diferite categorii sunt purtătoare ale unor nevoi specifice. Drepturile sunt ale omului, aparțin ființei umane și ele izvorăsc din nevoi specifice acesteia. Există însă anumite drepturi care pot fi ale:

- statelor,
- instituțiilor
- copiilor
- minorităților.

Există și o altă grupare a drepturilor după criteriul *domeniului* care le consfințește și în care se manifestă. Astfel pot fi:

- drepturi economice
- sociale (civice)
- juridice
- culturale

După *felul în care au apărut și se manifestă*, drepturile pot fi:

- scrise
- nescrise

După criteriul *titularilor sau subiecților*

- drepturi individuale

- drepturi colective

După criteriul *conținuturilor*

- drepturi negative/ libertăți
- drepturi creanțe

După criteriul *procedurii de punere în aplicare*

- drepturi justițiabile (self-executing)
- drepturi programe

Drepturile mai pot fi:

- subiective
- obiective

Drepturile subiective se definesc prin elementele următoare:

- a. un subiect, titular de drept, individul;
- b. un conținut protejat;
- c. o sancțiune care poate fi obținută ca urmare a unei proceduri, într-o manieră ce permite a asigura respectul.

Aceste elemente sunt independente unele față de altele, în acest sens se pot distinge mai multe categorii de subiecți, de conținuturi și de procedură de sancționare.

Dreptul obiectiv reprezintă un ansamblu de norme juridice în vigoare într-un stat la un moment dat.

Sursele fundamentale ale drepturilor omului pot fi :

- A. Convențiile, pactele, tratatele- instrumente cu forță juridică. *Exemplu:* Carta ONU, Convenția europeană a drepturilor omului, Convenția europeană a drepturilor copilului ș.a.
- B. Declarațiile, rezoluțiile, proclamațiile- instrumente cu valoare mai mult politică decât juridică. *Exemplu:* Declarația Universală a Drepturilor Omului, Declarația Drepturilor Copilului.
- C. Tradiția internațională

Fără a ne propune o analiză a fiecărui drept vom descrie pe scurt starea fiecărui drept furnizând câteva repere de analiză sociologică

care să faciliteze mecanismele de punere în aplicare a fiecăruia . Această prezentare se limitează la un nivel universal, adică al ONU și al instituțiilor specializate.

Principiile și drepturile pe care le analizăm în continuare sunt :

1. Egalitatea în drepturi și demnitate;
2. Non-discriminarea;
3. Drepturile și libertățile personale:
  - a. Dreptul la viață;
  - b. Libertatea și securitatea persoanei;
  - c. Dreptul la un proces echitabil.
4. Drepturi în raport cu comunitatea și exteriorul:
  - a. Dreptul la viață privată;
  - b. Libertatea de circulație;
  - c. Dreptul la proprietate.
5. Drepturile civile și politice:
  - a. Libertatea de gândire, de conștiință și de religie;
  - b. Libertatea de expresie;
  - c. Libertatea de unire și asociere;
  - d. Dreptul la participare.
6. Drepturi economice, sociale și culturale:
  - a. Dreptul la o viață decentă;
  - b. Dreptul la educație.

1. Egalitatea în drepturi și demnitate

“Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de celelalte în spiritul fraternității.”

(Art. 1 Declarația Universală a Drepturilor Omului)

Acest principiu este înscris în primul articol al Declarației Universale a Drepturilor Omului. El decurge din drepturile inalienabile ale omului ca ființă umană. Toate ființele umane sunt dotate cu aceleași

drepturi fundamentale și sunt subiectul pentru același respect și demnitate indiferent de numeroasele diferențe pe care natura și împrejurările vieții le creează. Această egalitate este în drepturi și demnitate. Ea nu semnifică în nici un fel uniformitate. Din contră ea permite de a fonda respectul diferențelor. Acest principiu al “egalității în demnitate și drepturi” constituie un soclu fundamental al edificiului dreptului internațional pentru drepturile omului.

2. Non-discriminarea

“1. Fiecare se poate prevala de toate drepturile și de toate libertățile proclamate în prezenta declarație, fără nici o deosebire, în special de rasă, de culoare, de sex, de limbă, de religie, de opinie politică sau de orice altă opinie, de origine națională sau socială, de avere sau decurgând din orice altă situație.

2. Pe lângă aceasta, nu se va face nici o deosebire bazată pe statutul politic, juridic sau internațional al țării sau al teritoriului de care aparține o persoană, fie acesta țară sau teritoriu independente, sub tutelă, neautonome sau supuse unei eliminări oarecare a suveranității”

(Art.2-Declarația Universală a Drepturilor Omului).

“Nimeni nu va fi obiectul unor imixțiuni arbitrare în viața particulară, în familia sa, în domiciliul său ori în corespondență, nici al unor atingeri ale onoarei sau reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor astfel de imixțiuni sau atingeri.”

(Art. 12- Declarația Universală a Drepturilor Omului).

1. “Statele părți la prezentul Pact se angajează să respecte și să garanteze tuturor indivizilor care se găsesc pe teritoriul lor și țin de competența lor drepturile recunoscute în prezentul pact, fără nici o deosebire, în special de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau întemeiată pe orice altă împrejurare.

2. Statele părți la prezentul Pact se angajează să garanteze că drepturile enunțate în el vor fi exercitate fără nici o discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, origine națională sau socială, avere, naștere sau orice altă împrejurare”.

(Art.2 – Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice)

“Statele părți vor lua toate măsurile corespunzătoare, astfel încât copilul să fie efectiv protejat împotriva oricărei forme de discriminare sau de sancțiuni motivate prin situația juridică, activitățile, opiniile declarate sau convingerile părinților săi, ale reprezentanților legali sau ale familiei sale”.

(Art.2 - alin 2 – Convenția cu privire la drepturile copilului)

Non-discriminarea este primul efect al egalității tuturor ființelor umane în demnitate și în drepturi. Non-discriminarea se regăsește în toate tratatele asupra drepturilor fundamentale, în articolele constând în aplicarea drepturilor. Acesta este un principiu general care este în dreptul internațional de aceea înainte de a asigura o reală egalitate de tratare a tuturor ființelor umane este necesar a dezvolta protecția numeroaselor categorii vulnerabile adică a acelor categorii care suferă din pricina discriminării. Această protecție este acordată în tratate față de femei, copii, populațiile autohtone, minorități.

3. Drepturile și libertățile personale

a. Dreptul la viață

“Orice ființă umană are dreptul la viață, la libertate și la securitatea sa.”

(Art.3- Declarația Universală a Drepturilor Omului)

Dreptul la viață apare ca un drept fundamental din care decurg toate celelalte. Adesea, această evidență poate să înșele. Dacă acest “prim drept”, într-un fel este un drept non-derogabil, adică nu poate fi suspendat de exemplu în stare de urgență, nu este un drept absolut în măsura în care definiția acestui drept conține numeroase restricții care admit atentarea la viață, ca un act de legitimă apărare sau într-un conflict.

Articolul 6 din Pactul pentru drepturile civile și politice precizează:

“Dreptul la viață este inerent persoanei umane. Acest drept trebuie protejat prin lege. Nimeni nu poate fi în mod arbitrar privat de viață”.

Dreptul la viață este un “drept natural”, nu este opera vreunei autorități statale. Statul are obligația de a proteja această viață inerentă

persoanei umane. Așteptările de la viață trebuie să fie legitime și limitate explicit de lege, ceea ce înlătură arbitrarul.

Pedeapsa cu moartea, conflictele armate, avortul sunt violări ale dreptului la viață. Aceste probleme nu au găsit consensul în dialogurile dintre state pentru a fi abolite și eradicate. Abolirea pedepsei cu moartea a fost prima preocupare a națiunilor Unite pentru a asigura dreptul la viață. Din anii 80 organele națiunilor Unite se ocupă de denunțarea practicilor de execuție arbitrară, de disparițiile și practicile inumane aducătoare de moarte. Amnesty International a realizat un film prin care se prezintă un caz de pedepsire și execuție a pedepsei capitale.

Alte fenomene ca: malnutriția, sărăcia extremă sunt de asemenea fenomene care atentează și violează dreptul la viață. Consecințele asupra vieții oamenilor generate de degradarea mediului, lipsa surselor de apă potabilă în multe zone ale globului, accesul la resursele elementare, crimele de război constituie încălcări ale dreptului fundamental la viață.

b. Libertatea și securitatea persoanei

“Orice individ are dreptul la libertate și la securitatea persoanei sale. Nimeni nu poate fi arestat sau deținut în mod arbitrar. Nimeni nu poate fi privat de libertatea sa decât pentru motive legale și în conformitate cu procedura prevăzută de lege.”

(Art. 9 - Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice).

Această revendicare este foarte veche și poate fi regăsită în Magna Carta în 1215 în Anglia și în Legea din 1679 Habeas Corpus. Precizarea se referă la libertatea fizică a persoanei dar vizează și integritatea psihică de aceea în art.3 al Declarației Universale a Drepturilor Omului este alături de dreptul la viață. Reglementarea detenției se referă la condițiile care legitimează faptul de a priva pe cineva de libertatea de mișcare.

c. Dreptul la un proces echitabil

“Orice persoană are dreptul să se adreseze în mod efectiv instanțelor judiciare competente împotriva actelor care violează drepturile fundamentale ce îi sunt recunoscute prin constituție sau prin lege.”(Art.8)

“Nimeni nu poate fi arestat, deținut sau exilat în mod arbitrar”. (Art. 9)

“Orice persoană are dreptul, în deplină egalitate, să fie ascultată în mod echitabil și public de un tribunal independent și imparțial, care va hotări fie asupra drepturilor și obligațiilor sale, fie asupra temeiniciei oricărei acuzații în materie penală îndreptată împotriva ei”

(Art. 10- Declarația Universală a Drepturilor Omului)

“1. Orice persoană privată de libertate va fi tratată cu umanitate și cu respectarea demnității inerente persoanei umane” ...

3. Regimul penitenciar va cuprinde un tratament al condamnaților având drept scop esențial îndreptarea lor și reclassarea lor socială. Tinerii delincvenți vor fi separați de adulți și supuși unui regim potrivit vârstei și statutului lor legal”

(Art. 10- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice)

“1. Statele părți recunosc oricărui copil suspect, acuzat sau dovedit că a comis o încălcare a legii penale, dreptul de a fi tratat într-un mod de natură să favorizeze simțul său de demnitate și al valorii personale, să întărească respectul său pentru drepturile și libertățile fundamentale ale altora și să țină seama de vârsta sa, ca și de necesitatea de a promova reintegrarea copilului și asumarea de către acesta a unui rol constructiv în societate.”

(Art. 40- Convenția cu privire la drepturile copilului)

Istoria drepturilor omului este lupta împotriva arbitrarului detenției de către putere. Acest drept fundamental care stipulează că înainte de a fi reținută trebuie să fie demonstrată legitimitatea acțiunii.

Un proces echitabil trebuie să îndeplinească următoarele condiții;

– să fie un proces public;

– tribunalul să fie constituit legal, competent, independent și

imparțial;

– procedura în fața tribunalului trebuie să aibă o durată

rezonabilă;

– inculpatul trebuie să beneficieze de prezumția de nevinovăție

și are dreptul de a tăcea;

– a putea să-și prezinte apărarea și să nu fie judecat decât în prezență;

– a putea fi sfătuit, de altfel a fi informat asupra drepturilor sale

și a primi un ajutor legal, a avea acces la curte;

- a putea beneficia de un interpret;
- a putea face apel;
- o persoană nu poate fi judecată de două ori pentru aceeași cauză.

4. Drepturi în raport cu comunitatea și exteriorul

a. Dreptul la viață privată

“Nimeni nu va fi obiectul unor imixțiuni arbitrare în viața sa particulară, în familia sa, în domiciliul său ori în corespondență, nici ale unor atingeri ale onoarei sau reputației sale. Orice persoană are dreptul la protecția legii împotriva unor astfel de imixțiuni sau atingeri.”

(Art. 12- Declarația Universală a Drepturilor Omului)

1. *“Nimeni nu va putea fi supus vreunor imixțiuni arbitrare sau ilegale în viața particulară, în familia, domiciliul sau corespondența sa, nici la atingeri ilegale aduse onoarei și reputației sale.*

2. *Orice persoană are drept la protecția legii împotriva unor asemenea imixțiuni sau atingeri.”* (Art. 17)

1. *“Familia este elementul natural și fundamental al societății și are drept la ocrotire din partea societății și a statului.*

2. *Dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie este recunoscut bărbatului și femeii, începând de la vârsta nubilă.*

3. *Nici o căsătorie nu va putea fi încheiată fără consimțământul liber și deplin al viitorilor soți.*

4. *Statele părți ale prezentului Pact vor lua măsurile potrivite pentru a asigura egalitatea în drepturi și răspunderi a soților în privința căsătoriei, în timpul căsătoriei și atunci când ea se desface. În cazul desfacerii, se vor lua măsuri pentru a asigura copiilor ocrotirea necesară.*

(Art. 23- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice)

Dreptul la viața privată vizează protecția contra tuturor amestecurilor arbitrare ale puterii politice. Noțiunea de viață privată este dificil de definit. Aceasta cuprinde în general:

- relațiile în general, ca și corespondență și alte forme de comunicare;
- viața intimă, care acoperă și sexualitatea;
- domiciliul și locul de muncă;

- activitățile profesionale.

Se poate adăuga aici și dreptul la un nume în măsura în care este un mijloc indispensabil de identificare în relațiile cu celălalt.

Familia este considerată în art. 23 al Pactului asupra drepturilor civile și politice ca “*un element fundamental al societății*”, fiind necesar a fi protejat. Comitetul drepturilor omului nu dă o definiție familiei, considerând că această problemă este de competența statelor și societăților. Protecția vieții de familie conține doar dreptul de a se căsători.

b. Libertatea de circulație

1. “*Orice persoană are dreptul să circule liber și să-și aleagă reședința în interiorul unui stat.*”

2. *Orice persoană are dreptul să părăsească orice țară, inclusiv țara sa, și de a reveni în țara sa”.*

(Art. 13- Declarația Universală a Drepturilor Omului)

1. “*Orice persoană care se află în mod legal pe teritoriul unui stat are dreptul de a circula acolo liber și de a-și alege liber reședința.*”

2. *Orice persoană este liberă să părăsească orice țară, inclusiv propria sa țară.*

3. *Drepturile sus-menționate nu pot face obiectul unor restricții decât dacă acestea sunt prevăzute prin lege, necesare pentru a ocroti securitatea națională, ordinea publică, sănătatea ori moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora și sunt compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în prezentul Pact.*”

4. *Nimeni nu poate fi privat în mod arbitrar de dreptul de a intra în propria sa țară.”*

(Art. 12- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice).

1. “*În conformitate cu obligația ce revine Statelor părți potrivit paragrafului 1 al articolului 9, orice cerere făcută de un copil sau de către părinții săi în vederea intrării într-un Stat parte sau părăsirii acestuia în scopul reîntregirii familiei, va fi examinată de Statele părți într-un spirit pozitiv, cu umanism și operativitate. Statele părți vor garanta, de asemenea, că prezentarea unei astfel de cereri nu va antrena consecințe dăunătoare pentru autorii solicitării și membrii familiei lor.*”

2. *Un copil ai cărui părinți sunt rezidenți în state diferite are dreptul de a întreține, în afara unor situații excepționale, relații personale și contacte*

directe cu ambii părinți, în mod regulat. În acest scop și în conformitate cu obligația care revine Statelor părți rezultând din articolul 9, paragraful 1, Statele părți vor respecta dreptul pe care îl au copilul și părinții săi de a părăsi orice țară, inclusiv pe a lor, și de a reveni în propria lor țară. Dreptul de a părăsi orice țară poate fi limitat doar de restricțiile prevăzute de lege și care sunt necesare pentru protecția securității naționale, a ordinii publice, a sănătății și moralei publice sau a drepturilor și libertăților altora și care sunt compatibile cu celelalte drepturi recunoscute în prezenta Convenție.”

(Art. 10- Convenția cu privire la drepturile copilului)

Acest tip de libertate este altceva decât libertatea și securitatea persoanei. Ea vizează dreptul individului de a se deplasa în interiorul statului. Dreptul de a circula și în alte spații din afara țării de origine se referă doar la cei care au un pașaport. Dreptul de a părăsi țara se extinde asupra tuturor (celor care au un document legal de circulație).

c. Dreptul la proprietate

1. *“Orice persoană are dreptul la proprietate, atât singură cât și în asociere cu alții.*

2. *Nimeni nu va fi lipsit în mod arbitrar de proprietatea sa.”*

(Art. 17-Declarația Universală a Drepturilor Omului).

Dreptul la proprietate a suferit o schimbare de-a lungul istoriei. Natura sa este încă discutată. Este un drept civil sau economic? Formularea din convenție de a elimina toate formele de discriminare rasială îi dă un caracter de drept civil. Noi putem gândi la noțiunea de patrimoniu comun al umanității ca o formă nouă de proprietate colectivă de bunuri istorice și culturale. La nivel internațional dezvoltarea drepturilor de proprietate intelectuală se atașează drepturilor culturale.

5. Drepturile civile și politice

5.1. Libertatea de gândire, de conștiință și de religie

“Orice persoană are dreptul la libertatea gândirii, a conștiinței și a religiei; acest drept implică libertatea de a-și schimba religia sau convingerile

precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile sale, individual sau în colectiv, atât în public cât și privat, prin învățământ, practici, cult și îndeplinirea de rituri.

(Art. 18- Declarația Universală a Drepturilor Omului)

1. " Orice persoană are drept la libertatea gândirii, conștiinței și religiei; acest drept implică libertatea de a avea sau de a adopta o religie sau o convingere la alegerea sa, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea, individual sau în comun, atât în public cât și în particular prin cult și îndeplinirea riturilor, prin practici și prin învățământ.

2. Nimeni nu va fi supus vreunei constrângeri putând aduce atingeri libertății sale de a avea sau de a adopta o religie sau o convingere la alegerea sa.

3. Libertatea manifestării religiei sau convingerilor nu poate fi supusă decât restricțiilor prevăzute de lege și necesare pentru ocrotirea securității, ordinii și sănătății publice ori a moralei sau a libertăților și drepturilor fundamentale ale altora.

4. Statele părți la prezentul Pact se angajează să respecte libertatea părinților și, atunci când este cazul, a tutorilor legali, de a asigura educația religioasă și morală a copiilor lor, în conformitate cu propriile convingeri."

(Art. 18-Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice)

1."Statele părți vor respecta dreptul copilului la libertatea de gândire, de conștiință și religie.

2. Statele părți vor respecta dreptul și obligația părinților sau, după caz, ale reprezentanților legali ai copilului, de a-l orienta pe acesta în exercitarea dreptului sus menționat, de o manieră care să corespundă dezvoltării capacităților sale.

3. Libertatea fiecăruia de a-și manifesta religia sau convingerile poate fi supusă numai restricțiilor care sunt prevăzute de lege și care sunt necesare pentru protecția securității publice, a ordinii publice, a sănătății și moralei publice sau a libertăților și drepturilor fundamentale ale altora."

(Art. 14- Convenția cu privire la drepturile copilului)

Libertatea de gândire, conștiință, religie este un drept absolut. Această libertate semnifică că nu se poate pătrunde în forul interior al persoanei. Acest drept cuprinde trei elemente:

- dreptul de a avea convingeri;
- dreptul de a nu avea convingeri,
- dreptul de a schimba convingerea.

Termenul de convingere acoperă diferite domenii ale gândirii și credinței ca: filosofia, concepțiile politice, credințele

Libertatea de gândire, conștiință și religie nu înseamnă că aceasta permite sustragerea de la obligațiile legale.

5.2. Libertatea de expresie

“Orice individ are dreptul la libertatea de opinie și de exprimare, ceea ce implică dreptul de a nu fi tulburat pentru opiniile sale și acela de a căuta, de a primi și de a răspândi, fără considerații de frontieră, informații și idei prin orice mijloace de exprimare.”

(Art. 19- Declarația Universală a Drepturilor Omului)

1. *“Nimeni nu trebuie să aibă de suferit din cauza opiniilor sale.*

2. *Orice persoană are dreptul la libertatea de exprimare, acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a răspândi informații și idei de orice fel, indiferent de frontiere, sub formă orală, scrisă, tipărită ori artistică, sau prin orice alt mijloc, la alegerea sa.”*

(Art. 19- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice)

“1. Statele părți vor garanta copilului capabil de discernământ dreptul de a-și exprima liber opinia asupra oricărei probleme care îl privește, opiniile copilului fiind luate în considerare, avându-se în vedere vârsta sa și gradul de maturitate.

2. *În acest scop, se va da copilului în special posibilitatea de a fi ascultat în orice procedură judiciară sau administrativă care-l privește, fie direct, fie printr-un reprezentant sau o instituție corespunzătoare, în conformitate cu regulile de procedură din legislația națională.”*(Art. 12)

“1. Copilul are dreptul la libertatea de exprimare; acest drept cuprinde libertatea de a căuta, a primi și a difuza, fără să se țină seama de frontiere, informații și idei de orice natură, sub formă orală, scrisă, tipărită sau artistică sau prin orice alte mijloace, la alegerea copilului.

2. *Exercitarea acestui drept poate fi supusă restricțiilor, dar numai acelor care sunt prevăzute de lege și care sunt necesare :*

a) *pentru respectul drepturilor sau reputației altora, sau*

b) *pentru protecția securității naționale, ordinii publice, sănătății și moralei publice.”*

(Art. 13- Convenția cu privire la drepturile copilului)

Libertatea de expresie este un drept crucial. Este la intersecția mai multor drepturi. Este recunoscut ca un alt fundament al democrației,

fiind sursa altora, ca: libertate de conștiință, reunire, participare. El poate intra în conflict cu alte drepturi ca: dreptul la viața privată, la viață, în general etc.

Restricțiile la libertatea de expresie sunt de trei feluri.

- pentru protecția ordinii publice;
- pentru protecția altor drepturi fundamentale;
- pentru a prezerva imparțialitatea justiției.

5.3. Libertatea de unire și asociere

"1. Orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire și de asociere pașnică.

2. Nimeni nu poate fi obligat să facă parte dintr-o asociație". (Art. 20)

"1. Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la ocrotire împotriva șomajului.

2. Toți oamenii au dreptul, fără nici o discriminare, la un salariu egal pentru muncă egală.

3. Orice om care muncește are dreptul la o remunerație echitabilă și satisfăcătoare care să-i asigure lui precum și familiei sale o existență conformă cu demnitatea umană și completată, dacă este cazul, cu alte mijloace de protecție socială.

4. Orice persoană are dreptul să întemeieze cu alte persoane sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale."

(Art. 23- Declarația Universală a Drepturilor Omului)

"Dreptul de întrunire pașnică este recunoscut. Exercițarea acestui drept nu poate fi supusă decât restricțiilor, conforme cu legea și necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale, al securității publice ori pentru a ocroti sănătatea sau moralitatea publică sau drepturile și libertățile altora". (Art. 21)

"1. Orice persoană are dreptul de a se asocia în mod liber cu altele, inclusiv dreptul de a constitui sindicate și de a adera la ele, pentru ocrotirea intereselor sale".

(Art. 22, alin 1- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice)

"1. Statele părți la prezentul Pact se angajează să asigure: a. dreptul pe care îl are orice persoană, în vederea favorizării și ocrotirii intereselor sale economice, de a forma, împreună cu alte persoane, sindicate și de a se afilia la

un sindicat la alegerea sa, sub singura rezervă a regulilor stabilite de organizația interesată. Exercițarea acestui drept nu poate face obiectul altor restricții decât cele prevăzute de lege și care constituie măsuri necesare într-o societate democratică, în interesul securității naționale sau al ordinii publice, ori pentru a ocroti drepturile și libertățile altora...”

(Art. 8- Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale)

Libertatea de reuniune și asociere este un alt element esențial al democrației. Ea cuprinde două aspecte:

a. reuniunea

Libertatea de reuniune este înțeleasă ca reuniune pașnică. Acesta este un drept individual care se exercită cu un altul. Acest drept este raliat dreptului de expresie. O persoană nu poate fi împiedicată să se manifeste dar dacă aceasta angajează violența acest drept conține restricții vizând ordinea publică care este un drept al tuturor.

b. asocierea

Asociația este un grup durabil de persoane unite între ele. Acest drept cuprinde posibilitatea de a se reuni în asociații fără ingerințe, ca și posibilitatea de a nu participa la asociație. Din acest drept de asociere decurge și libertatea sindicală. Această libertate este importantă în măsura în care ea instituie democrația în întreprindere și economie. Libertatea sindicală înseamnă dreptul de a fonda o asociație. Dreptul la grevă este prevăzut în legile fiecărei țări.

5.4. Dreptul la participare

“1. Orice persoană are dreptul să participe la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liberi aleși.

2. Orice persoană are dreptul la acces, în condiții de egalitate, la funcțiile publice ale țării sale.

3. Voința poporului este baza puterii de stat, această voință trebuie să fie exprimată prin alegeri oneste care trebuie să aibă loc periodic, prin sufragiu universal egal și prin vot secret sau după o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului.

(Art.21- Declarația Universală a Drepturilor Omului)

“Orice cetățean are dreptul și posibilitatea, fără nici una dintre discriminările la care se referă articolul 2 și fără restricții nerezonabile:

a). de a lua parte la conducerea treburilor publice, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși;

b). de a alege și de a fi ales, în cadrul unor alegeri periodice, oneste, cu sufragiu universal și egal și cu scrutin secret, asigurând exprimarea liberă a voinței alegătorilor;

c). de a avea acces, în condiții generale de egalitate, la funcțiile publice din țara sa.”

(Art. 25- Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice)

Acest este un principiu caracteristic funcționării democratice. El se compune din trei elemente care fundamentează legitimitatea unei puteri politice:

Toți cetățenii trebuie să poată:

- să participe direct sau prin reprezentanți la problemele publice;
- să aleagă și să fie ales în alegeri libere în sufragiul universal,
- să acceadă la funcțiile publice din țara sa.

6. Drepturi economice, sociale și culturale

6.1. Dreptul la o viață decentă (la un nivel de viață satisfăcător)

“1. Statele părți la prezentul Pact recunosc dreptul oricărei persoane la un nivel de trai suficient pentru ea însăși și familia sa, inclusiv hrană, îmbrăcăminte și locuință suficiente, precum și la o îmbunătățire continuă a condițiilor sale de existență. Statele părți vor lua măsuri potrivite pentru a asigura realizarea acestui drept și recunosc în acest scop importanța esențială a unei cooperări internaționale liber consimțite.

2. Statele părți la prezentul Pact, recunoscând dreptul fundamental pe care îl are orice persoană de a fi la adăpost de foame, vor adopta, individuale și prin cooperare internațională, măsurile necesare, inclusiv programe concrete:

a) pentru a îmbunătăți metodele de producție, de conservare și de distribuire a produselor alimentare prin deplina utilizare a cunoștințelor tehnice și științifice, prin difuzarea

principiilor de educație în ceea ce privește nutriția și prin dezvoltarea sau reforma regimurilor agrare, în așa fel încât să asigure cât mai bine punerea în valoare și utilizarea resurselor naturale;

b) pentru a asigura o repartitie echitabilă a resurselor alimentare mondiale în raport cu nevoile, ținând seama de problemele care se pun atât țărilor importatoare, cât și țărilor exportatoare de produse alimentare.”

(Art. 11- Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale)

“1. Statele părți recunosc dreptul fiecărui copil la un nivel de viață suficient pentru dezvoltarea sa fizică, mentală, spirituală, morală și socială.

2. Părinților și oricăror altor persoane care au în grijă un copil le revine, în primul rând, responsabilitatea de a asigura, în limita posibilităților și a mijloacelor lor financiare, condițiile de viață necesare dezvoltării copilului.

3. Statele părți, ținând seama de condițiile naționale și în limita mijloacelor lor, vor adopta măsuri corespunzătoare pentru a ajuta părinții și alte persoane care au în grijă un copil să valorifice acest drept și vor oferi, în caz de nevoie, o asistență materială și programe de sprijin, în special în ceea ce privește alimentația, îmbrăcămintea și locuința.

4.Statele părți vor lua toate măsurile adecvate pentru a asigura recuperarea pensiei alimentare a copilului de la părinții săi sau de la alte persoane care au răspundere financiară față de el, indiferent dacă se află pe teritoriul lor sau în străinătate. În special în cazul în care persoana care are răspundere financiară față de un copil trăiește într-un alt stat decât cel al copilului. Statele părți vor favoriza aderarea la acorduri internaționale sau încheierea de asemenea acorduri, precum adoptarea oricăror alte angajamente corespunzătoare”

(Art. 27-Convenția cu privire la drepturile copilului)

Prin acest drept se înțelege dreptul la :

- hrană;
- îmbrăcăminte;
- locuință satisfăcătoare.

Pactul pune accent pe dreptul fundamental pe care-l au toate persoanele la hrană și un adăpost pentru aceasta statele adoptă individual

sau în comun măsuri de cooperare internațională necesare pentru a ameliora metodele de producere, conservare și distribuție a alimentelor prin:

- difuzarea principiilor de educație nutrițională;
- dezvoltare durabilă;
- reforma regimurilor agrare și acolo unde este cazul asigurarea punerii în valoare a utilizării resurselor naturale.

6.2. Dreptul la educație

“1. Orice persoană are dreptul la educație. Educația trebuie să fie gratuită, cel puțin în ce privește învățământul elementar și de bază. Învățământul elementar este obligatoriu. Învățământul tehnic și profesional trebuie să fie accesibil tuturor; accesul la studii superioare trebuie să fie deschis tuturor pe baza deplinei egalități, în funcție de merit.

2. Educația trebuie să urmărească dezvoltarea deplină a personalității umane și întărirea respectului pentru drepturile omului și pentru libertățile fundamentale. Ea trebuie să stimuleze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate popoarele și între toate grupurile rasiale sau religioase, precum și dezvoltarea activității Organizației Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.

3. Părinții au, cu prioritate, dreptul să aleagă felul educației care urmează să fie dată copiilor lor.”

(Art. 26- Declarația Universală a Drepturilor Omului)

“1. Statele părți la prezentul Pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană la educație. Ele sunt de acord că educația trebuie să urmărească deplina dezvoltare a personalității umane și a simțului demnității sale și să întărească respectarea drepturilor omului și libertăților fundamentale. Pe lângă aceasta, ele sunt de acord că prin educație orice persoană trebuie să devină capabilă de a juca un rol util într-o societate liberă, că educația trebuie să favorizeze înțelegerea, toleranța și prietenia între toate națiunile și toate grupurile rasiale, etnice sau religioase și să încurajeze dezvoltarea activităților Națiunilor Unite pentru menținerea păcii.

2. Statele părți la prezentul Pact recunosc că în vederea asigurării deplinei exercitări a acestui drept:

a) învățământul primar trebuie să fie obligatoriu și accesibil tuturor în mod gratuit;

b) învățământul secundar, sub diferitele sale forme, inclusiv învățământul secundar tehnic și profesional, trebuie să fie generalizat

și să devină accesibil tuturor prin toate mijloacele potrivite și în special prin instaurarea în mod progresiv a gratuității lui;

c) învățământul superior trebuie să devină accesibil tuturor în deplină egalitate, în funcție de capacitatea fiecăruia, prin toate mijloacele potrivite și în special prin introducerea treptată a gratuității;

d) educația de bază trebuie încurajată sau intensificată cât mai mult posibil, pentru persoanele care au primit educație primară sau care n-au primit-o până la capăt;

e) trebuie să se urmărească activ dezvoltarea unei rețele școlare la toate nivelurile, să se stabilească un sistem adecvat de burse și să se amelioreze în mod continuu condițiile materiale ale personalului didactic.

3. Statele părți la prezentul Pact se angajează să respecte libertatea părinților și, atunci când este cazul, a tutorilor legali, de a alege pentru copiii lor instituții de învățământ, altele decât cele ale autorităților publice, dar conforme cu normele minimale pe care le poate prescrie sau aproba statul în materie de educație și de a asigura educația religioasă și morală a copiilor lor în conformitate cu propriile lor convingeri.

4. Nici o dispoziție din prezentul articol nu trebuie interpretată ca aducând atingere libertății indivizilor și persoanelor juridice de a înființa și de a conduce instituții de învățământ cu condiția ca principiile enunțate în paragraful 1 al prezentului articol să fie respectate, iar educația dată în aceste instituții să fie conformă cu normele minimale pe care le poate prescrie statul."

(Art. 13- Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale)

"1. Statele părți recunosc dreptul copilului la educație și, în vederea asigurării acestui drept în mod progresiv și pe baza egalității de șanse vor urmări în mod special:

a) să facă învățământul primar obligatoriu și gratuit pentru toți;

b) să încurajeze diferite forme de învățământ secundar, atât general, cât și profesional, să le facă deschise și accesibile oricărui copil și să ia măsuri corespunzătoare, cum sunt instituirea gratuității învățământului și acordarea unui ajutor financiar în caz de nevoie;

c) să asigure accesul la învățământul superior, în funcție de capacitățile fiecăruia, prin toate mijloacele adecvate;

d) să facă deschise și accesibile tuturor copiilor informarea și orientarea școlară și profesională;

e) să ia măsuri pentru a încuraja frecventarea școlii cu regularitate și reducerea ratei de abandon a școlii.

2. Statele părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru a asigura aplicarea disciplinei școlare într-un mod compatibil cu demnitatea copilului ca ființă umană și în conformitate cu prezenta Convenție.

3. Statele părți vor promova și încuraja cooperarea internațională în domeniul educației, mai ales cu scopul de a contribui la eliminarea ignoranței și a analfabetismului în lume și de a facilita accesul la cunoștințe științifice și tehnice și la metode de învățământ moderne. În această privință, se va ține în special seama de necesitățile țărilor în curs de dezvoltare. ”

(Art.28- Convenția cu privire la drepturile copilului)

Dreptul la educație este recunoscut tuturor persoanelor. Obiectul acestui drept variază în funcție de documentul care îl statuează: Convenția pentru drepturile copilului, Pactul cu privire la drepturile economice, sociale și culturale.

În materie de educație elementară este un drept care este gratuit și obligatoriu.

Mecanisme universale de protecție a drepturilor omului

A. Organe politice

- Comisia pentru drepturile omului

B. Organe para-judiciare

- Comitetul pentru drepturile omului
- Comitetul pentru drepturile copilului
- Comitetul pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială
- Comitetul pentru eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei
- Comitetul pentru drepturilor economice, sociale și culturale

C. Instituții specializate

- Comitetul de libertate sindicală

5. RAPORTURILE INDIVID – SOCIETATE (INSTITUȚII PUBLICE)

5.1. Raporturile dintre viața privată și viața publică

Drepturile omului nu formează un sistem filosofic, religios, politic și social închis. Dimpotrivă el este deschis la o diversitate de modalități de gândire, credințe, culturi și practici sociale. Drepturile sunt o legătură între indivizi și societate, reprezentată de organizații, instituții. Fiecare persoană este un subiect de drept. Această calitate este comună tuturor și prin ea se stabilește relația cu societatea. Ființa umană are drepturi inalienabile, indiferent de voința autorităților. Noțiunea de *drepturi fundamentale* face direct referire la filosofia drepturilor naturale inspirată din umanismul european. Dezbaterile asupra drepturilor naturale sunt deschise ca urmare a unor situații noi care apar în viața oamenilor, a diversificării nevoilor, a cererii unor noi revendicări.

Dreptul internațional al drepturilor omului este această parte, a drepturilor naturale, la care statele trebuie să se asocieze pentru a le traduce în drepturi pozitive, adică în drepturi care stabilesc principii comune și care pot fi aplicate de o jurisdicție internațională efectivă. Textele juridice contemporane, de protecție a drepturilor omului, formulează un număr mare de noțiuni filosofice care pot constitui o bază de consens. Aceste texte din dreptul internațional al drepturilor omului se concentrează asupra legăturii dintre individ și autorități, asupra legitimității acțiunilor acestora din urmă și asupra condițiilor de coexistență între indivizi egali în drepturi. Pornind de la respectul fiecărui individ și a egalității în drepturi și demnitate, drepturile omului constituie un sistem deschis spre coexistența unei pluralități de culturi, credințe, practici și organizări sociale.

Individul ca ființă socială are drepturi și obligații. El devine cetățean când conștientizează că aceste drepturi implică și anumite obligații și responsabilități pe care trebuie să le respecte și să și le asume. În acțiunea socială el își manifestă identitatea personală

(ansamblul competențelor care îl fac să fie unic și să realizeze într-o manieră specifică obligațiile sale). Dacă drepturile naturale sunt aceleași pentru toți indivizii ca ființe umane, obligațiile sunt așteptările societății de la individ. Felul în care sunt respectate și îndeplinite, care depind și de alte caracteristici strict personale, îi conferă un anumit statut social și-l diferențiază de ceilalți.

În formarea identității un rol important îl are viața privată, familia cu zestrea ereditară și educația primită în primii ani de viață. În manifestarea ei își pun amprenta anturajul, instituțiile educative ș.a. Deci, pentru dezvoltarea personală elementele de viață privată și publică se întrepătrund generând un raport de complementaritate. Acest tip de relație permite fundamentarea unui model de analiză a dezvoltării individuale în care elementele fundamentale ar fi :

1. Semnificația identității și factorii care o generează;
2. Drepturile și obligațiile- statutul și rolul social;
3. Participarea activă și inserția socială.

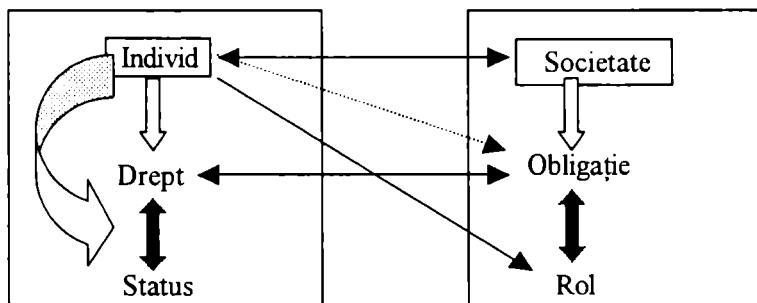
Identitatea este un construct de natură biologică, prin apartenența individului la speța umană, psihologică, prin zestrea ereditară, purtând amprenta familiei de origine, și social-culturală, prin elementele care conferă o specificitate poporului/etniei din care face parte individul. Cu alte cuvinte toate dimensiunile bio-psiho-socio-culturale contribuie la crearea unei structuri unice, identificabilă în drepturile ei prin ceea ce este comun și aparține tuturor ca ființe umane și altele ce se aplică și izvorăsc din natura diferită a fiecăruia de a aparține unui grup, colectivitate, dar și de manifestare. Este vorba aici de o *identitate personală și o alta socială* care se definesc atât prin achizițiile care conferă acestora o anumită specificitate cât și prin formele de manifestare ale obligațiilor care îi revin din multitudinea rolurilor pe care le are de îndeplinit în viața socială.

Dreptul la identitate este strâns legat cu cel la diferență care recunoaște că fiecare este o individualitate. Oamenii care nu sunt diferiți n-au ce să comunice, nu se pot îmbogăți reciproc. Indiferent de culoarea

pielii, că suntem bogați sau săraci, femei sau bărbați, adulți sau copii toți suntem oameni, adică ființe umane care au nevoi ce conferă aceleași drepturi fundamentale.

Schema raporturilor viață privată- viață publică

Acest model sugerează că drepturile conferă identitate individului iar ansamblul drepturilor, al așteptărilor individului de la ceilalți definește statusul său. Ansamblul obligațiilor, adică al așteptărilor celorlalți de la el, se traduce în rolul/rolurile pe care le are de îndeplinit. Între individ și societate se stabilește o relație de așteptări reciproce în care drepturile și obligațiile sunt pârghiile prin care fiecare se manifestă: individul ca ființă umană cu drepturi, societatea, prin instituțiile sale, ca organism care veghează la respectarea lor, la protecția individului, la sancționarea celor care se fac vinovați de nerespectarea drepturilor dar și a obligațiilor.

5.2. Raporturile drept – obligație – o abordare semiotică

Astăzi nu există nici o construcție științifică care să nu poată fi supusă unei analize logice capabilă să formalizeze conținutul și aparatul metodologic al acesteia. Analiza logică a faptelor sociale, interpretările și descoperirile semnificațiilor proceselor sociale, abordarea semiotică a elementelor constitutive ale vieții sociale au conferit statutul de știință preocupărilor din domeniul socio-umanului, eliberând mintea

cercetătorului de povara efemerului, evidentului și conferind repere pentru modele teoretice.

Teoria generală a codurilor și proceselor de semnificare conferă celor trei dimensiuni ale conceptului *semn* trei domenii ale semioticii: sintaxa- teoria relațiilor dintre semne, semantica- raportul semnelor cu obiectele la care se referă și pragmatica- studiul semnelor raportate la subiectul care folosește semnul. Aplicată la viața socială, teoria generală a codurilor are o sintaxă și o semantică socială. Ea pornește de la următoarele postulate:

1. Omul trăiește într-un univers semnificant;

2. Omul produce, primește și transmite informații diferite care nu se reduc numai la semne lingvistice.

Exemplificând, indivizii exprimă câte ceva despre ei înșiși, transmit informații “indiciale” prin: mimică, gestică (semnul cu semnificație), prin vestimentație, tipul de autoturism (semnul pentru obiectul care-l semnifică) exprimând starea materială sau psihică a deținătorului obiectului (semn pentru persoana care-l folosește). Aceste posibilități de semnificare, alese și uneori utilizate în scop conștient pentru a desemna apartenența la anumite grupuri sociale, exprimă totodată o stare materială dar și de spirit, transmit o intenție, utilizarea lor depinzând de înțelegerea culturală comună.

Pornind de la pătratul logic al lui Boethius și de la analiza logică a propozițiilor din diverse domenii ale științei și filosofiei, A.J. Greimas a încercat să pună în evidență corelații între variabile.

Raporturile dintre drept și obligație pot fi analizate și interpretate din perspectiva *semnificației ca fenomen de relație* care nu are o structură binară, ca și gândirea noastră dihotomică (da-nu, bine-rău, frumos-urât ș.a.m.d.), ci o “logică” cu 4 valori, 2 pe axa semnificației (drept-obligație), 2 pe axa absenței semnificației (absența obligației-absența dreptului).

Componentele modelului semiotic sunt trei variabile: normativă (N), economică (E), și personală (P). Orice raport între oameni

presupune intervenția reglementării. *Exemplificând* cu viața școlară putem afirma că raporturile dintre profesori și elevi sunt prezentate atât într-un regulament al instituției cât și în regulamentul de ordine interioară. Putem nota aceste tipuri de relații astfel:

Variabila normativă-N.

N₁-relații prescrise, considerate dezirabile din punct de vedere al școlii;

N₂ relații care sunt interzise;

N₁- relații nedorite dar existente. Ele intră în sfera conduitelor antisociale (abandonul școlar, chiulul)

N₂- relații neinterzise, dar deși nu sunt interzise, sunt admisibile (izolarea celor care încalcă drepturile, ironia etc.).

Variabila economică-E

E₁- relații profitabile (avantajoase din punct de vedere material);

E₂- relații păguboase, nedorite, prezintă dezavantaje, pierdere;

E₁- relații lipsite de avantaje, în care nu se câștigă;

E₂- relații nepăguboase, deși nu se pierde, sigur nu se câștigă.

Variabila personală-P

P₁- relații dorite, de încredere, respect al obligațiilor, simț al datoriei;

P₂- relații temute, de suspiciune;

P₁- relații nedorite, de neîncredere;

P₂- relații netemute, de nesuspiciune.

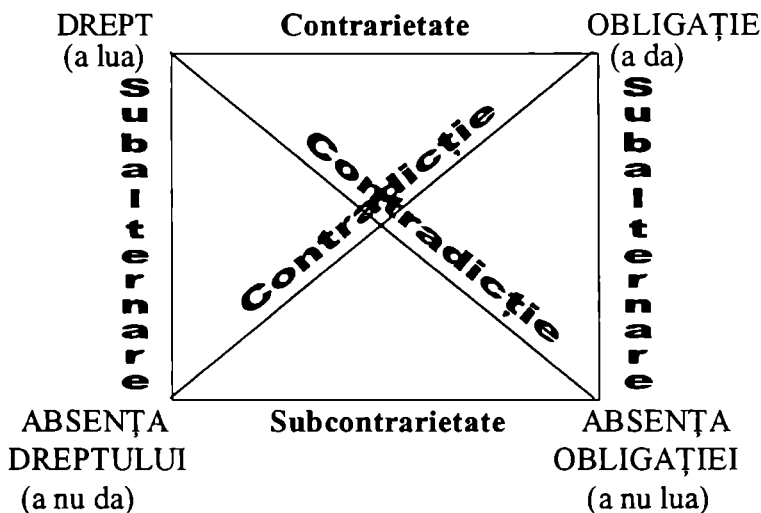
Aplicând modelul în analiza raporturilor drept-obligație în școală vom descoperi 4 valori cu următoarele semnificații:

♣ Pe axa semnificației, prezența drepturilor și obligațiilor semnifică o stare normală în societățile democratice în care drepturile sunt respectate iar indivizii se achită de sarcini. Această stare generează acțiune în care nevoile sunt satisfăcute.

♣ Pe axa neutră absența obligației și a dreptului înseamnă un refuz al dreptului dar poate să însemne și o

încălcare a lui, un refuz al obligației, dar și o obligație nesatisfăcută din motive independente de individ.

Raporturile drept-obligație în pătratul lui Bothius

Din combinarea celor trei variabile a câte 4 valori, rezultă 64 de situații posibile care generează anumite tipologii profesionale/ale elevilor, *tipologii școlare*. Dintre acestea cele mai des întâlnite sunt următoarele:

a. $n_1e_1p_1$ - climat social de *corespondență între drept și obligație*, între așteptări pe linie de rol în care respectarea drepturilor se asociază cu îndeplinirea sarcinilor și recompensa materială. Este situația ideală. Colectivul este motivat, climatul este favorabil obținerii performanței;

b. $n_1e_2p_2$ - *colectivul nu se achită de sarcini*, deși există reglementări *drepturile sunt respectate*, colectivul este greu de condus, indisciplinat, calitatea procesului instructiv-educativ este slabă.

c. $n_1e_1p_1$ – *colectivul are conștiința datoriei și*, deși *sunt încălcate drepturile*, colectivul se achită de sarcini, este disciplinat și

conștiincios, deși nu este motivat, prin bani. Astfel de colective își fac datoria dint-o conștiință a misiunii de dăcă.

d. **miezp1- stare conflictuală, criză.** Încălcări ale drepturilor și obligațiilor de ambele părți. Încălcările unor drepturi generează nerespectarea obligațiilor, este o stare de criză (manifestată, de exemplu, în starea prelungită de grevă a cadrelor didactice din învățământul preuniversitar) și care situează viața școlii pe axa neutră, nici drepturi și nici obligații. Modelul poate fi extins și asupra colectivelor de elevi, cu precizarea că dimensiunea economică poate fi considerată recompensa specifică elevilor, prin note.

6. STRUCTURA SOCIALĂ ȘI DREPTURILE OMULUI

6.1. Drepturi discriminatorii: femeia și bărbatul

În ultimii 30 de ani statutul juridic al femeii în Europa s-a ameliorat fără încetare, dar egalitatea între sexe este încă departe de a fi o realitate. Femeile continuă să fie marginalizate în viața politică și publică, să fie mai puțin plătite decât bărbații pentru o muncă de valoare egală, să fie adesea victimele șomajului, sărăciei, să fie mai expuse violenței.

Convenția europeană a drepturilor omului nu consacră într-o manieră generală principiul egalității între femeie și bărbat, dar art. 14 interzice toate "deosebirile" fondate pe sex, în ceea ce înseamnă drepturile care o protejează. De altfel principiul egalității drepturilor și responsabilităților între soți în căsătorie a fost prevăzut în Protocolul nr.7 al Convenției. Este încă în discuție dreptul fundamental la egalitate al femeii cu bărbatul, această problemă fiind în curs de examinare la nivel interguvernamental.

Carta socială europeană conține numeroase drepturi specifice în favoarea femeii: egalitatea salarizării între muncitorii bărbați și femei, protecția maternității și a femeilor la muncă, protecția socială și economică a mamei și copilului. Protocolul adițional din 1988 enunță dreptul la egalitatea șanselor și tratamentului în materie de loc de muncă

și profesie, fără discriminare de sexe. În plus, cartă socială conține o clauză non-discriminatorie care interzice orice discriminare ca și cea bazată pe sexe.

Acțiunile Consiliului Europei nu se limitează doar la a elabora instrumente juridice. Organizația a luat o serie de măsuri destinate să promoveze egalitatea dintre femeie și bărbat.

O declarație făcută de Comitetul de Miniștri în 1988 a relansat lucrările în acest domeniu. Comitetul de Miniștri a afirmat că egalitatea face parte integrantă din drepturile omului și că eradicarea tuturor formelor de discriminare bazate pe sexe este o condiție sine qua non pentru democrație și justiție socială. Comitetul de miniștri este convins că o democrație unde femeile sunt sub-reprezentate în diferite eșaloane de la nivele de decizie în sectoarele: politic, economic, social, nu este o democrație adevărată. Atâta timp cât femeile și bărbații nu pot lucra împreună, ca egali, împărtășind aceleași drepturi și responsabilități, democrațiile noastre nu vor fi demne de acest nume.

Concluziile Conferinței din 1995 “Egalitate și democrație Utopie sau realitate?”, contribuțiile specifice ale Consiliului Europei au pus accentul pe rolul important al egalității în democrație.

Alte inițiative luate în favoarea egalității femeii cu bărbatul sunt:

- ◆ Lupta împotriva tratării femeii și prostituției forțate;
- ◆ Lupta împotriva violenței față de femeie;
- ◆ Organizarea de conferințe și ateliere consacrate problemelor de egalitate în perioada de tranziție în țările din Europa Centrală și Orientală;
- ◆ Studiu de rol al responsabilității mass-mediei în protecția demnității umane;
- ◆ Studiu de drept la liberă alegere în materie de procreare (dreptul femeii de a decide liber de a avea sau nu copii, la momentul pe care-l dorește).

6.2. Popoare și culturi. Minorități, populații autohtone

Facem adesea erori confundând ceea ce se numește "rasă" și "popor" sau "etnie". Acești termeni pot fi definiți prin "populație" ai cărei membri au în comun o cultură, o limbă, practici și ritualuri, instituții. În numeroase cazuri membrii acestei comunități pot să prezinte caracteristici psihice comune. Popoarele, de-a lungul secolelor s-au amestecat și este iluzoriu astăzi de a pretinde că aparții prin "sânge" la un anumit popor în particular. În realitate se aparține mai mult la un popor prin acceptare, prin cultură, decât genetic. În fapt, analizele științifice arată că diferențele genetice între două persoane sunt la fel de puternice în cadrul aceluiași popor, ca și între două popoare diferite.

Naționalitatea este apartenența oficială la un stat. Astfel, ești de naționalitatea unei țări când ești recunoscut de ea. *De exemplu*, în Franța, dacă ai părinții francezi, dacă te-ai născut în Franța, dacă te-ai căsătorit cu un francez sau dacă faci o cerere de naturalizare. Naționalitatea este mai întâi o apartenență administrativă și nu poate în nici un caz să se confunde cu ideea de "rasă". De altfel poți aparține poporului Arab sau Asiatic și să fii de naționalitate francez. La fel poți avea origini belgiene sau portugheze și în același timp să fii francez. Evident religia nu are nimic de-a face cu apartenența la Franța care le recunoaște pe toate fără a fi ales niciuna (laicitate). Poți fi din țara care te recunoaște, care vă dă actele oficiale, care vă dă drepturile și vă cere obligații și nu al altei țări chiar dacă alta este cea a originilor familiale și a celei pentru care porți afecțiune. Pe teritoriul aceleiași țări pot trăi laolaltă minorități etnice, adică grupuri de oameni care au aceeași limbă, cultură, obiceiuri și tradiții care îi fac să se deosebească de majoritatea populației. Deși minoritate sub aspect cantitativ, ele au aceleași drepturi și obligații ca și populația majoritară.

Populațiile autohtone sunt cele care provin din vaste regiuni de pe suprafața Pământului. După unele aproximări sunt 300 de milioane. Populațiile autohtone sau aborigene sunt astfel numite pentru că ele au trăit pe pământuri înainte de a veni colonizatorii și s-au instalat

în teritoriile locuite de ei. Ei sunt descendenții acelor care au locuit într-o țară sau o regiune geografică în perioada în care grupuri de populații de cultură sau origine etnică diferită au ajuns prin cucerire, ocupare, colonizare sau alte mijloace. Sunt numeroase popoare autohtone, ca Amerindienii (maiășii din Guatemala, Aimașii din Bolivia), Aleuții din regiunile circumpolare, Samisii din Europa septentrională, Aborigenii și Insularii din Australia ș.a. Aceste popoare în cea mai mare parte au conservat caracteristicile sociale, culturale, economice și politice care se disting net de celelalte grupuri care compun populațiile naționale.

În cursul istoriei umanității, de fiecare dată când popoarele vecine dominante au dorit să-și extindă teritoriile au ocupat prin forță aceste suprafețe, punând popoarele autohtone în pericol. Eforturile acestora de a-și păstra identitatea și modul lor de trai au fost încununat de succes, alteori nu se bucură de forme de drept care să le protejeze această identitate. În ciuda diversității etnice și culturale ale acestor popoare, se observă adesea similitudini de probleme, revendicările și interesele popoarelor autohtone sunt adesea expuse în instanțe internaționale. Participarea reprezentanților populațiilor autohtone la reuniunile Organizației Națiunilor Unite a contribuit la punerea în evidență a acestor similitudini.

Popoarele autohtone, de la nașterea noilor națiuni în cadrul prăbușirii sistemului colonial, decolonizare care a urmat după cel de-al doilea război mondial, au conservat o identitate și un patrimoniu cultural care le este propriu. Este în general admis astăzi că politicile de asimilare și de integrare vizând inserarea deplină a acestor grupuri în curentul populațiilor majoritare este adesea scopul urmărit.

Activitățile organizațiilor non guvernamentale pe de o parte, inițiativele interguvernamentale, pe de alta, au avut efecte care s-au întărit reciproc. Prima Conferință internațională a organizațiilor nonguvernamentale asupra problemelor populației autohtone s-a ținut la Geneva în 1977, urmată de o alta în 1981 și de un studiu special al

organizațiilor națiunilor unite care a determinat crearea în 1982 a grupului de lucru al Națiunilor Unite asupra populațiilor autohtone.

La nivelul ONU și al Organizației Internaționale a Muncii este recunoscută definiția că protecția popoarelor autohtone constituie o parte esențială a drepturilor omului și o preocupare legitimă a comunității internaționale. Aceste două organizații participă activ la aplicarea și elaborarea normelor vizând asigurarea respectului drepturilor actuale ale popoarelor autohtone la adoptarea unor noi drepturi.

Comunitatea internațională a recunoscut demult că limbile distincte și culturile popoarelor autohtone fac parte din patrimoniul cultural al umanității și trebuie protejate. Limba care este mai mult decât un mijloc de comunicare de fiecare zi, este un instrument al culturii și identității. Organizațiile care apără drepturile popoarelor autohtone citează cazuri în care sisteme de învățământ sunt folosite pentru a forța națiunile care au o singură limbă, istorie, cultură să încurajeze învățământul și în limba minorităților

6.3. Multiculturalism și interculturalitate

Constituția României

Art. 6

„(1) Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

(2) Măsurile de protecție luate de stat pentru păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității persoanelor aparținând minorităților naționale trebuie să fie conforme cu principiile de egalitate și de nediscriminare în raport cu ceilalți cetățeni români.”

Diversitatea în care trăim poate fi privită ca sursă de conflict, dar și ca bogăție, ca problemă (ce necesită rezolvare), dar și ca resursă (generatoare de dezvoltare). Această diversitate necesită politici educaționale speciale care să abordeze relațiile interumane aparținând unor culturi și etnii diferite. Educația multiculturală și interculturală prezintă un interes deosebit.

Dificultățile politicilor sociale în diverse sisteme pot fi depășite dacă realitățile sociale sunt cunoscute și acceptate.

O primă etapă în acest demers cognitiv o constituie **definirea și operaționalizarea conceptelor** de multiculturalitate și interculturalitate. Deși se întrepătrund, ele se folosesc în situații diferite pentru a exprima moduri specifice de manifestare a educației sociale.

Multiculturalitatea are în vedere gestionarea comunităților etno-culturale care trăiesc pe teritoriul unei țări. Ea este o stare de recunoaștere a diferențelor și exprimă *statica socială*.

Interculturalitatea presupune un proces de întrepătrundere a culturilor și edificare a unei culturi comune. Ea este un deziderat, o invitație adresată tuturor etniilor care trăiesc într-un spațiu geografic, un dialog pentru o dezvoltare durabilă-garant al păcii. Ea reflectă *dinamica socială*.

Pluridisciplinaritatea este o realitate a școlii contemporane în care educația se realizează prin mai multe discipline care rămân adesea închise în conținuturile lor.

Interdisciplinaritatea sugerează elementele comune, adică valorile care se regăsesc în finalitățile actului educativ. Prin fiecare disciplină se pot forma competențe necesare prin educația pentru drepturile omului și pace. Înainte de a forma aceste capacități la elevi, noi, profesorii, suntem primii care trebuie să învățăm să trăim laolaltă, să lucrăm în echipă, să ascultăm pe celălalt, să exprimăm liber și argumentat opiniile noastre, să fim toleranți etc.

Pornind de la constatarea că trăim în societăți care se confruntă cu masive imigrări/emigrări, în care conviețuiesc de secole minorități sau în societăți care tind să-și conserve identitatea națională cu prețul încălcării drepturilor minorităților, educația interculturală se va referi la:

1. Politici educaționale care vizează “minoritățile”, “grupurile cu probleme”.
2. Politici educative ce vizează “educația pentru toți”

Aceste măsuri sunt rezultatul înțelegerii ideii că viața socială nu este posibilă în afara înțelegerii celuilalt, a dialogului ca modalitate de rezolvare a conflictului, capacitate de deschidere spre alte culturi și înțelegerea diferențelor ca o bogăție.

Interculturalitatea ca proces conține în sine termeni contradictorii

- a păstra, conserva identitatea națională (culturală, lingvistică, religioasă, de tradiții și obiceiuri);
- a construi o identitate comună, a cetății care poate să însemne abandonarea unor valori și aderarea la altele, prin fenomenul de aculturație, de întrepătrundere a culturilor.

Prima opțiune este încurajată și de Declarația drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale sau etnice, lingvistice și religioase, adoptată de Adunarea generală a ONU în Rezoluția sa nr. 47/135 din 18 dec. 1992 care în art.2 și 4 stipulează că minoritățile au dreptul de a-și proteja cultura și identitatea.

“Dacă este cazul, statele sunt datoare să întreprindă măsuri în sfera educațională, în scopul încurajării istoriei, a tradițiilor, a limbii și a culturii minorităților care trăiesc pe teritoriile lor. Persoanele aparținând minorităților ar trebui să beneficieze de posibilitatea de a învăța să cunoască societatea în ansamblul ei “

(Art. 4 alin.(4) din Declarație)

Prin educație se formează și identitate personală. Ea se construiește atât pe un fond ereditar-social (aparținând culturii familiei din care individul provine), dar și prin influențe exterioare ce poartă amprenta societății în care se construiește.

Ca educatori, trebuie să recunoaștem că în cultura școlii se întâlnesc azi nu doar copii ce provin din diverse culturi ci și faptul că însăși școala este o microsocietate în care coexistă o diversitate culturală (o cultură a adolescentului-elevul și o alta a adulților-profesorii, un sistem de drepturi și obligații ale majorității-elevii și un altul al minorității în școală-profesorii). Trebuie de asemenea să recunoaștem că în societatea școlară românească asistăm azi la modificări observabile în

comportamentul și psihologia persoanei datorate tehnologiilor informatizate, schimbărilor sociale care au antrenat schimbări în mentalitate, modificări în sistemul de comunicare și relaționare. Indiferența și egoismul, căutarea satisfacțiilor trecătoare, a banului, dezamăgirea produsă de funcționarea societății (birocrația, selecția negativă, lipsa simțului civic, refuzul oricărei responsabilități, neconcordanța între vorbă și faptă) ne determină să ne întrebăm:

1. *Cum putem ieși din această stare?*

2. *Ce trebuie să facă școala pentru a forma cetățeni responsabili?*

Premisele de la care pornim pentru a răspunde la aceste întrebări sunt:

- ◆ realitățile sociale în care trăim se caracterizează prin coexistența în același spațiu a unei diversități culturale: etnice, lingvistice, religioase, de vârstă, de origine socială etc.;
- ◆ adesea diferențele sunt văzute într-o manieră negativă, devenind sursă de conflict și justificare a discriminării;
- ◆ construirea unei societăți democratice bazată pe valorile democrației trebuie să aibă ca punct de plecare recunoașterea și punerea în valoare a acestor diferențe, ca sursă unică la supraviețuire și coexistență în pace.

Identitatea personală apare la intersecția mai multor vectori dintre care așteptarea celorlalți de la in divid este foarte importantă. Ea definește o finalitate educațională interculturală care conduce la un tip ideal de identitate caracterizat prin mai multe dimensiuni:

Dimensiunea personală

- o persoană liberă și responsabilă, capabilă să-și asume propriul proiect de viață, integrându-și în el aspirațiile și dorințele, posibilitățile reale;
- o persoană care dorește să dea un sens vieții sale;
- o persoană care respectă demnitatea celuiilalt și este interesată să-și dezvolte propria demnitate;

- o persoană conștientă de propriile calități și limite;
- o persoană care învață să fie fericită, descoperind motivele fericirii și în interiorul ființei sale.

Dimensiunea social-comunitară

- o persoană deschisă către ceilalți, conștiință de valoarea pe care o au ceilalți și capabilă să contribuie la dezvoltarea comunității din care face parte;
- o persoană care construiește relații cu ceilalți, în spiritul solidarității și al toleranței;
- o persoană care dorește să comunice și caută soluții de rezolvare a problemelor, împreună cu ceilalți;
- o persoană care are principii de viață, capabilă să dialogheze cu ceilalți, să trăiască împreună cu ceilalți într-un climat de respect, solidaritate și acceptare a diversității;
- o persoană care știe să se integreze responsabil în comunitate;
- o persoană integrată în cultura poporului său, în același timp deschisă spre alte culturi, capabilă să accepte și să-i respecte pe ceilalți;

Dimensiunea etico-morală

- o persoană care respectă legile, normele;
- o persoană capabilă să ofere, prin propriul exemplu de viață, modele pentru ceilalți;
- o persoană care promovează și acționează în spiritul valorilor umanismului și credinței;
- o persoană care are un crez în viață capabilă să renunțe la propriul interes în favoarea celorlalți;
- o persoană care respectă pe ceilalți, încearcă să-i înțeleagă, trăiește empatic bucuriile și suferințele celorlalți.

PARTEA A II-A

STUDII DE CAZ

7. ACȚIUNEA SOCIALĂ – CADRU DE MANIFESTARE A DREPTURILOR ȘI OBLIGAȚIILOR

7.1. Absența raționalității din acțiunea socială Nedumeriri

A ne întreba ce ne face să fim diferiți unul față de celălalt, între noi românii, dar și atunci când ne raportăm la străini, a devenit o problemă care nu ne preocupă prea mult. Sesizăm însă din păcate că aceste diferențieri ne sunt sugerate la tot pasul prin practicile discriminatorii la care suntem supuși adesea. Evidențele sunt de domeniul bunului simț și recunoaștem sau nu, direct sau indirect, acceptăm totuși că nivelul de pregătire, situația materială și originea socială, statutul socio-profesional al părinților, sunt elemente ce ne plasează în poziții diferite unii față de alții. Mai greu ne este să acceptăm o diferențiere făcută după naționalitate și dacă celelalte deosebiri le acceptăm și recunoaștem cu modestie și bun simț, când însă ne e încălcată demnitatea națională reacțiile sunt prompte, nu pot fi ignorate.

Nu acceptăm ideea, de neacceptat, de altfel, când aceste diferențieri ne sunt afișate ostentativ, ne privează de drepturile noastre, ne aruncă într-o situație confuză, din care raționalitatea vieții lipsește. Reguli “gândite” ale unui joc pervers în care tratarea discriminatorie datorată apartenenței la țară te umple de revoltă.

Nedumerire și dorință de protest la foruri internaționale le-am avut când am constatat ce nedreptate putem îndura și câtă umilire în aplicarea unor tarife diferențiate pentru noi, în afara țării. Concret: un bilet de avion, în anul 2000, pe ruta:

BUCUREȘTI-MADRID

cumpărat în țară		cumpărat în Spania (pentru român)
Agențiile		
KLM	791\$	387\$
ALITALIA	779\$	390\$
Iar pe același traseu		
MADRID-BUCUREȘTI		

		cumpărat în Spania
KLM		267\$
ALITALIA		267\$

Încerc o explicație rațională și nu găsesc. Aceeași distanță, aceleași servicii, aceeași companie. Atunci, de ce?! Ajung să bănuiesc posibile justificări nerostite, nedeclarate de cei ce practică aceste sisteme:

– descurajarea cetățenilor (a românilor în cazul nostru) de a circula în străinătate;

– atragerea de resurse financiare de la cei care au. În numele cărui drept? Acest FURT, ca orice furt nu are reguli și nici principii!

N-am găsit nici o explicație rațională situației de practicare a unor tarife diferențiate la hotelurile din România, pentru străini, față de cele practicate pentru români. Nu se oferă aceleași condiții? Nu se satisfac aceleași nevoi? Tariful exprimă ceea ce oferi, nu se stabilește în funcție de mărimea veniturilor celor care solicită un spațiu de cazare!

În numele cărei rațiuni se vinde aceeași marfă la prețuri diferite unor oameni diferiți dar aceleași FIINȚE UMANE care cumpără produsul respectiv pentru că le satisface ACEEAȘI NEVOIE? Explicații de genul: mărimea veniturilor străinilor, îndepărtarea efectului de uimire în fața unor prețuri umilitor de joase raportate la salariile lor, ne determină să adoptăm practici care încalcă flagrant drepturile omului, acelea de a trata pe toți egali, deși diferiți, ca ființe umane.

7.2. Forme de luptă pentru câștigarea unui drept Grace

Mi-a fost dat să particip în vara anului 1999 la un seminar de formare în domeniul educației pentru drepturile omului la Geneva (Elveția). Printre cei 100 de participanți din 40 de țări ale lumii se afla și o fată de culoare din Congo RDC (Kinshasa) pe nume Grace Mbuyi Bilolo care mi-a trezit simpatia și compasiunea datorită feței de copil, dar poate în primul rând pentru că era gravidă. Mi-a destăinuit printre altele, greutatea zborului (12 ore!) cu avionul și altele, dorința ei de a naște în ...Elveția!, fapt premeditat, chiar dacă nu, declarat! Socotisem de această dată care era durata de când promisem acceptul pentru participarea la acest seminar și cele aproape nouă luni m-au făcut să mă gândesc că nimic nu fusese întâmplător.

Dorința ei de a avea un copil care să fie cetățean tocmai al țării care e renumită prin acțiunile și declarațiile referitoare la drepturile omului părea îndreptățită. Mijloacele însă m-au pus pe gânduri... Să fi vrut Grace să-i “încerce”? Să descopere dacă există o concordanță între declarație și acțiune? Nu știu! Atunci știu că gestul ei mi s-a părut pervers, rușinos chiar. Poate această stare îmi era indusă și de tensiunea creată la nivelul conducerii seminarului. Cert este că nu a fost “scăpată” nici un moment din vedere. Era însoțită și la toaletă. Plecarea noastră, a tuturor participanților, s-a făcut în aceeași zi, Grace a rămas pentru a se i se găsi o formă legală de identitate în Europa. Am fost și mai surprinsă când într-o după amiază, întorși dintr-o plimbare prin Geneva, m-am întâlnit în stația din care urma să luăm microbuzul spre Chateau de Bossay cu Grace care era însoțită de alții, frații ei, cu care venise în lumea liberă, cu speranța câștigării unui drept- al libertății. Dar cum?

Era și acesta un fel de a lupta pentru a-l cuceri. O luptă cu prejudecățile, cu alte reguli impuse în propria țară. Nu voi uita niciodată dorința ei de a-i face o poză la Palatul Națiunilor Unite chiar în sala mare. Privesc acum fotografia, și-mi amintesc de gândul meu de-atunci: “oare o va vedea vreodată? Unde să i-o trimit? La ce adresă?”

7.3. Opțiune și responsabilitate

Plata pe prostie!

Că e naiv românul și credul nu mai trebuie afirmat. Ai dovezi de aceste trăsături din atâtea întâmplări care îi marchează existența. Plata unor servicii care nu-i sunt prestate (încălzirea și apa caldă la bloc inexistente, plata gunoiului care nu se ridică, taxa de drumuri care rămân neîntreținute) până la antrenarea lui în tot felul de “jocuri” în care intră fără să le cunoască regulile.

Participarea la Caritas sau depunerile banilor în fel de fel de fonduri și bănci (FNI, Banca de Scont ș.a.) sunt dovezi ale unor oameni dornici de câștiguri rapide, de oameni sperați care riscă agoniseala de o viață. Românul era în trecut, cel puțin așa îl cunoaștem noi din literatură, un om așezat, “cu scaun la cap”, care nu se hazarda, stătea și cumpănea. Ce a determinat această schimbare de comportament, căci cazurile nu sunt izolate, ci devin fenomene de masă?! O posibilă explicație ar fi *imitația*. Au fost suficiente câteva dovezi de înmulțire a câștigului (de 8 ori la caritas, de dobânzi de peste 2,3 % pe săptămână care să sugereze că “ e posibil”. La toate acestea au contribuit și televiziunea, presa, zvonul, care au antrenat într-o isterie colectivă zeci de mii de oameni. Cine poate să uite fenomenul Caritas care situa românul în ipostaze jenante: deplasări în țară, așteptări la cozi interminabile, somn pe străzi, în orașe străine de domiciliu, într-o isterie colectivă demnă doar de studii psihosociologice!

Ce spectacol grotesc poate să ofere televiziunea în așa zisele concursuri BINGO, ROBINGO, jocuri ce țin un public larg de naivi ore întregi în fața televizorului doar cu speranța de a câștiga, de a se îmbogăți peste noapte?!

Aceste forme tind să polarizeze societatea, să creeze tensiuni și conflicte între cei ce au (și sunt “inițiatorii” și “inițiații”) și cei ce nu au și ar dori să aibă (“naivii”). Se creează tensiuni sociale între cei ce cred că ar trebui protejați și cei care ar trebui să asigure această protecție(?!). Protecția cetățeanului – strigă păgubiții de la FNI! De către cine? Ești

investitor, deci riști. Nimeni nu te-a obligat să devii investitor! A fost opțiunea ta. Sărmanul român! El nu știe că în societatea în care a intrat, pentru că a vrut-o în 1989, regulile trebuie învățate. Cine a mai văzut să accepți ceva înainte de a ști ce și unde poți ajunge?!

E un tribut greu ce îl plătesc niște oameni care deși “școliți”, nu au învățat și altceva- că totul se plătește- iar a plăti înseamnă să recunoști că faci parte din acea categorie... a celor ce dau tribut greu PROSTIEI.

8. INSTITUȚIILE SOCIALE

8.1. Credibilitatea/lipsa de încredere în instituțiile publice

Conceptul de credibilitate desemnează încrederea pe care o are un individ, un segment al populației sau întreaga societate într-o persoană publică sau instituție. Gradul de încredere poate fi măsurat prin studiul opiniei publice cu privire la îndeplinirea funcțiilor ce-i revin în poziția pe care o are în societate.

Încrederea manifestată într-o persoană publică poată fi exprimată prin indicatori precum:

- *respectarea obligațiilor* ce-i revin în funcția pe care o are;
- *concordanța între vorbe și fapte*;
- *respectarea promisiunilor* făcute înainte de a fi ales/ de a deține funcția respectivă;
- *faptele* al cărui autor este și care îl definesc.

Pentru o instituție sunt relevanți următorii itemi:

- *calitatea resurselor umane* ce lucrează în respectiva instituție (pregătire, grad de conștiinciozitate, respectarea programului);
- *managementul resurselor umane, materiale și financiare*;
- *eficiența economico-socială a activității* ca raport între efecte (rezultate utile) și efort(cheltuieli).

Sondajele de opinie se concentrează în a afla care este gradul de credibilitate al unor instituții și de obicei atenția se îndreaptă spre:

armată, biserică, mass-media, partide politice, președinție, guvern, parlament, poliție, organe judecătorești și mai puțin spre școală, familie-instituții sociale al căror rol este fixat în societate și este în scădere sau în creștere. Acest barometru, sondajele de opinie, exprimă la un moment dat starea socială reflectată în percepția socială a încrederii publicului în instituțiile care-i reprezintă. Adesea imaginea instituției este dată de cel care o conduce și care poate s-o înfrumusețeze sau nu în funcție de stilul și rezultatele muncii sale.

Topul personalităților publice rezultate în urma sondajelor preelectorale așează într-o ordine ierarhică oameni care sunt “judecați”, apreciați, după calități personale dar și după fapte. Aprecierea e subiectivă, fiecare acordă o mai mare sau mai mică însemnătate anumitor aspecte considerate de el a fi mai importante decât altele. În prelucrarea statistică a răspunsurilor a mii de subiecți din eșantion reprezentativ rezultă o “imagine-produs” ce îmbină atât cunoștințe și convingeri despre ceea *ce este* cât și așteptări a ceea *ce se dorește* a fi.

Elementele care compun imaginea sunt:

- *calitățile fizice* ale persoanei, aspectul fizic, dicția, convingerea cu care sunt exprimate ideile;
- *trăsăturile de personalitate*, psihice (atenție, memorie, capacitate de concentrare, spirit de observație, gândire, capacitate de anticipare etc.);
- *limbajul* accesibil, disponibilitate de comunicare;
- *trăsăturile morale*;
- *faptele* al căror autor a fost cel a cărui imagine e în formare.

Pornind de la aceste caracteristici s-a constituit o tipologie a persoanelor publice:

- a. persoane care se afirmă prin declarații, promisiuni sau justificări ale neîmplinirilor din care întotdeauna alții sunt vinovați;
- b. persoane care se definesc prin fapte, fiind inițiatorii lor și care în majoritatea cazurilor stau în umbra persoanelor publice, în “rândul doi”. Ei rămân necunoscuți marelui public dar sunt recunoscuți la nivelul local (al localităților urbane și rurale);

c. persoane care reunesc aspectul declarativ cu cel practic. Se constată că în percepția celui care își exprimă opinia într-un sondaj imaginea pe care o are și care stă la originea părerii poate fi mai aproape sau mai departe de adevărata imagine a persoanei în cauză. La această imagine un rol deosebit îl au mijloacele de comunicare în masă: presa, radio-ul și televiziunea care pot să influențeze într-un sens sau altul imaginea. Puterea cuvântului rostit sau scris, este un alt element care stă la originea opiniei personale ce se formează în timp, zi de zi.

Am considerat întotdeauna starea de duplicitate ca un aspect reprobabil, semn de incultură, de perversiune și cinism. Căci a gândi ceva și a exprima altceva este pe cât de ilogic, pe atât de lipsit de sens.

Trăim într-o lume de semnificații și credem că prin ce se exprimă (cuvânt, mimică, gestică) se sugerează o stare de spirit, un înlăuntru care se vrea cunoscut, care se dorește comunicat, împărtășit. Efectele vorbei, faptele, vin să-ți arate adesea că ceea ce s-a exprimat reprezintă "altceva", un "dat" fabricat, servit pentru a crea o imagine falsă, o iluzie. De aici și atitudinea de neîncredere manifestată cu consecvență în viața cotidiană.

Trădarea este cuvântul ce exprimă starea de neconcordanță între gândirea lăuntrică și ceea ce se exprimă. O trădare a propriului Sine, a ta însuși, pentru că ajungi la un moment dat să crezi chiar ceea ce exprimi, și o trădare a Celuilalt care a avut încredere în ceea ce ai exprimat. Conștient sau nu, devii străin într-o lume în care ești, mimând existența!

Viața este o lume de simboluri și semnificații, o scenă cu actori care se perfecționează în ARTA SIMULĂRII, cu spectatori, un public care și-a pierdut ÎNCREDEREA. El știe că dincolo de masca afișată e altceva, că poate la finalul reprezentației (!?) va fi văzută adevărata față a actorului.

Dorim o cultură a încrederii? Cum o putem dobândi, când în orice moment ne ascundem după cuvinte, mințim, mimăm bucuria sau

tristețea doar pentru a fi pe placul interlocutorului, servim răspunsuri așteptate celor de care depindem în false ierarhii (directori, inspectori, șefi).

Tocmai cei care propăvăduiesc “toleranța”, “înțelegerea”, “dorința de a fi ascultați” sunt cei care trădează. În cuvinte golite de conținut nu-și mai dau seama ce ridicoli sunt pentru că faptele îi trădează, le arată adevărata față: propăvăduiesc tratarea nediferențiată a copiilor proveniți dinafara căsătoriei, dar nici nu ar face-o, nici nu s-ar apleca asupra nevoilor lor; înalță un imn de slavă iubirii și fidelității în căsnicie, dar uită de ea la prima apariție a unei alteia, indiferent din ce sferă a esteticului sau/ și a profesionalului ar proveni; condamnă practicile din cultura musulmană în care bărbatul are mai multe soții (însă prin căsătorii legale, cu acordul primei soții), dar adoptă obiceiuri perverse prin întreținerea unor relații extraconjugale, în ascuns. Teama de a nu fi descoperit, etichetat îl aruncă într-un ridicol pe care opinia publică nu-l sancționează pentru că fiecare face la fel. E o acceptare în tăcere, o conspirație a duplicitarilor, o cultură a dualului de care nu se poate scăpa decât renunțând la prefăcătorie, slugărnicie, servilism, adică la tot ce te definește.

8.2. Familia – dreptul la viață și dreptul de a nu fi singur

Într-o anchetă recentă făcută în Franța pe o populație cuprinsă între 15 și 18 ani, a fost pusă întrebarea: “Ce este familia?”. Li s-au propus 60 de itemi. Itemul care a fost pe primul loc în ierarhia răspunsurilor cu cea mai mare frecvență a fost acesta: “*Este un ansamblu de persoane care folosește același frigider*”. Nu s-a spus că este un ansamblu de oameni care privesc la televizor pentru că astăzi în Franța, în fiecare loc se găsește un televizor. Acest răspuns înseamnă că familiei îi este asociată bucătăria, ca spațiu unde fiecare se întâlnește cu celălalt doar pentru a-și satisface niște nevoi primare. Nu este locul unde se comunică, dar este locul în care “se negociază”. Recent, un elev de 15 ani explica profesorului cum negociază cu familia sa. Redăm mai jos dialogul (sursa: Collection thematique nr. 5/1997)

Elevul: “Sunt în curs de negociere cu părinții mei”,

Profesorul: “Ce negociezi?” (Eu nu am folosit niciodată cuvântul “negociere” în relațiile cu părinții mei.)

Elevul: “Negociez să rămân cu părinții mei în schimbul măririi sumei de bani de buzunar”

Profesorul: “Da, dar dacă tu rămâi cu ei tu ai nevoie de mai puțini bani de buzunar. Deci, mi se pare incoerent!”

Elevul: “Dar, deloc. Este legea cererii și ofertei. Dacă vor să rămân cu ei, trebuie să plătească”

Asistăm la o *instrumentalizare a raporturilor interumane*, a unei rupturi între generații. Suntem în prezența unei generații care a pierdut locurile comune de a vorbi, de a se reuni, de a trăi împreună. Există o criză de identitate, căci s-a produs o ruptură între cultura adolescenților și cultura adulților. Deși există deosebire de cultură, problemele familiei ei sunt percepute și interpretate diferit în diferite societăți europene. Acestea sunt cele legate de funcțiile familiei: planing-ul familial, viața cuplului, problema educației, sistemul parental. Familia se prezintă ca o entitate socială de forme și conținuturi, variabile în timp și spațiu, fiind dificil să vorbim despre ea ca de o singularitate care se impune cu evidență. Această diversitate a condus sociologii să se întrebe asupra permanențelor și transformărilor sociale care caracterizează viața de familie. În societatea românească conflictul între generații ia forma reproșurilor reciproce: părinții consideră actuala conduită și mentalitățile tinerilor, în special ale adolescenților ca prea libertine, lipsite de respect pentru tradiții, valorile morale ale societății, tinerii percep generația vârstnică ca fiind retrogradă și represivă. Este un disens axiologic între generații, dar și continuitate atunci când este vorba de probleme importante ca: necesitatea organizării sociale, rolul și utilitatea familiei, proiectele școlare și profesionale. Negocierea apare ca un instrument într-un tip de raport interuman specific societăților moderne, nu numai în viața de familie, ci și a școlii unde funcționează aceeași lege a cererii și ofertei.

Dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie, enunțat de articolul 12 din Convenție, este strâns legat de dreptul consacrat prin articolul 8. Articolul 12 nu garantează dreptul la divorț, dar Curtea estimează că interdicția temporară de a se recăsători pentru un om care are deja trei divorțuri este o violare a dreptului de a se căsători. Carta socială europeană conține numeroase drepturi importante referitoare la copil și familie. În termenii articolului 7 din Cartă, copiii și adolescenții trebuie să fie protejați împotriva pericolelor psihice și morale. Comitetul de experți independenți cere Statelor să furnizeze informații asupra unor probleme precum: violența în familie, delincvența juvenilă etc. Articolul 16 din Cartă are prevăzute măsuri de protecție a familiei: încurajarea construirii de locuințe, dispoziții fiscale, prestații sociale și familiale etc.

Articolul 17 conține dispoziții cu privire la protecția mamei și copilului. În acest domeniu, Comitetul de experți independenți a examinat ajutorul acordat femeii în perioada sarcinii și după nașterea copilului, protecția mamei și a copilului fără adăpost, procedurile de adoptare a tutelei copiilor orfani, discriminările față de copiii proveniți dinafara căsătoriei.

8.3. Biserica – libertatea de conștiință

Elevul X aparținând unei secte acceptate de statul român are de susținut un examen în ziua de sâmbătă. Crediința în religia căreia îi aparține îi interzice să practice alte activități în această zi. El are de ales între a-și îndeplini o sarcină ce-i revine din obligațiile școlare, dar și să beneficieze de un drept, acela la educație, în același timp are dreptul la libertatea de conștiință și obligația de a respecta normele și valorile la care a aderat el și familia sa. Acest conflict de drepturi și obligații, rezultat din multitudinea de roluri pe care le are în societate îl determină să ia o hotărâre.

Libertatea de conștiință este în strânsă legătură cu cea de exprimare, gândire și conștiință. Libertatea de expresie, protejată de

articolul 10 din Convenție, este considerată a fi unul din stâlpii democrației. Ea decurge logic din libertatea de gândire, de conștiință și de religie care fac obiectul articolului 9 din Convenție și condiționează la rândul său alte drepturi și libertăți.

Puține afaceri referitoare la acest drept au fost deferite Curții Europene a Drepturilor Omului; se poate cita un caz constând în interdicția de a face “prozelitism” în Grecia (Kokkinakis C. 1993). Consiliul Europei a studiat multe aspecte importante legate de acest drept, exemplu, obligația de satisfacere a serviciului militar. La acest subiect Consiliul de Miniștri a adoptat o recomandare enunțând principiul fundamental următor:

“Toate persoanele supuse la obligația serviciului militar care, prin imperioase motive de conștiință, refuză de a participa la folosirea armelor, are dreptul de a fi scutit de acest serviciu (în anumite condiții...) Ea poate să fie reținută pentru a îndeplini alte servicii în schimb”.

8.4. Școala – dreptul la educație

Încălcări perverse ale drepturilor omului în învățământ

Fiecare aparentă “cucerire”, “câștig” sub aspectul relațiilor ierarhice, a însemnat și încălcări ale drepturilor omului. Desemnarea unei unități școlare ca fiind “reprezentativă” a generat situații din care tocmai cei ce au dat rezultate deosebite, necesare acordării titlului de reprezentativ, adică profesorii, au ajuns să fie “tolerați” “respinși”, “acceptați condiționat”, amenințați cu restrângerea activității și aceste fapte sunt făcute indirect, subtil, pervers.

Vrei să scapi de cineva din școală, îi reduci simțitor orele prin planul de învățământ (solicitând mai puține clase la un anumit profil etc.). Vrei să aduci pe cineva în școală, introduci discipline noi, opționale, “ajută” pe un altul să iasă la pensie, “promovezi” pe un altul în funcție și postul poate fi atunci “ocupat” de cine trebuie(?!). Ca pe o feudă se acționează fără teamă. Cei ce încalcă drepturile nu pot fi acuzați! Pentru orice soluție există o posibilă explicație legală, poate-exista o susținere argumentată, imbatabilă. Se invocă adesea “binele școlii”, al elevilor,

dar se neglijează acel “bine” al profesorului, al colectivului. Din aceste două tipuri de acțiuni rezultă două tipuri de încălcări de drepturi:

- ▼ ale persoanei în cauză, care este “redușă”, invocându-se motive obiective, legale, acceptate doar de către cei care citeșc legea în literă, și nu o aplică și în spiritul ei;
- ▼ ale celorlalți, prin atacul indirect la demnitatea umană, respectiv profesională. A promova și accepta un incompetent este o jignire adusă întregului colectiv.

8.5. Instituțiile publice și private – dreptul la muncă.

Munca la negru în străinătate (A fi sclav de bunăvoie)

În condiții de graniță, fenomenul schimburilor de mărfuri, prin micul trafic (!), de pe un mal pe altul al Dunării erau acceptate, înțelese, într-o vreme în care acestea erau reciproc avantajoase. Perioada anilor '60-'70, caracterizată prin penuria de bunuri de larg consum și de folosință îndelungată a permis românilor să beneficieze de posibilități de cumpărare a unor bunuri precum: covoare, perdele, mașini de spălat, îmbrăcăminte, produse alimentare inexistente pe piața românească (Vegeta, Coca-Cola, banane, portocale, ciocolată ș.a.) Prețurile relativ mai mici la unele produse pentru vecinii noștri, sârbi, au încurajat și comerțul în sens invers. Produse românești ca: rechizite școlare, sticlărie, produse alimentare – legume de toamnă – erau căutate și cumpărate în mari cantități.

Nu s-a înregistrat aceeași “reciprocitate” în prestarea muncii. Fenomenul de “muncă la negru” a caracterizat și continuă să fie o dominantă doar a românilor. Ce-l determină pe acesta să accepte supunerea la anumite reguli, deloc acceptabile în țara de origine? Cerând de lucru, ei își creează formele de supunere. Sunt posibile explicații la întrebarea: *De ce noi și nu ei?* Pentru noi, singura explicație este situația economică resimțită în viața fiecăruia. Imposibilitatea de a găsi un loc de muncă sau dorința de a câștiga mai mult și mai repede îi determină pe unii români să meargă să lucreze în străinătate. Nu doar Serbia îi atrage, ci și Grecia, Turcia

Ce categorii pleacă să lucreze în străinătate la negru?

Îndeosebi cei cu studii medii care acceptă munci necalificate în agricultură, construcții pentru care li se plătește 10-25DM/zi asigurându-se cazare și masă. Un calcul se poate face ușor. Ce unitate economică, din orice domeniu oferă pentru o zi de muncă aproape 250.000 lei? Niciuna! Nicăieri nu există această posibilitate pentru un necalificat.

Fenomenul de muncă la negru, fără contract, a atras forța de muncă nu numai din zona de graniță cu Serbia, ci și din...Moldova!

Ceea ce deosebește românii de sârbi, care și ei au lucrat și lucrează în străinătate, este forma sub care o fac. Cum este și firesc, fiecare încearcă să meargă într-o țară care din punct de vedere economic se află într-o situație mai bună sub aspectul nivelului de trai generat și de mărimea veniturilor. Sârbii au plecat spre Austria, Germania, cu contract, prin firme, organizat, și s-au întors acasă cu bani, dar și cu utilaje pentru a lucra pământul, cu materiale de construcții pentru a-și face case....Aceste "ieșiri" s-au resimțit în situația economică a familiei, până la urmă, a țării. Demnitatea poporului sârb este cunoscută și recunoscută. Această trăsătură de caracter a fost asemuită adesea cu îndârjirea, încrâncenarea, tăria de a susține prin fapte anumite idei, încăpățânarea de a nu renunța la convingerile proprii. Sunt multe dovezi în istorie care vorbesc de această dimensiune culturologică a poporului, au demonstrat-o și în recent încheiatul război.

Deși aceeași dorință de a trăi mai bine determină oamenii să plece să lucreze în străinătate, prin formele ei de manifestare aceasta vorbește de anumite trăsături de caracter, pune în evidență mentalități și tipologii umane interesante. Deoarece nu există situații statistice cu privire la cei care lucrează la negru în străinătate, nu pot fi făcute comparații sub aspectul cantitativ, pentru a analiza amploarea fenomenului.

Interesant că mării noștri înaintași, deși nu au analizat astfel de fenomene, și care s-au ocupat de psihologia poporului român, au evidențiat anumite trăsături care nu ne onorează și care se confirmă

astăzi când analizăm astfel de fenomene cu care nu ne putem mândri. Astfel Constantin Rădulescu Motru scria în lucrarea “Psihologia poporului român” următoarele: “*Când un român stă la îndoială fiți sigur că el nu stă fiindcă are o convingere personală de apărut, ci fiindcă nu știe încă de partea cui să se dea. Să meargă după cum bate vântul din dreapta sau după cum bate cel din stânga? Iată suprema lui neliniște. Pentru risipirea acestei neliniști, sforțarea românului se îndreaptă înafară ca să prindă cu urechea mai bine zvonul cel din urmă; mai niciodată sforțarea nu merge înăuntru, spre forul conștiinței*”. Și tot în numele aceluiasi principiu al onestității, trebuie să recunoaștem că în orice “ieșire” românul caută și necunoscutul, misterul, revelația, iar “întoarcerea” se datorează și nostalgiei după spațiul și timpul în care a trăit. Setea de a se elibera de condițiile materiale, de întâmplarea de a se fi născut într-un spațiu, devenit destin, și a trece în altul, e o nevoie de a rupe cercul de fier al individualității și de a asigura bunăstarea, confortul, binele pentru familia sa. Chiar dacă nu are conștiința poziției sale în cosmos și nu iese din lumea empirică, ritmurile umane pulsează în ritmurile cosmice într-o armonie și ordine transcendente, încercând, inconștient poate, să dezmarginască lumea și s-o apropie de aceea dorită, visată.

8.5. Instituțiile puterii – dreptul de a alege și a fi ales

A. Refuzul de a fi cetățean

Semnificația termenului de “cetățean”, ca om care participă la lucrul public (res=lucru și publică=public), se interesează, îl preocupă problemele cetății, ale celuilalt, tinde să capete sensuri diferite dintre cele mai bizare în societatea românească contemporană. Căci formele de participare, deși s-au diversificat, ele nu funcționează. *De ce ?* Fie nu există un cadru juridic care să le statueze, fie din mentalitate.

Munca voluntară în folosul obștii atât de des întâlnită în regimul Ceaușescu a fost atât de extinsă încât a generat încălcări flagrante ale drepturilor omului: la odihnă, timp liber. Activitățile desfășurate după program, duminica, sunt amintiri vii ale celor ce indiferent de statutul profesional executau fel de fel de activități în folosul comunității. Astfel,

dintr-un lucru care poate avea ca efect “binele public” acest tip de activitate este respins invocându-se efectele nocive, abuzurile și încălcările posibile ale unor drepturi.

Chiar dacă participarea elevilor la muncile agricole erau considerate abuzuri și forme de violări ale drepturilor copilului (dat fiind că erau luați din timpul orelor de școală și la aceste munci participau și elevi sub 14 ani) nu trebuie să ignorăm aspectul educativ pe care îl aveau astfel de forme de activitate. Ceea ce este însă curios este că tot mai multe voci întrezăresc, dacă nu efectele negative induse în acest tip de activitate desfășurate ATUNCI, cel puțin tot atâtea efecte negative ale neantrenării elevilor în activitățile fizice, în folosul colectivității.

Acordarea de ajutoare materiale celor aflați în dificultate (copii handicapați, copiii străzii ș.a.) ne-a dezvăluit alte carențe ale sistemului nostru legislativ. Așa se explică de ce, buna și laudabila intenție a unor elevi de la Colegiul “Traian” din Drobeta-Turnu-Severin de a trimite ajutoare colegilor lor, elevi la Gimnaziul din Valevo, Iugoslavia, atunci când țara se afla în război, a rămas nematerializată. Ajutoarele strânse, în marea lor parte alcătuite din medicamente și bunuri alimentare, n-au putut fi trimise din lipsa unor reglementări legislative! Atunci am aflat cu stupeoare că nu avem legislație decât pentru *a primi*, nu și pentru *a da!!!*

B. Refuzul unui drept – absenteismul la vot

Participarea la vot se consideră a fi un drept dar și o obligație. Se spune adesea că într-o singură zi POPORUL e SUVERAN. În ziua alegerilor. Neparticiparea, absenteismul sunt dovezi ale lipsei de civism, de cultură civică! Vrei să schimbi ceva, ești nemulțumit de ceea ce se petrece în localitatea ta, în țara ta, și tocmai în ziua în care ai putea schimba ceva, refuzi să îți exprimi opțiunea. Consider asta o dovadă de imaturitate deoarece:

- ori îți place să te complaci în situația în care ești și preferi să critici mereu, stând de-o parte;

- ori ți-e teamă că într-adevăr ceea ce-ți dorești o să se întâmple și să fi nevoit să adopți o altă atitudine decât cea pe care o ai acum-aceea de veșnic NEMULȚUMIT.

S-a dovedit în cei 10 ani de încercări de exerciții democratice că românul e greu de mulțumit. Mai repede vede groapa din asfalt decât cerul înstelat. E mai aproape nefericirea decât fericirea pe care nici nu se străduiește să o caute sau să se apropie de ea!

Ca fenomen social absentismul are mai multe cauze:

- nemulțumirea, rezultată din înșelarea unor așteptări;
- formă de sancționare atât a puterii, cât și a opoziției (un gest cu semnificație).

La aceste explicații posibile se adaugă altele, invocate de cei aflați în aceeași situație și care consideră propriul vot irelevant pentru rezultatul final, neîncrederea în alegeri, în sondajele preelectorale.

Motive ca cele legate de: vreme (condiții nefavorabile), stare de sănătate, sunt ne semnificative pentru o analiză diagnostic a neparticipării la vot.

Se spune că doar într-o singură zi “poporul este suveranul” și aceasta este ziua alegerilor, când fiecare persoană în vârstă de peste 18 ani decide:

- cine va conduce destinele individuale;
- cine va purta răspunderea pentru faptele și procesele sociale ce se vor declanșa în urma unor politici sociale;
- cine ne va reprezenta în organismele puterii naționale și internaționale.

Mai mult de jumătate din alegători refuză acest drept. *De ce?*

Se invocă adesea lipsa unei culturi civice, nepăsare și dezinteres pentru problemele comunității. Atribute exclusiv umane, comportamente și atitudini care își au explicația în starea societății românești ante și postdecembriste.

Românul a intrat în democrația postdecembristă după o altă practică “democratică”, aceea în care, de fiecare dată, participarea la

vot, declarată, era de 99,99% ceea ce crea impresia celui care nu participa că el nu reprezintă aproape nimic, restul ne semnificativ care nu are cum să mai poată schimba ceva. Poate și înainte fenomenul ne reprezentării la vot avea aceleași proporții, dar dezinformarea și ascunderea adevărului erau practici care făceau parte din viața noastră cotidiană. *De ce acum ne îngrijorează?* Pentru că acest dezinteres manifestat în această perioadă se regăsește și în alte domenii. Aceeași indiferență, neimplicare și lipsă de răspundere trădează și conduite de neparticipare la muncă, la viața comunității locale. Starea de blazare, de indiferență ne autoexclue din colectivitate.

Întotdeauna există un mijloc între alegător- ales. Acesta este votul. El creează o stare de concordanță bazată pe așteptări onorate și pe încredere. *Cum putem însă asocia aspectul cantitativ al participării cu calitatea votului? Este această problemă a cantității relevantă pentru actuala etapă a dezvoltării sociale sau e depășită? Poate participarea unor categorii nici nu ar fi necesară(!)* Întotdeauna anumite comportamente și atitudini de masă pot să genereze încălcări ale unor drepturi, să conducă la practici nedemocratice cum ar fi chiar cea a excluderii unor categorii de la un drept fundamental- acela de a alege și a fi ales. Întotdeauna orice formă de regim politic prezintă avantaje și dezavantaje, iar în cazul democrației, marele dezavantaj este acela că majoritatea care hotărăște este...mediocritate!

D. Dorința de a prelungi exercitarea unui drept – acela de a fi din nou ales

(Scrisoare adresată de Președintele României)

Dragă.....

În aceste zile împlinești 18 ani: vârsta majoratului. E un moment simbolic important chiar dacă preocupările și interesele tale sunt, de mai multă vreme, cele ale unui om matur.

Știu că vii spre noi, cei mai în vârstă, cu energie, sensibilitate și nenumărate idei. Știu că viitorul este pentru tine o provocare plină de întrebări și neliniști.

În aceste rânduri nu vreau să-ți dau sfaturi. Poate ar trebui să-ți inchipui că stăm alături într-un tren, că vorbim, și că, la un moment dat eu voi coborî. Tu, care vei merge mai departe, porți trei șanse pentru viitorul României.

În primul rând, trebuie să ai mereu încredere în tine. Indiferent de locul unde trăiești, indiferent de casa în care ai copilărit, trebuie să știi că porți în tine ceva unic și că, de acum înainte, ai puterea de a face ca glasul tău să fie auzit și respectat.

Apoi, legată de încredere, vine responsabilitatea. Fiecare gest și cuvânt al tău va fi important pentru oamenii lângă care trăiești. Responsabilitatea înseamnă, înainte de toate, implicare și acțiune. Oriunde te vei afla, în școală sau la locul tău de muncă, în orașul sau în satul în care locuiești, vei avea în fiecare clipă, șansa și răspunderea de a participa la făurirea propriului tău destin și al destinului nostru comun. România de mâine depinde și de tine.

În sfârșit, am să-ți vorbesc despre curaj. Poate că acum crezi că nu poți schimba nimic în jurul tău, dar jocurile făcute dinainte nu există decât pentru cei slabi, iar țara în care trăim are nevoie mai ales de curajul tău de a spune adevărul și de a lupta pentru el până la capăt.

Privește atent și pășește cu îndrăzneală înainte!

Te felicit pentru anii frumoși pe care-i împlinești și îți urez mult succes în viață!

E.C.

14.03.2000

9. INSTITUȚII ȘI ORGANIZAȚII INTERNAȚIONALE

Organizația Națiunilor Unite – are sediul la New York. A fost înființată în 1945 și coordonează numeroase organisme specializate cum sunt: UNESCO (activitatea cultural-educativă, FAO – alimentația mondială, OMS – problema sănătății, UNICEF – protecția copilului. România este membră ONU din 1949.

După al doilea război mondial, ONU – recent înființată – și-a propus să enunțe prima declarație a drepturilor omului care să poată fi aplicată fiecărui individ de pe Terra. Membrii acestei organizații s-au întâlnit la San Francisco unde aceștia și-au propus să promoveze

drepturile omului. La 10 decembrie 1948, membrii ONU au adoptat Declarația Universală a Drepturilor Omului. Primul președinte al Comisiei pentru drepturile omului a fost Eleanor Roosevelt.

ONU nu poate obliga la respectarea principiilor Declarației Universale a Drepturilor Omului, deoarece documentul are statut de declarație. Cu toate acestea declarația constituie un punct de reper pentru modul în care națiunile trebuie să-și trateze cetățenii țării și are o influență în rândul opiniei publice.

Structura Națiunilor Unite în domeniul drepturilor omului

- Consiliul de securitate
- Consiliul de tutelă
- Curtea internațională de justiție
- Sistemul Națiunilor Unite
- Înaltul Comisariat pentru drepturile omului
- Tribunalul internațional pentru ex-Iugoslavia
- Tribunalul internațional pentru Rwanda
- Adunarea generală
- Consiliul economic și social

Alte organisme subsidiare:

- Comisia pentru prevenirea crimei și justiția penală
- Comisia pentru condiția femeii
- Comisia drepturilor omului
- Subcomisia de luptă împotriva măsurilor discriminatorii și protecția minorităților
- Organe de supraveghere a tratatelor (Mecanisme convenționale)
- Comitetul drepturilor economice, sociale și culturale
- Comitetul drepturilor omului
- Comitetul împotriva torturei
- Comitetul pentru eliminarea discriminării rasiale
- Comitetul pentru eliminarea discriminării față de femeie
- Comitetul drepturilor copilului
- Raportori speciali (Mecanisme extra-convenționale)

- Grupe de lucru
- Studii ale raporturilor speciali
- Grupuri de lucru
- Comitetul special asupra practicilor israeliene în teritoriile ocupate.

Consiliul European – are sediul la Strasbourg și regroupează astăzi 43 de state membre care participă de la următoarele date:

Albania – 13.07.1995;
Andora – 10.10.1994;
Armenia – 25.01.2001;
Austria – 16.04.1956;
Azerbaidjan – 25.01.2001;
Belgia – 05.05.1949;
Bulgaria – 07.05.1992;
Cipru – 24.05.1961;
Croatia – 06.11.1996;
Republica Cehă – 30.06.1993;
Danemarca – 05.05.1949;
Elveția – 06.05.1963
Estonia – 14.05.1993;
Finlanda – 05.05.1989;
Franța – 05.05.1949;
Georgia – 27.04.1999;
Germania – 13.07.1950;
Grecia – 09.08.1949;
Irlanda – 05.05.1949;
Islanda – 09.03.1950;
Italia – 05.05.1949;
Letonia – 10.02.1995;
Liechtenstein 23.11.1978;
Lituania – 14.05.1993;
Luxemburg 05.05.1949;
Macedonia – 09.11.1995;

Malta – 29.04.1965;
Moldova – 13.07.1995;
Norvegia – 05.05.1949;
Polonia – 29.11.1991;
Portugalia – 22.09.1976;
Regatul Unit – 05.05.1949;
România – 07.10.1993;
Rusia – 28.02.1996;
San Marino – 16.11.1988;
Slovacia – 30.06.1993;
Slovenia – 14.05.1993;
Spania – 24.11.1977;
Suedia – 05.05.1949;
Turcia – 13.04.1950;
Țările de Jos – 05.05.1949;
Ucraina – 09.11.1995;
Ungaria – 06.11.1990.

Consiliul Europei este forul care exprimă preocupările, speranțele și aspirațiile a peste 800 de milioane de persoane care trăiesc de la Atlantic până la frontierele extrem-orientale ale Rusiei. Din 1949, obiectivul principal al Consiliului Europei este de a reafirma unitatea continentului și a proteja demnitatea cetățenilor Europei, veghind la respectarea valorilor fundamentale: democrația, drepturile omului și preeminența dreptului.

Structura Consiliului Europei este următoarea:

- **Comitetul de Miniștri** – este principala instanță de decizie, fiind alcătuit din toți miniștrii afacerilor externe din țările participante (41)
- **Adunarea parlamentară** – constituie un forum în care delegații (600) reprezentând principalele curente politice ale parlamentelor naționale dezbat chestiuni de interes public și alte aspecte ale politicii internaționale. Adunarea se reunește de patru ori pe an, în sesiuni paralele la Starsbourg

- **Congresul puterilor locale și regionale din Europa** compus din camera Puterilor și Camera regiunilor are reprezentări din toate statele membre. Obiectivul său este de a consolida structurile democratice de bază, în mod deosebit noile democrații;
- **Secretariatul general** cuprinde aproximativ 1300 de funcționari europeni.

Simbolurile europene sunt:

- ***Drapelul Europei*** – un cerc de 12 stele aurii pe un fond albastru – a fost ales în 1955 de Comitetul de Miniștri la propunerea adunării parlamentare a Consiliului Europei. Prin dispunerea lor stelele simbolizează uniunea popoarelor Europei. Numărul 12 este simbolul perfecțiunii și plenitudinii. Același drapel a fost adoptat de Uniunea Europeană în 1986.
- ***Imnul european*** a fost adoptat de Comitetul de Miniștri în 1972 și este un aranjament muzical fără cuvinte al preludiului la Oda bucuriei din Simfonia a IX-a de Beethoven, semnat Herbert von Karajan (textele în varianta franceză, germană și română sunt prevăzute în anexa nr. 1). Imnul este cântat la ceremonii europene.
- ***Ziua Europei*** a fost stabilită în 1964 de către Comitetul de Miniștri ca fiind data de 5 mai, ziua aniversării creării Consiliului Europei.
- ***Premiul Europei*** este decernat în fiecare an din 1955. Este cea mai mare distincție pe care o poate primi o municipalitate. Premiul se concretizează într-o medalie de bronz, și un premiu în valoare de 40.000 franci francezi, destinați a finanța călătoria în Europa a tinerilor cetățeni ai localității.
- ***Premiul european pentru drepturile omului*** a fost instituit de Comitetul de Miniștri în 1980. Se decernează o

dată la trei ani fie unei persoane, unui grup de instituții sau organizații non guvernamentale. Constă într-o medalie de aur și un certificat care amintește de contribuția laureatului la apărarea drepturilor omului.

- **Ziua europeană a școlilor.** Această manifestare anuală recompensează cele mai valoroase texte și cele mai bune desene pe o temă precisă, cu caracter european. Din 1986 concursul este organizat de Consiliul Europei, Comisia comunităților europene și Fundația europeană pentru cultură cu sediul la Amsterdam.

Organisme europene care nu trebuie confundate

<p>Consiliul Europei – organizație internațională cu sediul la Strasbourg care cuprinde 43 de state democratice din Europa</p>	<p>Consiliul european – reuniune, de două ori pe an, a șefilor de state și de guverne din 15 state membre ale Uniunii europene pentru a orienta politica comunitară.</p>
<p>Adunarea parlamentară – organ deliberativ al Consiliului Europei. Este compus din 301 reprezentanți și 301 supleanți desemnați de parlamentele naționale</p>	<p>Parlamentul european – organ parlamentar al Uniunii europene care regroupează 625 deputați din cele 15 țări membre, alese prin sufragiu universal de locuitorii din Uniunea europeană.</p>
<p>Curtea europeană a drepturilor omului – sediul la Strasbourg, singurul organ judiciar creat de Convenția europeană a Drepturilor Omului, el asigură în ultimă instanță respectul prin statele contractante ale obligațiilor lor rezultate din Convenție</p>	<p>Curtea de justiție a Comunităților europene – sediul la Luxemburg asigură respectul dreptului comunitar, interpretarea și aplicarea tratatelor instituite de Uniunea europeană</p> <p>Curtea internațională de justiție – organ judiciar al Națiunilor Unite, sediul la La Haye</p>
<p>Convenția europeană a Drepturilor Omului – tratat prin care statele membre ale Consiliului Europei se angajează să respecte libertățile și drepturile fundamentale ale omului</p>	<p>Declarația universală a drepturilor omului – adoptată de Organizația Națiunilor Unite în 1948 afirmând pe plan internațional protecția drepturilor omului.</p>

PARTEA A III-A

**EDUCAȚIA PENTRU DREPTURILE
OMULUI ȘI PACE**

10. EDUCAȚIA PENTRU DREPTURILE OMULUI

10.1. Importanța educației pentru drepturile omului

Educația pentru drepturile omului constituie în viziunea multor oameni de știință, pedagogi, sociologi, psihologi, oameni ai școlii, al patrulea element de bază în învățământ după: citit, scris și socotit. Societatea umană este în continuă schimbare, dar cel care se schimbă cel mai puțin este omul. La întrebarea: *Ce ne poate uni?* istoria a dat răspunsuri diferite în epocile care i-au marcat existența. Dacă în Evul Mediu a fost religia, în secolul XX – cultura, pentru secolul XXI – valorile Declarației Drepturilor Omului. Din această perspectivă ea trebuie să-și găsească un rol important în programele școlare.

Educația pentru drepturile omului poate preveni violarea drepturilor omului oferind indivizilor cunoștințele pentru a se apăra și în același timp dezvoltând responsabilitățile ce-i revin. Ea pune bazele respectului pentru libertate, pace și justiție favorizând crearea unei atmosfere de înțelegere, toleranță și veritabilă egalitate în demnitate și în fața legilor.

Educația pentru drepturile omului are misiunea de a pregăti cetățeanul activ, participant la acțiunea democratică și atașat valorilor și principiilor democratice.

Învățământul pentru drepturile omului cuprinde:

Cunoștințe (SAVOIR) – cu privire la drepturi, istoricul drepturilor, instrumentele juridice, instituțiile naționale și internaționale etc.

Transmiterea de cunoștințe are în vedere cunoașterea:

- formelor de organizare a comunităților și importanța legilor și regulilor în societățile multiculturale;
- modului în care se pot pune de acord nevoile individuale și interesele personale cu nevoile sociale și interesele generale;
- asemănărilor și deosebirilor dintre indivizi și popoare, ca o condiție a unității în diversitatea lor.

Capacități (SAVOIR-FAIRE) individuale și sociale: conștiința de sine, de a fi capabil să evalueze și să înțeleagă propriile motivații față de celălalt, de a fi conștient de propriile prejudecăți și a putea să și le învingă, de a asculta, de a exprima opinii, de a rezolva problemele, a rezolva conflictele.

Dezvoltarea deprinderilor transcurriculare are în vedere:

- argumentarea pro și contra, clară și concisă a unei situații;
- lucrul în echipă;
- alegerea soluției optime dintr-o serie de variante

Atitudini (SAVOIR-ETRE) față de natură și mediul înconjurător, de sine și față de ceilalți. Aceasta înseamnă:

- √ formarea independenței de gândire;
- √ respectarea procedurilor legale și a drepturilor celorlalți;
- √ respectarea diferențelor (moduri de viață, credințe, opinii, idei, religie);
- √ disponibilitatea de a dialoga, de a respecta interesele legitime ale celorlalți;
- √ respectarea argumentelor raționale și a modalităților de rezolvare non-violentă a conflictelor;
- √ manifestarea unui interes constructiv pentru problemele comunității;
- √ manifestarea unui interes activ față de drepturile omului;
- √ aprecierea importanței modalităților democratice de adoptare a deciziilor.

Acest tip de pedagogie și învățare necesită metode interactive care să favorizeze dezvoltare în școală a unui mediu democratic în care valorile democratice de egalitate, respect al diferențelor, justiție socială să conducă la obiectivul final al acestui tip de educație: sensibilizarea la drepturile omului, fiecare se va simți participant activ la promovarea și apărarea drepturilor și prevenirea violării lor.

10.2. Formarea educatorilor în domeniul educației pentru drepturile omului

Punctul de plecare și poate cel mai important în educația pentru drepturile omului și pace este, după părerea noastră, formarea educatorilor. Deoarece ei trebuie pregătiți pentru a juca un rol în acest tip de educație, ei trebuie:

- să se intereseze de problemele interne și internaționale;
- să învețe a combate toate formele de discriminare în școală și societate;
- să recunoască și să înfrângă propriile prejudecăți;
- să se familiarizeze cu principalele declarații și convenții internaționale care se ocupă cu apărarea și promovarea drepturile omului;
- să înțeleagă utilizarea mecanismelor de protecție a drepturilor la nivel național și internațional,
- să dezvolte atitudini ca acelea: de a face dovada capacității de a asculta, a recunoaște și a accepta diferențele, a învăța să relaționeze constructiv și nu distructiv, opresiv, a rezolva conflictele într-o manieră non violentă și a învăța pe elevi să știe cum s-o facă, etc.;
- să devină un agent multiplicator în colectivul din care face parte.

Toate aceste cunoștințe, competențe și atitudini pot fi dobândite în cursuri de formare, ateliere, studiu individual, aplicații, demonstrații atât în pregătirea inițială cât și continuă.

În activitățile interactive, de intercunoaștere, în dezbaterile unor cazuri și prin joc de rol, în împărtășirea experienței școlare și a proiectelor, analizarea unor filme didactice și prezentarea unor mijloace pedagogice realizate de Amnesty International, se relevă virtuțile dialogului. Trebuie să înțelegem că:

a. suntem actorii unei *noi paradigme a educației* în care elementele fundamentale se construiesc și se bazează pe valori și principii: democrație, cetățenie, drepturile omului, libertate, toleranță, justiție, etică, încredere și egalitate. Noile tehnologii informaționale tind să multiplice și să faciliteze diseminarea informației, să schimbe semnificația comunicării interumane, să elimine formele tradiționale de informare;

b. *multiculturalitatea societăților moderne*, confruntate cumasive imigrări/emigrări înseamnă probleme de înțelegere a diferențelor, de respectare a dorinței de conservare a identităților culturale, de nevoie de învățare a limbilor străine. Experiența a demonstrat că motivația de învățare a limbilor străine crește considerabil dacă există ocazia de a utiliza cunoștințele dobândite. Mijloacele sunt diferite: schimb de mesaje prin Internet, de scrisori, activități comune în proiecte pe o temă aleasă. Deși în planul de învățământ din toate țările Europei există 2-3 limbi străine, există o motivație superioară a învățării la cei care provin din țări în care limba vorbită este o alta decât cea de circulație internațională, justificabilă prin faptul că limba maternă nu este suficientă înțelegerii interculturale.

Educația interculturală a copiilor și tinerilor are un dublu scop:

- a-i face apti pentru a recunoaște inegalitatea, injustiția, rasismul, stereotipiile și prejudecățile;
- a le transmite cunoștințele și competențele necesare, care le vor permite de a reacționa la aceste atitudini când se vor confrunta cu ele în societate.

c. numai cunoscând diversitatea contextelor în care ne desfășurăm viața profesională și privată putem să apreciem și să

valorificăm ceea ce avem și să dorim mai mult. Propria identitate are multe fațete, pe care le descoperim raportându-ne la ceilalți, izvorând din multiplele roluri și situații contextuale în care acționăm. Acceptând această *multiplicitate a identității personale* putem s-o înțelegem pe a celuilalt. Există o infinitate de forme de exprimare a diferențelor dar sesizabile s-au dovedit a fi între țările din Est și cele din Vest, sub aspectul modului de înțelegere a factorilor implicați în educație, a conceperii activității de formare inițială și mai ales continuă, dintre Nord și Sud, diferențe exprimate în modalități diferite de gândire și interpretare, în comportamente cotidiene de muncă, alimentație, vestimentație, mentalități, în ceea ce privește viața privată, cu problemele ei familiale, sexuale, de natalitate și educație a copiilor. Diferențe sesizabile sunt observabile și între cei care locuiesc în capitalele mai mici sau mai mari ale Europei (care imprimă atitudini specifice, afișate în diverse forme) față de cei din provincie;

d. condiția și deontologia profesională a educatorului în diferite țări ale Europei, în ciuda diferențelor de condiții materiale în care se desfășoară viața profesională, a metodelor și strategiilor folosite, este aceea a celui care ajută la “înflorirea” copilului prin educație. Sensul muncii sale justifică orice efort, spiritul de dăruire, de satisfacție, de încărcare cu energie prin propriul consum este un mod de a trăi cu totul special viața profesională. Chiar dacă stress-ul se diminuează simțitor de la Est la Vest, activitatea educatorului rămâne mereu creativă și plină de interes, mereu alta prin actul inovației pentru că fiecare educator descoperă în elevii pe care îi formează, în succesiunea generațiilor, noul, noi surse de motivație și satisfacție;

e. între drepturile copilului și ale educatorului sunt conexiuni care nu pot fi ignorate. Drepturile copilului sunt responsabilitățile adultului, fie el părinte sau educator. Există un tip de educație aparte și o filosofie a educației pentru drepturile copilului căreia i se asociază o metodologie ce necesită cunoaștere, înțelegere și

acțiune. Un învățământ orientat spre valorile democrației, ale drepturilor omului, va însemna obiective asociate acestora, dar și reguli ce orientează și constituie repere pentru comportamentul fiecăruia. Elevul – obiect sau subiect al educației - va însemna și strategii adaptate acestor filosofii. Cunoștințele izvorăsc dintr-o realitate culturală, diferită de la o țară la alta, dar și dintr-o cultură a tinerilor care înseamnă cunoașterea nevoilor lor, a drepturilor care decurg din acestea, asociindu-li-se și obligații și responsabilități. O libertate supravegheată, așteptări care să fie conduse de cei cu experiență, vor permite tinerilor să se întrebe, să se cunoască și să înțeleagă diferențele, să fie toleranți, să comunice și să trăiască împreună o viață socială în armonia diferențelor, unite prin valorile fundamentale ale ființei umane.

Cunoștințele, ce rezultă din documentele internaționale (declarații, convenții) dar și din cele naționale, pot fi însușite numai dacă sunt înțelese, concretizate. Problema drepturilor omului aparține vieții cotidiene. Cum pot fi ele respectate și formate comportamente pentru respectarea lor este o altă problemă, de strategie didactică și co-educație în parteneriat cu familia, muzeul, comunitatea locală.

Interdisciplinaritatea în predarea/învățarea drepturilor omului în învățământ este un principiu care încurajează educatorii la descoperirea posibilităților multiple de a valorifica conținuturile diferitelor discipline de învățământ în educația pentru drepturile omului. Prezentăm mai jos un astfel de demers adaptat unui proiect interdisciplinar intitulat “Școala dunăreană” derulat de Casa Corpului Didactic Mehedinți în cadrul Programului Consiliului Europei.

Interdisciplinaritatea în educația pentru drepturile omului

SPECIALITATEA	DREPTURI/CONȚINUTURI
ISTORIE	- dreptul la viață al popoarelor - semnificația istorică a Dunării
GEOGRAFIE	- libertatea de circulație (turismul dunărean) - lungime, debit, țări traversate ș. a.

ECONOMIE	- dreptul la dezvoltare durabilă
BIOLOGIE	- dreptul la educație, cunoașterea florei, faunei, rezervațiilor naturale;
FIZICĂ	- Dunărea – sursă de energie – centralele hidraulice;
CHIMIE	- dreptul la un mediu sănătos, - compoziția apei, sursele de poluare
FILOSOFIE	- libertatea de exprimare a opiniilor; - filosofia vieții, a păcii;
ARTE	- libertatea de expresie prin diverse forme(muzica, dansul popoarelor situate la Dunăre);
RELIGIE	- libertatea de conștiință; -practici religioase legate de Dunăre (aruncarea crucii în Dunăre, etc.);
FILOLOGIE	- dreptul la cunoaștere (a proverbelor, expresiilor specifice fiecărei țări, cuvinte comune, etimologii);
MATEMATICĂ	- construcții pe Dunăre – Poduri, canale, mijloace de transport – strategii de construcție, calcule
LIMBIMODERNE	- dreptul la comunicare – orală și scrisă, la distanță
SOCIOLOGIE	- dreptul la viață și loisir; - mentalități, tradiții, obiceiuri -relațiile interumane, mediul social, interculturalitate.

Cerințele unui program de învățare a drepturile omului

- Schema învățării drepturilor omului trebuie să aibă în vedere triada: cognitiv, afectiv și activ. Pentru ca tinerii să știe ceva despre drepturile omului nu este suficient a asculta vorbindu-se despre asta, dar și de a experimenta pentru a crede. Elementul cognitiv constituie evident baza tradițională a învățării, adică ceea ce se transmite în manuale sau cursuri. Elementul afectiv este stimulat de literatură, artă, cântece, poezii, teatru, în general creația și interpretarea artistică.

Acțiunea presupune încercarea de a învăța mai mult, direct de la societate, prin cercetare și angajament personal.

- Un program axat pe drepturile omului presupune o altă triadă: trecut, prezent și viitor. Deși multe dintre cunoștințe aparțin concepțiilor și ideilor promovate în decursul timpului, există o orientare față de prezent și viitor și aceste două dimensiuni reprezintă idealul în înfăptuirea justiției și păcii, care rămân probleme ale viitorului.

- Programele de educație pentru drepturile omului trebuie să pună explicit problema valorilor și atitudinilor. Trebuie să învingă prejudecățile și orice formă de rasism, sexism, șovinism. Este vorba de a construi un model de justiție și pace bazat pe modele și strategii didactice de rezolvare a conflictelor, de dobândire a experienței necesare pentru a interveni. În fiecare etapă tinerii vor avea de înfruntat dileme, adică de a determina ceea ce merită a fi păstrat și ceea ce trebuie schimbat. În practică tinerii trebuie să învețe nu să-și facă singuri dreptate, nu să se resemneze, ci să cunoască ce drepturi au și să lupte pentru ele beneficiind de ajutorul instituțiilor statului dar și al organismelor internaționale.

Manualele, cursurile

Manualele conțin adesea informații partizane și clișee. Este foarte important ca profesorul să deceleze și să analizeze stereotipiile. Fotografiile transmit adesea mesaje cifrate care împreună cu elevii trebuie decodificate, discutate, dezvoltând percepția acestora. Pot fi organizate campanii de lectură în biblioteci pentru a descoperi ceea ce poate șoca sau dimpotrivă lumina util lectura.

Manualele apărute după 1990 în țara noastră abundă în imagini, diminuând spațiul destinat informației. Deși se recunoaște că s-au multiplicat sursele de informație, iar manualul nu mai este singura sursă, trebuie asigurată o proporție optimă între text și imagine, altfel se diluează și scade nivel de așteptare perceput de elev, student, ca fiind foarte facil. Îndeosebi manualele de cultură civică sunt cele care

abordează problematica drepturilor omului și foarte puțin din conținutul altor manuale tratează explicit această problemă. Adesea se consideră că însuși subiectul ține de domeniul științelor sociale și nu interesează, deci nu face obiectul de studiu pentru istorie, geografie ș.a.

10.3. Educația pentru cetățenie democratică

10.3.1. Programe de formare a cadrelor didactice

A. Educația pentru democrație și studii europene în țările din Europa centrală și orientală (EDES). EDES este un program de formare continuă pentru țările din Europa centrală și orientală (Croatia, Lituania, România, Slovacia și Ucraina) care se adresează unui “grup educativ de bază”: profesori, educatori, formatori pentru învățământ, multiplicatori în educația adulților, administratori în educație, agenți ai organizațiilor non guvernamentale. Programul este aplicat ca formare continuă timp de doi ani. El asociază metodele de educație la distanță cu seminarii interne organizate la sfârșit de săptămână.

Sursa: *Project Outline of EDES* Doc. DECS/EDU/CIT (99)13

Datorită acestui program participanții dobândesc experiență suplimentară și au o nouă viziune asupra muncii lor, deoarece acest program își propune să formeze cunoștințe, capacități și atitudini, având ca obiective:

- învățarea și utilizarea unor noi metode de învățământ și învățare (dezbateri, brainstorming, stagii practice, ateliere);
- folosirea curriculum-ului ascuns în curriculum non formal (investigații, vizite pe teren, scrierea unui proiect);
- învățarea unei noi metode de a trăi laolaltă;
- încurajarea participanților să lanseze idei noi, inovații;
- înțelegerea că învățarea școlară este începutul unei învățări pe durata întregii vieți;
- sensibilizarea la valorile cheie ale educației pentru cetățenie (drepturile omului, pluralism politic, primatul dreptului).

10.3.2. Educația timpurie pentru valori (program de perfecționare a cadrelor didactice din România)

Acest program face parte din planul de cercetare al Institutului de Științe ale Educației, aprobat de Ministerul Educației Naționale.

Argumente de ordin general:

- Educația timpurie reprezintă totalitatea experiențelor individual realizate și social existente sau organizate, de care beneficiază copilul în primii ani de viață, cu rol de a proteja, crește și dezvolta ființa umană cu capacități și achiziții fizice, psihice, culturale specifice, cu identitate și demnitate proprie.

- Educația timpurie reprezintă începutul educației și autoeducației continue. Ea asigură fundamentele dezvoltării fizice și psihice sănătoase, ale dezvoltării sociale, spirituale și culturale complexe. Ceea ce învață copiii în primii ani reprezintă mai mult de jumătate decât vor învăța tot restul vieții.

- Educația timpurie se realizează ca educație informală în familie, în relații de vecinătate și în relații comunitare, prin mass-media- educație formală în creșe, grădinițe și alte instituții de ocrotire și educație; educație nonformală în cluburi sportive, cluburi ale copiilor și elevilor, dar se poate și prin biblioteci, muzee, activități ale unor organizații nonguvernamentale ș. a.

- Educația timpurie pentru valori reprezintă un tip de educație care își asumă misiunea și responsabilitatea de a promova valori în mod explicit și eficient prin finalități clare.

Această formă de perfecționare se adresează în special educatoarelor, dar și celor care lucrează în clubul copiilor, cluburi sportive, muzee etc.

10.3.3. Formarea continua a cadrelor didactice de educație civică (în ex-Germania de Est)

După 1990, cea mai mare parte a profesorilor de educație civică care au fost calificați în vechiul regim a trebuit să se

recalifice. Este o nevoie urgentă, deci de recalificare pentru a forma noi profesori pentru educația pentru educația pentru cetățenie. Noul program a luat forma seminariilor intensive, excursiilor tematice, zilelor de formare și de studiu individual. Timpul de studiu s-a ridicat la 12 pe săptămână. Programul a fost organizat sub forma unei formări continue pe durata a doi ani (profesori din primul ciclu al învățământului secundar) și de trei ani (profesorii din al doilea ciclu al învățământului secundar). El vizează cinci obiective:

- a. a aduce o cunoaștere despre sistemele politice, sociale, instituții, proceduri și probleme de evaluare;
- b. a permite reflecția critică asupra istoriei recente;
- c. a permite o reflecție critică asupra informației politice date de partide, mass-media;
- d. a susține individul în formarea valorilor și atitudinilor politice;
- e. a permite o participare activă la problemele politice care se pun în societatea pluralistă.

Sursa: K. Durr – *Conditions and Problems of the Re-calification of East Germany Teachers in the Field of Civic Education Doc. DECS/EDU/CIT (99) 17*

10.3.4. Competențe ale profesorilor pentru Educația pentru cetățenie democratică

- *Capacitate de a considera problema din punct de vedere al celui care învață;*
- *Capacitate de a vedea și a accepta asemănările și diferențele între el însuși și cei care învață;*
- *Respectul drepturilor celui care învață și sensibilizarea la nevoile și interesele lor;*
- *Capacitatea de a face față la problemele controversate și de a înfrunța ambiguitatea situațiilor complexe în clasă și în mediul școlar;*
- *Capacitatea de a se vedea pe sine și pe cel care învață ca un element activ al comunității locale, naționale și mondiale;*

- *Convingerea că lucrurile se pot schimba și că fiecare are datoria de a contribui;*
- *Capacitate de a integra propriile priorități într-un cadru în care se împart problemele și valorile, și de a da curs deciziilor celor care învață;*
- *Voință de a recunoaște greșelile în grup și de a trage învățăminte din ele;*
- *Capacitate de a rezolva problemele puse prin curriculum ascuns și a discuta deschis.*

Sursa: K. Durr, V. Spajic-Vrkas, I. Ferreira Martins: *Strategies for learning democratic Citizenship*, Strasbourg, Conseil d'Europe, 2000, p. 51-52, Doc. DECS/EDU/CIT (2000)16

10.3.5. Rolul profesorului în educația pentru cetățenie

A învăța educația pentru cetățenie democratică implică noi roluri pentru profesori:

- ◆ Centrarea pe elev;
- ◆ A permite elevului să-și trăiască drepturile
  - a favoriza metode și pedagogii cooperative;
  - a instaura un climat de încredere în clasă;
- ◆ A învăța în societăți în plină schimbare:
  - a favoriza între profesori o gestionare comună a problemelor;
  - a fi un mediator între elevi și mediul înconjurător;
  - a se angaja cu actorii mediului;
- ◆ A reînnoi practici de evaluare pedagogică:
  - evaluarea curentă;
  - evaluarea formativă;
- ◆ A reînnoi formarea profesorilor:
  - a utiliza noile pedagogii;
  - a se deschide la noile tehnici de informare.

Sursa: *Guide pour enseignants sur la Convention Européenne des Droits de l'Homme*, Strasbourg, Conseil de l'Europe, 1997, p. 70-75, Doc. DECS/BIH (97)13

Aceste noi programe de formare a profesorilor prezintă următoarele avantaje:

- scot formarea din contextul natural al vieții școlare;
- încurajează reflecția asupra practicilor educative;
- contribuie la programele de valorizare a resurselor umane în interiorul școlii;
- fac apel la învățământul informal și la curriculum –ul ascuns;
- favorizează contactele cu colectivitățile și întreprinderile;
- fac apel la o gamă largă de formatori (experți ONG, militanți în drepturile omului, oameni de afaceri, formatori de formatori ș.a.)
- se sprijină pe parteneriate sociale (organizații publice și non publice, societatea civilă, sectorul privat);
- generează cunoștințe personalizate și respect pentru mecanismul de piață (concurențial).

10.3.6. Proiecte educative internaționale

1. Educația pentru valori în construirea cetățeniei europene

Într-o societate unde se întâlnesc tensiuni și conflicte, cu democrație în curs de formare, cu inegalități economice și sociale, educația pentru valori se impune pentru a lupta împotriva acestora. Dezbateră deschisă, argumentată, împotriva violenței de orice formă în viața cotidiană, formarea spiritului civic și învățarea acțiunilor de participare activă la viața socială constituie o dimensiune a educației pentru valori în formarea cetățeniei democratice.

Educația pentru cetățenie are în vedere cultivarea patriotismului care să excludă orice formă de extremism național și șovinism, dezvoltarea demnității naționale susținută prin fapte nu doar la nivel declarativ, educația multi și interculturală, ca mijloc de valorizare pozitivă a diferențelor, de îmbogățire reciprocă, prin cunoașterea celuilalt, prin intermediul schimburilor și al cooperării bazate pe respect reciproc.

Scopul:

Formarea competențelor necesare în viața publică pentru construirea cetățeanului unei societăți democratice.

Obiective generale:

- ameliorarea calității învățământului și sporirea dimensiunii europene a educației;
- dezvoltarea sensibilității pentru diferite culturi și promovarea dialogului intercultural;
- dezvoltarea cooperării între școli și ameliorarea evoluției cadrelor didactice implicate.

Obiective specifice:

1. cunoașterea valorilor care întemeiază normele sociale;
2. înțelegerea și acceptarea pluralismului valoric (moral, religios) care nu exclude existența unui set comun de valori și principii care întemeiază identitatea civică comună;
3. reflecția critică asupra valorilor și normelor;
4. înțelegerea avantajelor pentru individ și societate a cunoașterii principiilor democratice;
5. formarea competențelor de abordare pașnică a conflictelor;
6. aportul creativ la viața comunității,
7. formarea și dezvoltarea capacităților intelectuale, disponibilităților afective și abilităților practice în vederea instruirii și autoinstruirii pe durata întregii vieți;
8. educarea în spiritul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, al demnității și toleranței, al schimbului liber de opinii,
9. cultivarea patriotismului care să excludă orice formă de extremism, naționalism, șovinism;
10. găsirea unui echilibru între sfera publică și cea privată, între libertatea individuală și solidaritate.

Problematică/domenii

- a) Moral-civic;
- b) Ecologie;
- c) Mediu cultural.

Acțiuni cu elevii:

Se propune ca metodologie o abordare juridică (Declarația Universală a Drepturilor Omului, Convenția europeană a drepturilor omului, Convenția cu privire la drepturile copilului ș. a.), o abordare sociopolitică și pedagogică a problemelor de violare a drepturilor omului, cunoscând că întotdeauna există un decalaj între viața legală, cuprinsă în documente juridice și tratate, și viața socială reală, care constituie un câmp fertil de investigație.

Înainte de a acționa problemele trebuie cunoscute, reflectat asupra lor, dezbătute modalitățile de acțiune propuse spre rezolvare în dialoguri multi și interculturale;

Dimensiunea cognitivă va fi însoțită de cea practic-aplicativă realizată prin contactul direct cu istoria prin vizite la muzee, cu realitatea naturală și socială în care trăim prin excursii tematice, formarea și dezvoltarea spiritului de competiție loială prin concursuri, întreceri (artistice, sportive, de creație literară ș. a.);

Finalitățile proiectului: calități ale persoanei ce definesc cetățeanul european.

- √ *Libertatea personală* (de expresie, de conștiință, de circulație, etc);
- √ *Responsabilitatea* în sarcinile asumate;
- √ *Voință și dorință* de a participa la treburile publice;
- √ *Interes* în cunoașterea propriei culturi și a altor culturi;
- √ *Capacitate de dialog*;
- √ *Disponibilitate pentru acceptarea diferențelor* (de opinie, rasă, religie, etnie etc.);
- √ *Capacitate de analiză, sinteză, transfer, rezolvare de probleme, aplicare creativă în situații noi a datelor*;

- √ *Capacitate de anticipare, decizie și asumarea riscului;*
- √ *Respect pentru lege și capacitate de a interveni în apărarea și perfecționarea acesteia;*
- √ *Grijă pentru lucrul bine făcut, pentru munca de calitate și raționalitate în folosirea eficientă a resurselor materiale și de timp.*

Strategii și locuri de învățare a cetățeniei democratice

a) Școala

Dintotdeauna școala a fost o instituție socială extrem de importantă având drept sarcină de a transmite cunoștințe, valori, idei și comportamente esențiale pentru stabilitatea politică, coeziunea socială, binele economic și al vieții culturale ale colectivității. Deși numeroși autori se întreabă asupra misiunii și rolului în accesul la reușită și asupra funcției de reproducție a inegalităților și in justiției sociale, școala nu continuă mai puțin să joace un rol important în dezvoltarea cognitivă și socială a majorității tinerilor din lume. Funcția pedagogică tradițională a școlii a fost pusă în discuție de numeroasele politici de dezvoltare științifice și informatice, în ultime decenii. Necesitatea de a construi sau dezvolta democrația și societatea civilă, diversificarea serviciilor educației non-formale și informale, a sistemului de formare continuă a cadrelor didactice, autonomia școlilor și dreptul la autodeterminare în educație pornind de la nevoile individuale, au condus la adoptarea de către școli a noi metode educative și instituirea unor relații între ele și în interiorul lor.

Educația pentru cetățenie democratică este concepută ca un proces multidimensional, de-a lungul vieții care vizează pregătirea cetățenilor la o participare informată, activă, pozitivă și responsabilă pentru viața socială, la punerea în practică a noilor idei și practici în școală:

- *Recunoașterea de către societate a rolului școlii în promovarea obiectivelor educației pentru cetățenie*

democratică, în particular în ceea ce înseamnă descentralizarea politicilor educative, transparența procesului de decizie și responsabilitatea actorilor implicați,

- *Existența posibilităților de învățare suplă și multiforme* din punct de vedere al structurii programelor de învățământ, a metodelor de învățare, procedurilor de evaluare;
- *Existența în școală a unui climat de modele de comportare*, de norme, valori și atitudini care pun în valoare demnitatea individului, întărind participarea și responsabilizând elevul, favorizând o relație democratică între profesor/elev, student, între profesori și părinți;
- *Încredere în sine și un înalt nivel de așteptări* față de educație ale unuia față de celălalt, elevi și profesori, în particular în ceea ce privește obiectivele de atins propuse de școală;
- *Relații de parteneriat între școală și alte instituții educative și non educative* la nivel național și internațional, care să cuprindă muzee, centre de cercetare, organizații non-guvernamentale, asociații locale, sindicate.

Principalul obiectiv al educației pentru cetățenie este transformarea școlii din instituție educativă de *formare* în instituție educativă de *construcție și transformare* a indivizilor și societății.

Pentru a-și atinge obiectivul și a deveni o micro-societate democratică, **școala** trebuie să-i diversifice funcțiile:

1. întărirea capacității individuale și colective la schimbare;
2. repartizarea uniformă a drepturilor și responsabilităților;
3. oferirea de posibilități multiple de învățare și dezvoltare personală;
4. dezvoltarea cooperării și parteneriatului cu toți factorii educaționale;
5. favorizarea integrării și coeziunii sociale;
6. asigurarea unui climat de siguranță și favorabil învățării.

Existența posibilităților multiple de învățare constituie elementul esențial într-un mediu educativ favorabil. **Clasa** trebuie să joace un rol esențial în acest mediu:

- Să ajute elevii să se simtă importanți, unici și să le fie recunoscută valoarea;
- Să permită elevilor să lucreze într-o manieră autonomă;
- Să ajute elevii să se simtă în siguranță și încredere;
- Să favorizeze relațiile de empatie și respect și prietenie pentru celălalt;
- Să organizeze lucrul în echipă;
- Să permită dea elevilor posibilitatea să-și exprime ideile și sentimentele.

b) Formarea profesorilor în domeniul educației pentru cetățenie

Ca și în alte probleme, în cea a educației pentru cetățenie democratică se întâlnesc o serie de păreri în ceea ce privește formarea celor mențiți să facă acest tip de educație în țările Europei. Se constată că există o formare inițială pentru educație civică insuficientă, încercări de a forma educatorii prin programe de formare continuă în diverse instituții. Indiferent că această formare are în vedere pregătirea în universități, în decursul formării inițiale sau în diferite centre de formare continuă, obiectivele formării profesorilor pentru educația pentru cetățenie democratică sunt:

- transferul cunoștințelor cu privire la educația pentru cetățenie democratică;
- transferul cunoștințelor și competențelor de natură pedagogică și metodologică;
- luarea în calcul a multidisciplinarității înainte de a crea discipline de referință, fie ele opționale sau în trunchiul comun;
- formarea pentru folosirea metodelor și experiențelor științifice;
- achiziționarea de competențe sociale și pedagogice;
- achiziționarea de calificări formale.

Formarea profesorilor pentru educație civică se regăsește în diversele scheme educaționale din Europa se realizează prin:

1. formarea inițială;
2. formarea continuă;
3. formarea complementară formală sau/și no-formală
4. formarea prin informare.

1. Formarea inițială este în general întâlnită în universități. În numeroase țări pentru a deveni profesor sau a lucra în învățământ este necesară parcurgerea unui modul de psio-pedagogie și susținerea unui examen teoretic însoțit de activități practice desfășurate în școli. În alte țări, formarea profesorilor de educație civică este concepută în asemenea manieră încât să includă cunoștințe teoretice dar și practice și metodologice.

2. Formarea continuă cuprinde cursuri de formare în școli, învățământ la distanță și alte forme de învățare fără a întrerupe sarcinile de serviciu. Organizate adesea de către universități sau centre de formare continuă (la noi Case ale Corpului Didactic) formarea continuă este în mod particular făcută pentru un segment redus de oameni care solicită acest lucru. Sunt deosebit de utile astfel de cursuri nu doar pentru cei care vor preda disciplina Cultură civică/Educație civică, ci și pentru alte categorii de profesori care fie că sunt dirigenți și au nevoie de astfel de cursuri pentru realizarea orelor de dirigenție, fie pentru a dobândi competențele necesare adaptării la evoluția rapidă a programelor și reformei învățământului. În țările Europei, exceptând România, aceste cursuri au durata de 3 ani cu 15 ore pe săptămână, fără scoaterea profesorului de la ore. În România astfel de cursuri, de reconversie, au durata de un an și jumătate și se organizează numai de universități, de obicei în zilele libere și vacanțe. Partizanii formării continue subliniază că participanții la acest tip de cursuri de formare beneficiază de o experiență și aptitudini sociale mai bogate decât studenții în universități pentru că metodele folosite și experiența de la catedră oferă activități mai eficace care atrag în mod deosebit cursanții. Acest lucru este posibil dacă se ține seama de următoarele aspecte:

- necesitatea unui echilibru între nevoile profesionale ale profesorului și cunoștințele de natură generală aduse de formare;
- necesitatea unui echilibru între timpul profesional al profesorului, timpul liber și cel destinat formării;
- necesitatea de a ține cont și a valorifica experiența profesională, acordare încrederii participanților, fie că sunt debutanți sau profesori cu vechime în învățământ;
- formarea continuă trebuie să fie continuată întotdeauna cu o pregătire permanentă și complementară pentru a aprofunda studiile.

3. Formarea complementară formală și non-formală

Formarea complementară formală se organizează în numeroase țări din Europa, instituțional, sub formă de seminarii sub diferite teme, ateliere pedagogice și metodologice.

Formarea complementară no-formală se realizează prin alte forme de educație, cum ar fi: utilizarea unor materiale pedagogice și metodologice editate de organisme publice, organizații non-guvernamentale sau de case de editare comerciale. Există numeroase instituții: bănci, societăți comerciale care vor să-și facă publice produsele (de exemplu, calculatoarele), locurile de muncă, și pentru aceasta organizează târguri care pot să crească motivația participării la astfel de forme de pregătire.

4. Formarea prin informare și comunicare. Prin apariția tehnologiilor moderne de comunicare și informare s-a deschis un nou drum pentru formarea profesorilor pentru educație civică și cetățenie democratică. Acest tip de dezvoltare înseamnă o diversificare a metodelor de comunicare, de realizare a schimburilor de experiență, de noi conținuturi și metode de învățare. Multimedia, televiziunea și alte mijloace audio-vizuale constituie un sprijin real în clasă pentru realizarea orelor, dar și în formarea profesorilor. Rețeaua Internet oferă de asemenea accesul nelimitat la o informație specializată care înseamnă

pentru profesori o bogăție în cunoașterea altor preocupări ale profesorilor din lume, înscrierea și participarea efectivă la diferite proiecte, în colaborare cu alte cadre didactice, preocupate de aceleași probleme din diferite sisteme de învățământ. Datorită acestor schimburi de mijloace pedagogice, materiale teoretice și experiențe, fiecare profesor poate să pună în practică idei noi și să-și dezvolte capacitățile de raportare critică la alte sisteme de valori, să caute împreună cu alți colegi din lume dimensiunea universală a educației. Profesorii au posibilitatea să dezbată teme specifice educației pentru cetățenie democratică și să răspundă practic la problemele pe care le ridică această temă.

Societățile moderne se îndreaptă spre un nou model pe care l-am putea numi “societatea informației” sau “societatea cunoașterii”. Datorită acestei tehnologii, pentru prima dată informația și cunoștințele pot deveni virtual accesibile oriunde și în orice moment. Pentru profesorii de educație civică acest tip de învățare are următoarele caracteristici: comunicarea, înalta specializare, abundența informațiilor și a rețelilor. Iată de ce programele de formare trebuie să se orienteze spre formarea profesorilor calificați însărcinați cu educația civică care le va permite:

- să anticipeze nevoile de învățare și să formeze comportamente democratice în locul simplelor răspunsuri la contexte, situații sau probleme date;
- să stabilească o diferență între micro și macro-strategiile de educație pentru cetățenie și să folosească aceste tehnici moderne în locul metodelor de învățare tradițională;
- să organizeze contexte de învățare în clasă și școală făcând din democrație o experiență cotidiană pentru elevi;
- să rezolve problemele indivizilor și ale societății.

În învățământul superior, chiar dacă nu există încă o disciplină care să poarte numele “educația pentru cetățenie democratică”, există discipline de referință ca: științele politice, sociologia, economia politică, dreptul, etica ș.a. care contribuie la dezvoltarea educației civice. Învățarea democrației este un proces care are nevoie nu numai de cunoștințe teoretice, ci și activități practice prin care pot fi dobândite

acele competențe practice. Științele examinează veridicitatea problemelor în discuție, aduc o logică a argumentării pentru susținerea ideilor valide și respingerea celor nevalide, explică cum se produc evenimentele, eventual prevăd consecințele posibile ale aplicării unor decizii. Experiențele și cunoștințele științifice transmise în universități ajung în învățământ prin intermediul profesorilor calificați prin pregătirea inițială universitară. Învățământul superior rămâne cel mai important domeniu al formării profesorilor în domeniul educației pentru cetățenie. În ciuda acestor eforturi de formare trebuie să recunoaștem că acest nivel al învățământului rămâne adesea marcat de problemele teoretice, științifice, metodologice, pedagogice, al transmiterii cunoștințelor și mai puțin în cele de ordin practic aplicativ. Competențele se formează într-un context situațional specific ce depinde și de profesionalismul profesorilor de științe sociale, de educație civică, în particular, și de capacitatea acestora de a interpreta contextul general în care apar problemele politice și sociale și de a transmite elevilor lor capacități de dezbateră și reflecție asupra problemelor individuale și sociale.

În concluzie: Funcția principală a învățământului superior din punct de vedere al educației pentru cetățenie democratică constă în a furniza cunoștințe științifice rezultate din cercetarea și explicarea problemelor politice și sociale și de a asigura orientarea metodologică pentru formarea profesorilor. Aceste două domenii de responsabilitate sunt complementare.

10.4. Educația pentru pace

A. Educația pentru pace în documentele internaționale

Articolul 29 din **Convenția internațională a drepturilor copilului** precizează că dreptul copilului la educație este strâns legat de necesitatea de “a asuma responsabilitățile vieții într-o societate liberă, într-un spirit de înțelegere, pace, toleranță, egalitate între sexe și prietenie între popoarele și grupurile etnice, naționale, religioase și cu persoanele de origine autohtonă”.

Acest text că și altele din Declarația universală a Drepturilor Omului și Convenției asociază dreptului la viață și educație, dreptului de a trăi în pace.

Declarația Universală a Drepturilor Omului afirmă în articolul 28 că “fiecare persoană are dreptul să beneficieze, pe plan social și internațional, de existența unei ordini care să permită ca drepturile și libertățile enunțate în prezenta Declarație să-și poată găsi o rezolvare deplină”. Este vorba de recunoașterea unui drept la pace, nu ca un drept al omului, ci ca o condiție prealabilă și necesară de a respecta toate drepturile enunțate în declarație.

Rezoluția 33/73 din 15.12.1978 intitulată: “*Declarația asupra pregătirii societăților să trăiască în pace*” amintește că dreptul de a trăi în pace este un drept al tuturor națiunilor și al indivizilor conform principiului non-discriminatoriu.

UNESCO, în majoritatea textelor cu privire la educația pentru drepturile omului proclamă dreptul la pace ca un drept al tuturor Oamenilor.

Rezoluția 33/73 al Adunării Generale a Națiunilor Unite din 1978 a confirmat “dreptul indivizilor, Statelor și umanității în ansamblu de a trăi în pace”.

Diferite instrumente juridice internaționale care fac referință la dreptul la educație prescriu o educație pentru pace și drepturile omului. Această legătură a fost explicit formulată și reafirmată în Conferința de la Paris, organizată de UNESCO. “Pacea este bunul cel mai de preț al umanității, este o adeziune profundă a ființei umane la principiile libertății, justiției, egalității și solidarității între toate ființele umane și de asemenea o asociație armonioasă între umanitate și mediu.” Această Conferință a invitat toate Statele, comunitățile educative din lume să includă în toate programele educative elemente cu privire la pace și drepturile omului, care să aibă un caracter permanent. Este important de remarcat că din 1990 în diversele foruri internaționale se asociază conceptele de *pace* și *drepturile omului* celui de *democrație*.

Conferința generală a UNESCO din 1995 precizează că: “*educația în spiritul toleranței trebuie să fie considerat un imperativ prioritar*”. Educația implică nu numai cunoștințe, dar și atitudini, valori și comportamente care trebuie integrate în viața școlară. Pentru prima dată în istorie se face referire, la scară mondială despre un program de educație globală care vizează instaurarea păcii, promovarea unei culturi democratice, dezvoltarea unei educații pentru drepturile omului și afirmarea dreptului la o dezvoltare economică durabilă pentru toate Statele. A instaura o cultură a păcii și drepturilor omului este un proiect cu multiple dimensiuni: economică, politică, juridică, socială, culturală și se realizează în jurul ideilor de: securitate economică, stabilitate politică, dezvoltare economică durabilă, și solidaritate mondială. A educa în spiritul păcii înseamnă a refuza orice act de barbarie care revoltă conștiința, adică genocidul, epurărilor etnice sau lingvistice, toate formele de discriminare. Este vorba de *respectul pentru persoana umană*.

B. Obiectivele educației pentru pace

Prin acest tip de educație mai mult se preîntâmpină decât se rezolvă probleme precum sunt:

1. discriminarea și violența față de femei;
2. exploatarea și neglijența gravă față de copii;
3. tratamentul degradant și practicile discriminatorii față de populația autohtonă, minoritățile etnice și culturale sau grupurile defavorizate;
4. agresiuni brutale față de străini, refugiați și alte tipuri de persoane;
5. recrudescența xenofobiei, antisemitismului și urii etnice;
6. multiplicarea cazurilor în sistemul școlar a abandonului, violenței și delincvenței juvenile.

Aceste probleme au generat o atenție sporită din partea organismelor internaționale care, prin acțiunile preconizate au ca scop înlăturarea unor astfel de probleme, combaterea violenței și excluderii, educarea tinerilor într-un climat de pace și înțelegere, în care spiritul de

toleranță, solidaritate să devină norme ale unei societăți autentic democratice. În 1993 UNESCO în "*Planul mondial de acțiune*" invită statele să organizeze un prim nivel de intervenție. Este vorba de a înscrie în programele de studii, învățământul pentru drepturile omului și democrație, la toate nivele, cu prioritate în învățământul primar, obligatoriu pentru toți. Este vorba despre un "Plan mondial de acțiune" care să dezvolte un învățământ transdisciplinar care să facă parte din educația de bază, cu o dimensiune multiculturală.

Pentru că este mai greu de definit pacea decât războiul și conflictul, obiectivele educației pentru pace vor viza:

- identificarea formelor cotidiene de conflict;
- descrierea tipurilor de conflicte între grupuri, comunități, etnii, state;
- formularea unor soluții de negociere și rezolvare pe cale pașnică a conflictelor;
- definirea corespondenței dintre drepturi și obligații;
- identificare formelor de limbaj și expresie artistică prin care se poate exprima pacea.

11. FENOMENE SOCIALE ANOMICE

11.1. Conflictul și violența

Este dificil a trata problema conflictului și violenței făcând abstracție de sistemul politic, relațiile internaționale și jocurile socio-politice naționale, regionale și internaționale.

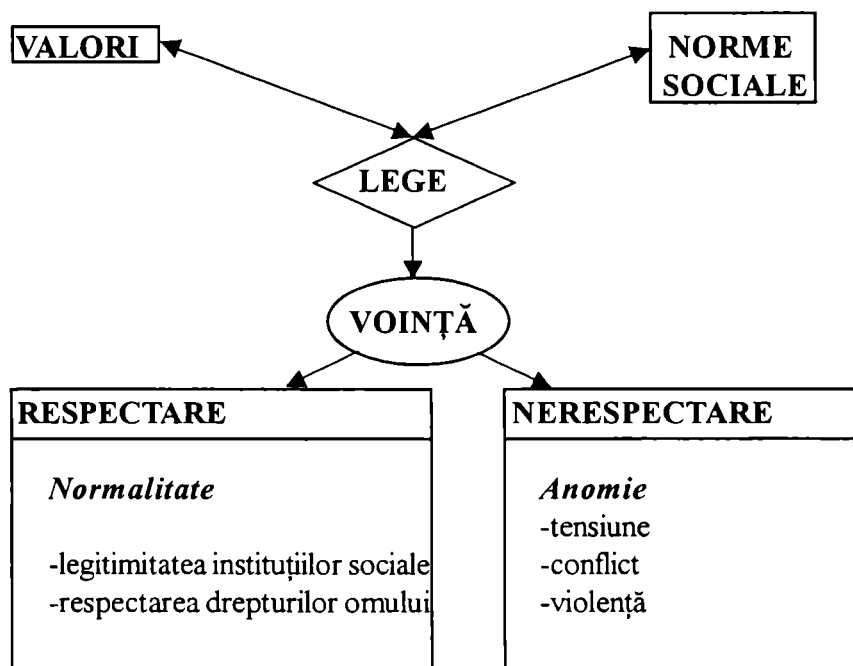
În noul context socio-politic planetar asistăm neliniștiți sau suntem actori la exaltarea sentimentului național, la rivalități interetnice, la apărarea intereselor proprii, la manifestarea spiritului de concurență și competiție, la inegalitățile economice și sociale, lupte ideologice. Aceste caracteristici stau la baza tensiunilor și conflictelor care se manifestă în orice societate, indiferent de sistemul social-politic.

În fața acestei realități ne întrebăm :

Care sunt fundamentele socio-culturale și ideologice generatoare de tensiuni și conflicte? Ce rol joacă instituțiile și care sunt strategiile de rezolvare non-violentă a conflictelor?

Punctul de plecare în înțelegerea conflictului și a violenței este *contextul social*. Alături de forme tradiționale de violență (crime, delict) asistăm la alte manifestări mai puțin sau mai grave care sunt semne de necivilizare și de încălcare a normelor vieții cotidiene. Conflictele între *mentalități*, generate de diferențe de vârstă, de apartenență la diferite comunități umane (urbane sau rurale), la diferite grupuri sociale, sunt repere care vorbesc de *contexte* diferite, dar și de *soluții* diferite de rezolvare. Nu există o soluție unică cum nu există o explicație unică pentru conflict și violență, deși nimic nu le justifică.

Schema raporturilor social-individual în educația pentru pace

CAPACITĂȚI (a face)	ATITUDINI (a fi)
A se exprima	A trăi empatic
A critica și a accepta critica celorlalți	A discuta, negocia. A fi tolerant
A explica	A avea inițiativă și a-ți asuma responsabilități
A formula propoziții	A pune mai presus de interesul personal, interesul de grup
A identifica greutățile și a le rezolva	A împărtăși emoțiile celorlalți, a trăi empatic
A amâna satisfacerea nevoilor	A recunoaște ce e pozitiv
A soluționa conflicte	A asculta pe celălalt
A recunoaște și îndrepta erorile	A respecta opinia celui alt
A lucra în echipă	
A stabili reguli comune	
A evalua o situație	
A trăi împreună	

OBIECTIVE	VALORI	INDICATORI AI UNEI FUNCȚIONĂRI DEMOCRATICE 1. atitudini 2. dispozitiv	INDICATORI AI ATITUDINILOR DE COOPERARE
Organizarea și gestiunea vieții clasei	cooperare	Libertatea de opinie, exprimare și asociere	Repartizarea sarcinilor

A gestiona în mod pașnic conflictele	solidaritate	Consens în luarea deciziilor	Împărțirea responsabilităților
A identifica dificultățile și a învăța să le depășești	respectul celuilalt	Acceptarea deciziilor luate	Recunoașterea dificultăților fiecăruia
A dezvolta spiritul critic și sensul responsabilității	responsabilitate	Autocritica și acceptarea criticilor	A învăța să trăiești împreună
A încuraja dialogul și a favoriza cooperarea	egalitate	Recunoașterea valorii celuilalt	A găsi împreună soluții
A dezvolta o imagine pozitivă despre sine	înțelegere	A îndrepta prin cuvinte, nu prin acte	A stabili relații de solidaritate
A descentraliza viața clasei	toleranță	A asculta pe celălalt și a dialoga	A descoperi aspectele pozitive ale celorlalți
A trăi mai bine în grup	justiție		A accepta corectarea greșelilor pentru a trăi mai bine împreună
A asigura binele clasei	imparțialitate		Respectarea angajamentelor
A crea un climat pozitiv și egalitar	autonomie		Avizul tuturor în consiliu

A favoriza un climat de ordine și disciplină	autenticitate		Transparență în luarea deciziilor
			Jurnalul de perete
			Adoptarea unui regulament

Violența a devenit o problemă și o preocupare care se înscrie în cadrul războiului rece. Dreptul omului este dreptul de a rezista violenței

Aplicații

1. Ordonăți următoarele fapte în ordinea descrescătoare a gravității lor:

- a. a amenința pe cineva cu un cuțit;
- b. a agresa un copil;
- c. a fura sistematic, organizat;
- d. a fura;
- e. a obliga pe cineva să fumeze;
- f. a înjura pe cineva;
- g. a deteriora mobilierul din clasă, școală;
- h. a părăsi clasa fără a cere permisiunea;
- i. a mesteca gumă;
- j. a se ridica în timpul orelor fără motiv;
- k. a arunca hârtii pe jos;
- l. a refuza să lucreze.

2. Separați agresiunile după următoarele criterii

- față de sine
- față de ceilalți
- față de obiecte

3. Imaginați-vă sancțiuni pentru vinovați și remedii pentru victime

În toate cele trei aplicații să nu uităm să tratăm evenimentele nu ca elemente culturale (obiceiuri), ci ca fapte.

Comentariu: Toate situațiile prezentate prezintă grade diferite de violență. Ele trebuie apreciate în funcție de consecințe. Nu se poate stabili o ierarhie, deoarece când lipsește contextul este greu de a face clasificări, ordonări. De aceea nu va exista un acord în materie de judecăți. Trebuie să fim prudenți în a generaliza. Problema contextului aduce în discuție o altă, aceea a raportului dintre specificitate și universalitate. Universalitatea trimite la valori, specificitatea este sugerată de comportament. Societatea viitorului va fi o societate a multiculturalității care se va confrunta cu diferite feluri de comportamente într-o diversitate culturală.

Comportamentul într-o colectivitate, de exemplu a școlii necesită reguli care să reglementeze atât raporturile între elevi, cât și între elevi și cadrele didactice. În constituirea Regulamentului școlii trebuie consultați și cooptați și elevii deoarece în cultura școlii coexistă două culturi: cea a adulților cu cea a adolescenților.

11.2. Intoleranța și rasismul

Știi tu cine ești? Știm noi unde ne plasăm între naționalitate și origine sau religie și etnicitate? Și ce știm despre rasism?

Rasa este un ansamblu de ființe vii care au aceleași caracteristici psihice și adesea fiziologice. Din acest punct de vedere nu există decât o rasă- rasa umană. O altă definiție ia în calcul, ca o caracteristică fundamentală, culoarea pielii. Astfel sunt trei rase: Neagră, Albă și Galbenă., cea Roșie nu este decât o parte din cea Galbenă. dar noi suntem deja într-o definiție rasistă a omului făcând din diferența de culoare o diferență majoră între indivizi, ceea ce este o greșală.

A treia definiție, cea mai curentă, este aceea care spune că diferențele culturale sau religioase fac dintr-un grup uman o rasă aparte. Această definiție dacă este acceptată conduce la rasism deoarece ea formează o viziune despre lume bazată pe diferențele dintre oameni:

culoarea pielii, forma nasului sau altele. Această definiție poate să conducă la a gândi despre rase că sunt: “bune” sau “proaste”, “superioare” sau “inferioare”, ceea ce conduce la intoleranță pornind de la aceste diferențe.

Citiți poezia din Anexa nr. 2 și comentați-o!

Există și un rasism pozitiv?

Ați auzit adesea spunându-se: “Negrii sunt dansatori înnașcuți, ei au ritmul în sânge” sau “evreii sunt comercianți buni, au spiritul de afaceri în sânge” sau “oamenii din Sud au simțul sărbătorii”. Deși acestea sunt complimente, nu este mai puțin adevărat că este vorba tot de rasism. Aceste pseudo- calități care nu pot fi atribuite tuturor pentru că din fiecare categorie pot exista unii care: nu știu să danseze, nu au un spirit comercial ș. a. m. d., pot fi însoțite de expresii: “Buni dansatori dar nu știu să muncească”, “Comercianți buni, dar por să-și vândă și mama”, “Dornici de sărbătoare, dar leneși”.

Antisemitism

Antisemitismul este rasismul împotriva evreilor. Această ideologie, considerând evreii ca rasă, face o confuzie între rasă și religie. Iudaismul nu este decât o religie, o manieră particulară de a crede în Dumnezeu. Antisemitismul nu este de dată recentă. La Roma evreii erau împușcați pentru că erau acuzați că destabilizează statul. Mai târziu au fost acuzați în Europa că își sacrifică copiii în timpul ceremoniilor religioase. Din cauza aceasta li s-au impus meserii considerate degradante ca: bancher și comerciant. Odată cu nazismul ei au fost acuzați că vor să conducă lumea folosind banii furați de la alții.

Alte “rasisme”

Intoleranța a dat naștere la diferite forme de rasism împotriva grupurilor umane care nu sunt considerate ca “normale” pornind de la principiul că acela care se exprimă este simbolul normalității, iar ceilalți sunt inferiori.

Eugenismul este o formă de rasism împotriva oamenilor care au un handicap psihic sau mental;

Homofobia – rasism împotriva homosexualilor, considerați ca bolnavi sau perverși.

Cele două ideologii pornesc de la principiul că handicapații sau homosexualii sun inferiori și militează pentru “calitatea rasei” din care se trag.

Rasismul generațional- este o formă de exprimare împotriva tinerilor și împotriva bătrânilor. Aceste persoane pornesc de la ideea că în funcție de vârstă și epocă poți fi “bun” sau “rău”, “superior” sau “inferior”.

Chiar dacă lista tipurilor de rasism poate fi continuată, există lucruri în comun care conduc la ură și violență.

12. ACTIVITĂȚI PRACTICE CU ELEVII ȘI STUDENȚII ÎN EDUCAȚIA PENTRU DREPTURILE OMULUI

Acest tip de sociologie a educației pentru drepturile omului va ajuta elevii și studenții să-și dezvolte un cod moral personal, prin cunoașterea particularităților culturale, lingvistice, religioase, să-și formeze atitudini de respect față de sine și ceilalți, de valorile democratice, dragoste și atașament față de valorile de adevăr, dreptate, justiție.

Tinerii educați în spiritul respectării drepturilor omului vor avea posibilitatea:

- ◆ să compare valorile și credințele, convingerile și opiniile proprii;
- ◆ să examineze diferitele decizii și să formuleze concluzii;
- ◆ să rezolve pe cale pașnică conflictele;
- ◆ să analizeze texte din legislația națională și internațională;
- ◆ să studieze cazuri și să ia decizii pentru rezolvarea lor;
- ◆ să distingă binele de rău.

Prin conținuturi și finalități “educația pentru drepturile omului și pace va ajuta la dezvoltarea spirituală, morală și socială a tinerilor.

I. Cunoașterea Declarației Universale a Drepturilor Omului

A. MIMĂ

1. Se citește câte un articol în fiecare grupă, apoi se mimează de către un reprezentant al grupei. Ceilalți din celelalte grupe trebuie să ghicească dreptul sugerat de articol.

B. ANALIZĂ DE TEXT

1. Analizați fiecare articol din Declarația Universală a Drepturilor Omului să se completați tabelul de mai jos:

Articolul (nr.)	Titularul/titularii Dreptului	Conținut (rezumat)	Proceduri/sanctiuni
-----------------	-------------------------------	--------------------	---------------------

Sau

2. Pornind de la textul Declarației răspundeți la următoarele întrebări:
  - a. Cine sunt titularii drepturilor?
  - b. Care sunt valorile sugerate?
  - c. Care sunt mijloacele prin care pot fi puse în aplicare?

Completați tabelul următor:

Titularii drepturilor	Valorile	Mijloacele
-----------------------	----------	------------

3. Descoperiți în text (se dau Art. 22 și 28 din Declarația Universală a Drepturilor Omului) cine realizează:
Protecția, Prestația, Participarea, apoi treceți în tabel aportul fiecărei categorii însemnând nr. Articolului.

	Individ	Societate, grup	Stat
PROTECȚIE			
PRESTAȚIE			
PARTICIPARE			

4. Se dă elevilor /studentilor o listă de drepturi și se cere să consemneze în dreptul fiecăruia responsabilitatea (activitate pe grupe).
5. Se înșiră pe o frânghie mai multe foi pe care sunt scrise drepturi. Fiecare alege unul și încearcă să comenteze citatul. Se cere să se prezinte și propria opinie, acordul sau dezacordul.
6. Pornind de la un text din Declarație se cere să se descopere:
  - a. drepturile pozitive;
  - b. drepturile negative;
  - c. drepturile economice, sociale, culturale, sociale.

C. Identificare

1. Derulați momentele dintr-o zi din viața voastră și identificați drepturile din viața cotidiană, apoi grupați-le după locul în care ați participat la evenimente (pe stradă, acasă, la școală, facultate, loc de muncă, magazin, restaurant, biserică etc.).

2. Care sunt așteptările mele atunci când apelez la drept?

D. Votare

O suprafață de cerc se împarte în 3. În fiecare se scrie DA, NU, ?

Se cere apoi să se voteze așezându-se fiecare în suprafața delimitată și care exprimă poziția fiecăruia față de următoarele probleme:

1. tăierea unei păduri este o problemă a drepturilor omului?
2. bombardarea unei școli este o violare la dreptul educației?
3. studii de caz

II. Cronologia drepturilor omului

1. Studiați exemple de cronologie.
2. Stabiliți o cronologie pentru țara voastră pornind de la propria istorie.
3. Realizați comparații și integrați în istoria europeană și mondială contribuțiile țării tale.

III. Convenția europeană a drepturilor copilului

1. Studiați Convenția europeană a drepturilor copilului.
2. Scrieți pentru fiecare articol un rezumat și apoi dați-i un titlu!

IV. Democrația în acțiune

1. Imaginați-vă că faceți parte dintr-un grup care a naufragiat pe o insulă. Trebuie să trăiți laolaltă oameni din diferite părți ale lumii.
2. Redactați un regulament de funcționare a societății pe care o construiți ținând cont de drepturile și responsabilitățile fiecăruia.

V. Drepturile omului-drepturile animalelor

1. Vizionați filmul "Ferma animalelor"
2. Care sunt drepturile încălcate? Ce tip de societate sugerează filmul?
3. Propuneți măsuri pentru o funcționare democratică.

VI. Cine suntem noi?

1. Descrieți-vă prin trei calități și trei defecte.
2. Descoperiți în trăsăturile poporului român trei calități și trei defecte.
3. Comparați aceste trei calități cu ale altor popoare.
4. Prin ce este cunoscută fiecare țară din lume: exemplificați!

VII. Violența în război

A. Pornind de la tabloul lui Picasso- Guernica scrieți:

1. Ce vă sugerează tabloul?
2. Care sunt suferințele unui copil în război?
3. Dacă țara ta ar fi în război, care ar fi suferințele tale?

B. Pornind de la lista de mai jos în care sunt înscrise diferite

fapte de violență:

- a distruge mobilierul școlii
  - a obliga un coleg să fumeze;
  - a ieși din sala de clasă /curs în timpul orelor;
  - a avea o ținută extravagantă;
  - a sparge geamul, tabla;
  - a amenința cu cuțitul;
  - a fuma în școală;
  - a bruia ora prin zgomote;
  - a întârzia la ore nemotivat;
  - a folosi un limbaj obscen, agresiv;
  - a răspunde obraznic unui adult;
  - a agresa o colegă, un coleg,
1. Așezați faptele într-o ordine descrescătoare a gravității lor;
  2. Imaginați-vă sancțiuni pentru vinovați și remedii pentru victime.
  3. Grupați formele de violență în tabelul de mai jos trecând faptele în coloanele corespunzătoare:

Violență față de propria persoană	Violență față de ceilalți	Violență asupra bunurilor
-----------------------------------	---------------------------	---------------------------

VIII. Încălcarea drepturilor omului

A. În lista de mai jos sunt prezentate aspecte întâlnite pe unele străzi din localitățile țării:

- prezența câinilor vagabonzi;
- lipsa iluminatului public;
- manifestări sindicale neautorizate;
- accidente rutiere;
- depozitarea gunoaielor în locuri nepermise,
- înscrisuri obscene pe clădiri, garduri;
- starea precară a clădirilor;
- scandaluri pe stradă (limbaj și atitudini violente);
- inexistența unor spații destinate copiilor, bicicliștilor, handicapaților;
- afișe electorale lipite pe pereți, garduri;
- semafoare care nu funcționează.

Răspundeți la următoarele întrebări:

1. Care sunt principalii responsabili de starea actuală?
2. Identificați drepturile încălcate în fiecare din aceste situații!
3. Găsiți soluții pentru rezolvarea fiecărei probleme în parte!

B. Fiecare membru al grupului scrie unui prieten o scrisoare al cărui subiect este o nedreptate care i s-a făcut, cerând ajutorul. Se schimbă apoi scrisorile și se formulează un răspuns. Se identifică problemele și soluțiile pozitive/negative propuse.

IX. Rezolvarea non-violentă a conflictelor

A. Pornind de la un caz (de ex. "Persecutarea elevilor în școală") se discută și se analizează apoi principiile de rezolvare non-violentă a conflictelor (propuse de "Quaker Peace and Service" de Londra) și măsura în care acestea au fost respectate. Iată care sunt acestea:

- Respectul de sine și respectul pentru ceilalți;
- Comunicarea – aptitudine de a exprima deschis ideile și sentimentele și de a asculta atent pe ceilalți;
- Asigurarea că nu se exercită nici într-o manieră agresivă ignorând drepturile celorlalți, nici într-o manieră supusă de renunțare la propriile drepturi;
- Deschiderea spiritului/reflecția critică – aptitudinea de a aborda un conflict cu spiritul deschis și critic, cu voința de a modifica opiniile în funcție fie de noi elemente, fie dintr-o înțelegere mai aprofundată;
- Empatia – aptitudinea și voința de a imagina intuitiv punctele de vedere și sentimentele celuilalt;
- Cooperarea – o apreciere a valorii și cooperării în sarcini împărțite și aptitudinea de a lucra cu celălalt la un obiectiv comun.
- Rezolvarea de conflicte- aptitudinea de a analiza într-o manieră obiectivă și sistematică, a propune un larg evantai de soluții, și voința și capacitatea de a aplica pe cele proprii.

X. Pacea

1. Desenați ceva care să sugereze pacea
2. Dați o definiție a păcii

XI. Comunicarea

A. Prezentați-vă fiecare folosind

1. un semn pentru a vă exprima prenumele și pentru a fi reținut,
2. cinci caracteristici pe care încercați să le motivați
3. după ce alegeți un partener de dialog poartă o discuție cu el de 5 minute, apoi relatează celorlalți ce ai aflat. Încearcă se devii el pentru totdeauna. De ce Da? de ce Nu? Ce vă seamănă și ce vă deosebește?

B. Completează enunțul

DACĂ.....ATUNCI.....

1. fiica mea s-ar căsători cu un evreu, arab, negru, ungur, român;
2. aş locui 2 ani în Africa;
3. aş cunoaște limba chineză;
4. aş fi parlamentar;
5. aş fi infirm.

CU CÂT.....CU ATÂT.....

- a) îmbătrânesc
- b) aflu mai multe
- c) prietenii se apropie de mine
- d) lucrurile se înrăutățesc
- e) am mai mulți bani.

XI. A trăi împreună

A. Joc de rol. Se așează în cerc scaune și fiecare primește un rol într-o microsocietate sugerată. Se analizează problemele comunității (una luată în discuție) și se structurează rolurile pe funcțiile pe care fiecare le îndeplinește în societatea respectivă (sfatul bătrânilor, familia,

prietenii etc. într-o societate tradițională, arhaică sau parlamentul, guvernul, cetățenii dacă tema vizează o problemă a unei societăți moderne).

B. Răspundeți cu DA sau NU la următoarele întrebări:

1. Ați admite în țara voastră un/o.....?
2. V-ar place să aveți ca vecin un/o.....?
3. V-ar place să aveți coleg un/o.....?
4. Ați sta lângă un/o.....?
5. Ați dansa cu un/o.....?
6. Ați accepta drept coleg un/o.....?
7. Ați săruta un/o.....?
8. Ați putea avea un prieten intim un/o.....?
9. V-ați căsătoriți cu un/o.....?
10. Ați cunoscut personal un/o.....?

	Țigan	Chinez	Ungur	Somalez	Român	Homosexual	Advestis	Seropozitiv	Handicapat
1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									
10									

XII. Identități multiple

Drepturile și responsabilitățile noastre apar ca o suită de roluri multiple.

Roluri	Responsabilități	Drepturi
Profesor		

Mamă/ Tată		
Fiică / Fiu		
Soră/ Frate		
Prietenă/ Prieten		
Cetățean		

XIII. Rolul disciplinelor de învățământ în educația pentru drepturile omului

Discipline	Cunoștințe	Capacități	Atitudini
Limbi moderne			
Știință			
Științe sociale			
Tehnologii			
Muzică/ Artă			
Educație fizică			
Orientare/ Consiliere			

XIV. Dialoguri interculturale

General și specific în diverse culturi

Itemi	În școală		În exteriorul școlii	
	Profesori	Elevi	Profesori	Elevi
Ținută vestimentară				
Limbaj				
Alimentație				
Timp liber				

XV. Realizarea de proiecte

Acțiuni de colectare de materiale pentru întrajutorarea bătrânilor sau a altor categorii aflate în dificultate, oferirea unei mese cu o ocazie anume, de ex. de Crăciun, celor aflați în dificultate etc. Acest proiect dă posibilitatea manifestării inițiativei și acțiunii sociale în cadrul colectiv, dezvoltând sentimentul de solidaritate. Tinerii vor înțelege că aceste proiecte necesită parcurgerea mai multor etape:

1. Definierea sarcinilor
  - Ce știm?
  - Ce avem nevoie să știm?
2. Căutarea surselor de informare
  - ceilalți membri ai grupului (clasă, grupă de studenți ș. a.)
  - manualele școlare, cursurile universitare,
  - profesorii;
  - părinții;
  - oamenii politici și oamenii cu funcții publice;
  - mass-media
  - operele de referință. Bibliotecile.
3. Împărțirea sarcinilor
  - cine, ce face?
  - care sunt sarcinile cele mai dificile?
  - care sunt sarcinile mai ușoare?
4. Acțiunea propriu-zisă
  - respectarea graficului și a sarcinilor distribuite pe persoane
5. Evaluarea
  - aprecierea finală a acțiunii;
  - învățăminte pentru viitor.

XVI. Acțiuni în favoarea drepturilor omului:

- Deveniți membru benevol a unei asociații/organizații care apără drepturile omului;
- Participați la colecte publice în beneficiul persoanelor defavorizate. Acest tip de activități permite sensibilizarea la

problemelor celor oprimați, defavorizați de soartă și dezvoltarea sentimentului de solidaritate;

- Participați la organizarea unei manifestări locale punând în relief problema drepturilor omului;
- Redactați articole pentru reviste și faceți să apară;
- Proiectați, în colaborare cu elevi handicapați, o activitate umanitară;
- Transmite-ți capacitățile voastre altor persoane;
- Schimbați experiența voastră în materie de drepturile omului altor colegi;
- Organizați și participați la un concurs pe problema drepturilor omului;
- Scrieți scrisori oamenilor politici;
- Amenajați expoziții;
- Creați afișe;
- Participați la punerea în scenă a unei piese de teatru;
- Dați concerte;
- Realizați un film;
- Faceți presiuni asupra celor care vă încalcă drepturile;
- Participați la seminarii și conferințe pentru a putea cunoaște alți oameni, a comunica, a stabili relații de prietenie;
- Dați interviuri în presă, la radio și televiziune;
- Creați un grup de susținere a persoanelor în vârstă și ajutați-i;
- Creați un grup de elevi care să susțină elevii cu dificultăți la învățătură;
- Aderateți la asociații locale, cluburi ale tinerilor și alte grupuri angajate în acțiunea socială;
- Creați un club de discuții și reflecții asupra problemelor drepturilor copilului și studiați ce probleme se pun în acest domeniu la nivel local, regional, național, internațional;
- Participați în cadrul zilelor festive ale școlii, localității, naționale și internaționale;

- Luați cuvântul în public;
- Depuneți-vă candidatura în diferite organizații pentru tineret și participați la alegeri;
- Colectați fonduri.

XVII. Zile cu semnificație internațională:

8 martie – ziua internațională a femeii;

5 mai – Ziua Europei – aniversarea creării Consiliului Europei;

28 mai – Ziua creării Amnesty International;

3 septembrie – aniversarea semnării Convenției asupra eliminării tuturor formelor de discriminare împotriva femeilor;

24 octombrie – Ziua Națiunilor Unite;

4 noiembrie – aniversarea semnării Convenției Europene a Drepturilor Omului;

10 decembrie – Ziua Drepturilor Omului – aniversarea proclamării Declarației Universale a Drepturilor Omului.

13. O CRONOLOGIE A DREPTURILOR OMULUI

Această cronologie este o sumară trecere în revistă a principalelor documente, evenimente, mișcări și personalități care au traversat istoria și care au contribuit la expansiunea drepturilor omului din cele mai vechi timpuri și până astăzi.

Sec. XVIII a. Chr. – Codul lui Hammurabi, care prevedea că oamenii nu pot fi torturați, înrobiți și nu li se poate confisca averea fără o dreaptă judecată.

Grecii

Grecii au fost fondatorii democrației. Filosofia antică greacă, reprezentată prin Platon și Aristotel, a fost și rămâne unul din stâlpii culturii și civilizației mondiale. Democrația ateniană punea fundamentele credinței și evoluției drepturilor omului.

Spre deosebire de democrația reprezentativă modernă, democrația din Grecia Antică era rezervată aristocrației și excludea sclavii și femeile.

Romanii

Legea romană a celor XII table (451 a. Chr.) stabilea drepturile cetățeanului, și anume: dreptul la proprietate, dreptul de a fi liber, dreptul la o judecată dreaptă, dreptul de a-și alege conducătorii, de a protesta și dreptul la fericire.

Gândirea romană în materie de drepturi este fondată pe filosofia stoică pentru care lumea reprezenta o singură comunitate în care toți erau frați. Această credință în egalitatea oamenilor indiferent de rasă, clasă socială sau rang este la originea noțiunii de drept natural. Dreptul roman, un alt pilon al culturii și civilizației mondiale, joacă un rol tot atât de important în protecția cetățenilor de către lege, în egalitatea tuturor în fața legii. Însuși termenul de cetățean este redat cu semnificația lui în toate teritoriile cucerite din Imperiul roman și devine un semn de civilizare ca și procesele de urbanizare și răspândire a limbii latine în tot imperiul.

Aristotel (384-322 a. Chr.) – filosof grec născut la Stagira. În Etica lui, Aristotel se ocupă de caracteristicile pe care omul ar trebuie să le dobândească. Scopul vieții -fericirea- se poate atinge prin bine. Omul cel mai bun (și fericit) este cel care își petrece cât mai mult timp cu puțință în cea mai pură activitate a rațiunii-teoretizarea. Deși recunoaște că rațiunea guvernează deopotrivă gândirea teoretică și acțiunea, ca reacție la o dorință, consideră că reacția este o cale de mijloc între două extreme. Reacțiile omului nu sunt negândite și instinctuale, ci intelectuale și morale, ce împing spre săvârșirea unor acțiuni bune. Aceste obiceiuri determină o evaluare a fiecărei situații și o alegere spre ceea ce fiecare năzuiește și consideră a fi fericirea.

Lucius Annaeus Seneca (41.Chr.-65 D.Chr.), filosof stoic și consilier al Împăratului Nero.

1215 – Semnarea Magna Charta a Angliei care garantează drepturile nobilimii și bisericii și prevedea protejarea oamenilor simpli prin lege. Ea a fost utilizată ca un mijloc constituțional de a restrânge exercițiul tiranic al puterii.

1679 – Legea Habeas Corpus, Anglia. Această lege prevedea ca fiecare deținut să apară în fața unui tribunal înainte de a fi pedepsit pentru a i se stabili vinovăția.

John Locke (1632-1704) – filosof britanic a cărui operă a pus bazele democrației liberale. Cele două tratate apărute în 1690 introduc ideea de drepturi naturale.

1688-1689 – glorioasa revoluție engleză.

1689 – Declarația Drepturilor din Anglia a fost rezultatul constituțional al revoluției care institua separarea puterilor: Parlamentul și puterea Monarhului, acordând Parlamentului libertatea de expresie și de a organiza liber alegerile. Ea prevedea că oamenii nu pot fi privați de drepturile lor fundamentale, nici chiar de rege sau lege.

Sec. al XVIII-lea – Secolul Luminilor sau Secolul rațiunii a fost marcat de o mișcare filosofică europeană liberală, progresistă și anticlericală, fondată pe progres științific și credința în rațiunea umană.

1776 – Declarația de independență americană.

Voltaire (1694-1778) – dramaturg și filosof francez, una din figurile marcante ale Epocii Luminilor.

Thomas Jefferson (1743-1826) participă la revoluția americană și este coautor la **Declarația de Independență**. A fost 2 ani președinte.

1787 – Adoptarea Constituției americane, care cuprinde o declarație a drepturilor omului.

1789 – Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului din Franța proclama egalitatea dintre toate ființele umane, libertatea religiei și de exprimare, precum și dreptul de a lua parte la guvernare.

1791 – Carta libertăților publice care este la baza Constituției Statelor Unite.

1840 – Convenția mondială împotriva sclavajului ținută la Londra. Sclavajul a fost abolit în toate coloniile britanice în 1838, în coloniile franceze în 1848 și în Statele Unite în 1865, după războiul de secesiune.

1848 – Abolirea sclavajului în Franța.

1898 – Liga Franceză a Drepturilor Omului

Abraham Lincoln (1809-1865), devenit președinte în 1861, va contribui la emanciparea sclavilor.

1920 – Crearea Societății Națiunilor, la sfârșitul primului război mondial, pentru a reglementa litigiile internaționale. A fost formată din 58 de membri. În această perioadă a fost creată **Organizația Mondială a Muncii** care promova drepturile economice și justiția socială.

1923 – Societatea Națiunilor distinge drepturile copilului de drepturile adultului.

1923 – Uniunea internațională de ajutorare a copiilor redactează și aprobă **Declarația drepturilor copilului**- cunoscută și sub numele de “**Declarația de la Geneva**” – un document în 5 puncte asupra principiilor de bază ale protecției copilului.

1924 – Societatea națiunilor aprobă “**Declarația de la Geneva**” și invită membrii săi să respecte principiile.

Mahatma Gandhi (1869-1948) – om de stat indian și reformator moral care a elaborat doctrina rezistenței pasive și non-violente.

1941 – Carta Atlanticului – cuprindea patru drepturi și libertăți: dreptul la un trai decent și la siguranță, libertatea de expresie și libertatea de religie.

Franklin Roosevelt (1882-1945) – președintele Statelor Unite a pus în aplicare New Deal, plan de luptă împotriva crizei americane din anii '30, care acorda drepturi economice și sociale șomerilor.

1945 – Crearea Organizației Națiunilor Unite prin Carta cu același nume, semnată de 50 de state pentru a preveni războiul prin exercițiul cooperării internaționale.

1948 – Declarația Universală a Drepturilor Omului – a fost primul instrument juridic internațional care a fixat normele pentru promovarea drepturilor civile, politice, economice, sociale și culturale.

1948 – ONU aprobă o versiune mai amplă a “**Declarației de la Geneva**”

1949 – Convențiile de la Geneva – o serie de patru acorduri internaționale pentru protecția victimelor de război, a fost semnată de 58 de Guverne.

Eleanor Roosevelt (1884-1962) – sociolog și jurnalist american, delegata Statelor Unite la ONU, președinta Comisiei Drepturilor Omului a Națiunilor Unite în 1947, coautor la Declarația Universală a Drepturilor Omului.

Rene Cassin (1887-1976) – om politic francez, participă la punerea în aplicare a Comisiei Drepturilor Omului a Națiunilor Unite, principalul autor al declarației. El personal a făcut posibilă înscrierea în declarație a drepturilor economice, sociale și culturale. De asemenea a ținut la caracterul universal al declarației (se aplică în toate cazurile).

1949 – Crearea Consiliului Europei de către 10 țări pentru lupta în favoarea libertăților și cooperării, pentru apărarea democrației și drepturilor omului. România a devenit membră a Consiliului Europei în 1955.

1950 – semnarea Convenției Europene a Drepturilor Omului la Roma de către 12 țări europene. Este vorba de un tratat internațional care vizează garantarea drepturilor fundamentale în toate statele membre. Aceste drepturi sunt protejate de Comisia și de Curtea europeană a drepturilor omului de la Strasbourg. România a ratificat Convenția în octombrie 1993.

Martin Luther King jr. (1929-1968) – liderul mișcării americane pentru drepturi civile. A fost asasinat.

Andrei Sakharov (1921-1989) – fizician nuclear de naționalitate sovietică, militant și reformator pentru drepturile omului. A primit Premiul Nobel pentru pace în 1975.

Alexandru Soljenitsyne (n.1918) – scriitor și istoric rus. A fost închis în mai multe regimuri comuniste succesive. A folosit experiența sa pentru a scrie “Primul cerc” și “Arhipelagul gulag-ului” prin care avertizează lumea de represiunea comunistă. Exilat în Statele Unite a revenit în Rusia pentru a contribui la democratizarea țării sale.

Václav Havel (n.1936) – dramaturg ceh, militant pentru apărarea drepturilor omului, purtător de cuvânt și fondatorul “Cartei celor 77”, închis pentru acțiunile sale politice. A fost cofondatorul primei mișcări legale de opoziție în 1989, Forumul civic. A devenit președintele Cehoslovaciei în 1989.

Nelson Mandela (n.1918) – principalul lider al ANC (Congresul Național African), mișcarea de rezistență împotriva apartheid-ului. Prizonier politic timp de 25 de ani, a fost eliberat în 1990. Sud-africanii de culoare au obținut dreptul de vot în 1994 și a devenit după alegeri primul președinte negru al Africii de Sud.

1950 – Țările Vest-europene au semnat o **Convenție a Drepturilor Omului**.

1959 – O nouă **Declarație a drepturilor copilului** este adoptată de Adunarea Generală a națiunilor Unite- 20 noiembrie

1969 – Țările Americii de Nord și de Sud au semnat o **Convenție a Drepturilor Omului**.

1978 – Guvernul polonez propune **primul proiect al unei Convenții cu privire la drepturile copilului**.

1979 – **Anul internațional al copilului**. Comisia națiunilor Unite pentru drepturile omului examinează propunerea poloneză și numește un Grup de lucru pentru a redacta un proiect final.

1981 – Țările Africii au aderat la o **Cartă proprie a Drepturilor Omului**.

1983- O parte din statele asiatice au semnat o **Declarație de Îndatoriri ale Popoarelor și Guvernelor din acest continent**.

1983 – Mai multe organizații non guvernamentale creează Grupul special al ONG-urilor care joacă un rol important în formularea Convenției pentru drepturile copilului.

1989 – Grupul de lucru prezintă proiectul final Comisiei pentru drepturile omului. La 20 noiembrie, cu ocazia aniversării a 30 de ani de la adoptarea declarației din 1959, Adunarea generală a ONU adoptă **Convenția cu privire la drepturile copilului**.

1990 – Convenția intră în vigoare la 2 septembrie.

14. LEXIC SUMAR DE TERMENI FOLOSIȚI ÎN DOMENIUL DREPTURILOR OMULUI

Adeziune – act unilateral prin care statul care n-a participat la elaborarea unei convenții exprimă consimțământul său definitiv la semnătură și la ratificare, simultan.

Comitet – organ de supraveghere creat printr-un tratat în vederea aplicării sale. El este în general alcătuit din experți independenți, aleși de statele părți la tratat

Comisie – organ permanent format din state sau din experți independenți, constituită pentru punerea în aplicare a drepturilor omului, fie printr-o consultare generală și politică, fie ca organ al unei proceduri cvasi-judiciare.

Constituție – text normativ adoptat de legislatorul suprem al unui stat.

Consens – mod de decizie practică în organisme politice, funcționând prin consultarea unanimității în manieră de a evita un vot.

Convenție – text normativ stabilit de state, prin care acestea se angajează să respecte regulile convenite, pe modelul unui contract între particulari, având forța normativă obligatorie de intrare a lui în vigoare.

Curte – tribunal constituit pe modelul tribunalelor interne, putând avea numele de tribunal (Ex. Tribunalul penal internațional pentru a pedepsi crimele de război și contra umanității Ex-Iugoslavia și/sau Rwanda). Este vorba, deci, de un organ care să aplice dreptul, compus din judecători imparțiali. În principiu o curte internațională este instituită printr-o convenție, fie în mod special în cadrul unor dispoziții organizaționale, reglând un subiect general sau determinat. Ea nu poate să judece litigiile decât între statele care au recunoscut competența sa direct în convenția în discuție sau printr-o declarație separată de competență.

Persoanele particulare nu se pot adresa decât în mod excepțional curții internaționale pentru a ataca un stat.

Declarație, proclamație – proclamarea solemnă care recomandă acceptarea unui principiu general sau constatarea existenței unui astfel de principiu, fără a avea forța normativă obligatorie.

Derogare – cea mai mare parte a drepturilor omului nu sunt absolute. Cu condiția ca aceasta să fie necesară pentru protecția interesului public superior, statul poate aduce restricții (derogări) proporționale fără a atinge substanța dreptului însuși. Posibilitatea de derogare poate fi expres prevăzută în textele care garantează dreptul.

Doctrină – ansamblu de opinii juridice emise de juriști în lucrări științifice, influența aplicării și dezvoltării dreptului constituie o sursă de principii cu valoare normativă.

Drept intern – ansamblu de texte normative adoptate de un stat unic aplicabile în interiorul acestui stat.

Drept internațional – ansamblu de norme juridice aplicabile între state și alți subiecți internaționali (organisme internaționale sau supranaționale).

Drept obiectiv – ansamblu de norme juridice în vigoare într-un stat la un moment dat.

Drept subiectiv – prerogativă recunoscută subiecților de drept și protejată prin dreptul obiectiv statal intern și internațional. Un drept subiectiv cuprinde trei componente, care pot fi de natură diversă: a) dreptul subiectiv poate fi atașat unui titular; b) este recunoscut; c) titularul său poate respecta conținutul său făcând uz de procedura instituită acestui efect.

Drepturi civile – categorie de drepturi ale omului, după terminologia internațională, care regroupează drepturile garantând individului o sferă de libertate în raport cu statul (echivalând deci libertăților publice), ca de altfel mijloacele care permit de a asigura respectul acestor drepturi.

Drepturi colective – drepturi protejând individul ca membru al unui grup, ca de altfel și grupul însuși, și care nu pot fi exersate decât prin intermediul grupului.

Drepturi creanțe – drepturi al căror respect poate reclama o acțiune pozitivă din partea statului.

Drepturi culturale – drepturi ale omului care garantează accesul, participarea și exercițiul manifestărilor culturale proprii identității individului și poporului căruia îi aparține.

Drepturi economice – drepturile omului care garantează accesul fiecărui individ la condiții de viață decente, numind în general o acțiune pozitivă a statului (prestații).

Drepturi individuale – drepturi atașate ființei umane ca individ.

Drepturi negative – drepturi care garantează o absență a statului în raport cu sfera individului sau a grupului protejat (drepturi civile și, în dreptul intern, libertăți publice).

Drepturi sociale – drepturile omului care garantează accesul, participarea și exercițiul manifestărilor sociale ale grupului la care aparține individul.

Drepturi politice – categorie de drepturi ale omului, în general asociate la drepturile civile, garantând indivizilor o posibilitate (limitată) de acces, de participare sau de control al organelor politice, executive și judiciare ale statului.

Drepturi programe – drepturi care conferă un avantaj individului sau unui grup solicitând statului o prestație (ex. dreptul la odihnă, dreptul la muncă). Realizarea dreptului depinde deci, într-o mare măsură, de capacitățile materiale și de voința statului.

Grup – în sensul procedurilor internaționale, noțiunea se raportează la un ansamblu de indivizi uniți prin aceeași caracteristică și calitate fără a fi organizați în ONG-uri. Ex. familie, grup de victime, etc.

Individ – ființă umană, persoană fizică.

Interpretare – operație intelectuală care vizează să determine sensul precis al unei norme juridice în vederea aplicării sale într-un caz concret.

Jurisprudență – ansamblu de decizii de justiție pusă în aplicare de aceeași normă (sau pentru a completa o lacună într-un text normativ), definind de altfel sensul normei în chestiune.

Libertăți publice – expresie, desemnând în dreptul intern, drepturile indivizilor care îi protejează împotriva intervențiilor statului (ex. libertatea personală, libertatea de opinie, de expresie etc.)

Lege – text normativ adoptat de legislatorul unui stat (parlament sau popor).

Minoritate – un grup din populația unei țări care se distinge prin limbă, tradiții, cultură proprie.

Națiune – o națiune regrupează o populație unită de o cultură comună sau de o voință de a trăi împreună.

Nivel constituțional – un text internațional este încorporat nivelului constituțional dacă relevă o valoare egală cu Constituția.

Nivel legislativ – un text internațional este încorporat nivelului legislativ dacă relevă o valoare de lege.

Normativ – adjectiv cu referire la un text sau o tradiție care are forța de normă juridică

Normă juridică – regulă cu caracter obligatoriu ce definește un drept sau o obligație, o instituție sau o procedură.

Obligație – datorie constituind contra partea unui drept pentru persoana sau autoritatea în virtutea căruia dreptul poate fi invocat; de altfel, această obligație decurge dintr-o normă juridică, presupune o acțiune, o abținere sau o toleranță, și este susceptibilă de o sancțiune pe baza unei proceduri judiciare.

ONG – prescurtarea unei organizații nonguvernamentale: organizarea independentă a statului care are forma unei asociații, fundații etc. și scop umanitar, economic etc.

Organe convenționale – expresie care desemnează organele instituite prin diferite convenții elaborate în cadrul Națiunilor Unite, destinate să vegheze asupra aplicării acestor texte prin proceduri cvasi-juridice sau de anchetă. Comitetul drepturilor omului, drepturile copilului împotriva torturii, etc. Se poate de asemenea înțelege organe instituite prin convenții regionale, ex. în cadrul Convenției europene a drepturilor omului (CEDO).

Parte – actor participant la un act juridic sau la o procedură. Se spune în particular despre state că se angajează cu privire la o convenție, la care ia parte: ele sunt state-părți la această convenție.

Popor – ansamblu de indivizi reuniți într-un stat-națiune, după definiția clasică. Adesea, prin extensie, ansamblu de persoane care nu se recunosc printr-o origine, sau identitate sau tratate culturale comune.

Populație autohtonă – națiune sau popor a cărei ființare este anterioară tuturor formelor de colonizare. Grup numeric inferior față de restul populației unui stat, în poziție non dominantă, ai căror membri posedă din punct de vedere etnic, religios sau lingvistic caracteristici care diferă de ale restului populației și manifestă, chiar într-o manieră explicită, un sentiment de solidaritate, pentru a păstra cultura, tradițiile, religia și limba.

Procedură în fața unui organ politic – tip de examen în cazuri generale și particulare care se derulează în fața unui organ alcătuit din state sau din reprezentanți ai statelor care aplică în mod esențial criteriile politice și non juridice. Ex. Comisia drepturilor omului.

Procedură juridică sau cvasijuridică – mod de examen juridic a unui caz precis care se derulează în fața unui organ judiciar- adică compus din judecători: Curtea, tribunalul, sau în fața unui organ cvasi-judiciar compus din experți juridici independenți împuterniciți să aplice dreptul pe un particular sau un stat- ex. Comisia europeană a drepturilor omului sau Comitetul drepturilor omului.

Protocol – text internațional de aceeași natură ca și convenția, tratatul sau pactul, destinat să completeze un text internațional, deschis la ratificarea de către state, separat de textul principal.

Raport – rezultatul unei proceduri cvasi-judiciare sau al unei anchete care stabilește o situație juridică, respectiv un fapt. Document pe care statele parte la o convenție trebuie să-l prezinte organului de aplicare pentru a explica starea de punere în aplicare pe teritoriul său.

Raporturi speciale – anchetatori numiți de Comisia drepturilor omului sau de o sub-comisie, capabili de a stabili o stare de fapt în legătură cu violările drepturilor omului.

Ratificare – act unilateral emis de către un stat semnatar prin care acesta se obligă a aplica tratatul, convenția sau pactul vizat.

Regulament – text normativ adoptat, în general, de executivul unui stat, pentru a defini mai precis aplicarea unei legi sau a permite organelor statului să intervină în absența unei legi.

Sanctiune – măsură adoptată de un stat sau de un organism internațional pentru a constrânge un stat de a respecta obligațiile internaționale, de la domeniul diplomatic până la domeniul militar.

Semnătură – primul angajament al unui stat în legătură cu o convenție, un tratat sau un pact prin care statul certifică voința sa de a ratifica textul în discuție, ca urmare a elaborării sale. Semnătura, ca act final al procesului de elaborare a unei convenții, conferă autentificare textului adoptat.

Sistem regional – sistem de protecție a drepturilor omului stabilite printr-o convenție ratificată de un grup de state din aceeași regiune geografică, stabilind un organ de control. Ex. Sistemul stabilit de CEDH

Sistem universal – expresie care desemnează ansamblul instituțiilor (organizații și proceduri) internaționale care regroupează totalitatea statelor lumii, fie ale ONU și ale agenților săi.

Stare de excepție – situație în care statul decide să suspende temporar garanțiile de protecție ale indivizilor pentru a restabili ordinea publică.

Stat – subiect principal al dreptului internațional. Un stat se compune, după definiția clasică în dreptul internațional, dintr-o populație care trăiește pe un teritoriu determinat, care are o conducere bazată pe suveranitate. În măsura în care o organizare socială se compune dintr-o națiune, se vorbește de un stat-națiune.

Stat de drept – formă de organizare a statului fondată pe respectul principiului legalității și drepturilor indivizilor.

Statut consultativ – calitate conferită ONG-urilor pe lângă organele ONU, permițându-le să participe la dezbaterile acestor organe

---

(acces la documente, dreptul de a lua cuvântul etc.) fără a beneficia adesea de dreptul la vot.

Sub-comisie – organ compus din state sau din experți independenți, împuternicit de o comisie de a efectua sarcini particulare sau de se pencher într-o manieră mai aprofundată asupra numeroase dosare. Ex. Subcomisia de luptă împotriva măsurilor discriminatorii și protecției minorităților (subcomisia drepturilor omului).

Subiect de drept – state, ființe umane, colectivități titulare ale drepturilor subiective.

Tradiție – normă juridică nescrisă recunoscută de autoritatea chargees de aplicare a dreptului, cu caracter obligatoriu a unui principiu aplicat în mod general. Joacă un mare rol în dreptul internațional public.

Tradiție internațională – normă juridică nescrisă care decurge dintr-o practică a statelor care o respectă considerând-o ca o expresie a unui principiu obligatoriu.

Vot – decizia unui organ colegial (politic sau cvasi-juridic) luată cu majoritate simplă sau calificată.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Français Audigier, Guy Lagelée – Les droits de l’homme, Dossier pédagogique Juin 2000;
2. Hant Commissariat des Nations Unies aux droits de l’homme – La décennie des Nations Unies pour l’éducation dans le domaine des droits de l’homme (1955-2004). Orientations pour la vie Nations Unies, New York et Genève, 1998 ;
3. Berger Vicent / Jurisprudența Curții Europene a drepturilor omului, IRDO, București, 1998;
4. Bulzan Carmen, Dragotoiu Florentina, Stamatescu Mihai – Educația pentru drepturile omului și pace;
5. CIFEDHOP – Droits de l’homme et Citryenneté au quotidien, 1996 ;
6. Conseil de l’Europe – Les droits de l’homme au quotidien, 1996 ;
7. Delcea Mihai, Maxim Anda – Drepturile omului – drepturile mele, Editura de sud, Craiova, 1999 ;
8. Droits de l’homme – Disparitions forcées ou involontaires Fiche d’information n° 6 (Rev.2) Genève, janvier 1998 ;
9. IRDO – Drepturile omului. Documentar pentru predarea cunoștințelor din domeniul drepturilor omului în învățământul preuniversitar, București, 1995;
10. Leik Adrian – Drepturile reale, Editura Apollonia, Iași, 1998;
11. Irina Moroianu Zlotescu, Radu Demetrescu – Din istoria drepturilor omului, IRDO, București;
12. Irina Moroianu Zlătescu, Radu Demetrescu – Promovarea și protecția drepturilor omului în sistemul națiunilor unite IRDO, București ;
13. Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu –
14. Irina Moroianu Zlătescu, Emil Marinache, Rodica Șerbănescu – Principalele instrumente pentru drepturile omului la care România este parte, Vol I – Instrumente universale, București, 1999, Vol.II Instrumente regionale ;

-
15. Christiane Perregaux – *Revenir la xénophobie, le sacisme et l'antisémitisme*, Dossier pédagogique, mars, 2000 ;
  16. Rodica Șerbănescu – *Presa, drepturi și responsabilități*, IRDO ;
  17. Măsar Vasile, Miroiu Mihaela, Nedelcu Elena, Ștefănescu Doina – *Cultură civică – Democrație, drepturile omului, toleranță*, EDP, București, 1995 ;
  18. x x x – *Drepturile copilului și țăranului*, IRDO
  19. x x x – *Droits des minorités*, Fiche d'information n° 18 (Rev. 1), Genève, August 1998 ;
  20. x x x – *Exécutions extrajudiciaires, sommaires ou arbitraires*, Fiche d'information n° 11 (Rev. 1), January 1998 ;
  21. x x x – *L'éviction forcée et les droits de l'homme*, Fiche d'information n° 25, Genève, July 1996 ;
  22. x x x – *La configuration actuelle de l'enseignement pour les minorités nationales de Roumanie*, Ministère de l'Education Nationale de Roumanie, 1999 ;
  23. x x x – *Service consultatifs et de la coopération technique dans le domaine des droits de l'homme*, Fiche d'information n°3 (Rev. 1) April 1997 ;

ANEXE

Anexa nr. 1

Hymne à la joie

Oh! Quel magnifique rêve vient illuminer nos yeux
Quel brillant soleil se lève, dans les purs et larges cieux.
Temps prédits par nos ancêtres
Temps sacrés, c'est vous, enfin!
Car la joie emplit les êtres, tout est beau, riant, divin.

Peuples des cités lointaines, qui rasonnent chaque soir
Sentey/vous vos âmes pleines d'un ardent et noble espoir?
Luttey-vous pour la justice?
Etes-vous déjà vainqueurs?
Ah! Qu'un hymne retentisse, í vos coeurs mêlant nos coeurs

Si l'esprit vous illumine, parlez-vous à votre tour
Dites-nous que tout chemine vers la Paix et vers l'Amour
Dites-nous que la Nature
Ne sera que joie et fleurs
Et que cité nouvelle oubliera le temps des pleurs.

Imnul Europei

Slavă ție, stea curată, voie bună pe pământ
Astăzi te simțim aproape, sol din rai cu soare sfânt
Vraja ta aduce iarăși pe popor lângă popor,
Toți pe lume frați noi suntem când apari ușoară-n zbor.

Cine a avut norocul de prieteni buni să dea
Cine știe ce-i iubirea, lângă noi cântând să stea.
Fericit, un suflet drag te poate face pe pământ,
Cine n-a simțit iubirea plece dintre noi plângând.

Europas Hymn

Freude, schöner Götterfunken,
Tochter aus Elysium!
Wir betreten feuertrunken
Himmlische dein Heiligtum!

Deine Zauber binden wieder,
Was die Mode geteilt,
Alle Menschen werden Brüder,
Wo dein sanfter Flügel weilt.

Anexa nr. 2

Om de culoare?

Când mă nasc, eu sunt negru.
Când eu cresc, eu sunt negru.
Când eu sunt bolnav, eu sunt negru.
Când mi-e frig eu sunt negru.
Când mi-e frică eu sunt negru.
Eu stau la soare, eu sunt negru.
Când mor, eu sunt și rămân negru.

Tu, omule alb,
Tu te naști, tu ești roz.
Tu crești, tu ești ca o piersică.
Tu ești bolnav, tu ești verde.
Ți-e frig, tu ești albastru.
Ți-e frică, tu ești alb.
Mergi la plajă, tu ești roșu.
Și când tu mori, tu ești mov...

Și tu îndrăznești să mă tratezi ca om de culoare?

Poem sub-titrat “Reflecție africană” – extras din nr. 15 (iulie-august 1993) din “Generația Pace”, Jurnalul “tinerilor care cred în pace”. Interzis răsul!

**VERIFICAT
2017**

**VERIFICAT
2007**

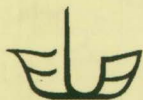
**Tiparul s-a executat sub c-da nr. 1101/2003
la Tipografia Editurii Universității din București**

DATA RESTITUIRII

4. FEB. 2004	13 APR. 2006	15. APR. 2019
08. MAR. 2004	16. IAN. 2007	
~~23. IUN. 2004~~		
15. DEC. 2004	12 MAR. 2009	
15 OCT. 2005	16. APR. 2010	
27 IAN. 2005	15. IUN. 2010	
08. FEB. 2006	2 APR. 2011	
08. FEB. 2006		
03. APR. 2006	10. DEC. 2018	

Deși preocupările pentru abordarea unor fenomene, procese sau relații din diversitatea realității sociale s-au înmulțit, generând noi ramuri ale sociologiei, **SOCIOLOGIA DREPTURILOR OMULUI** nu este numai o introducere la o nouă ramură ci și o cercetare de frontieră între sociologia juridică și sociologia educației. Prin problematică ea tinde să devină un domeniu interdisciplinar ce antrenează deopotrivă sociologia, dreptul, psihologia, istoria, în general științele socio-umaniste. Din această perspectivă lucrarea prezintă atât o valoare teoretico-metodologică cât și practic-aplicativă pentru cei ce sunt interesați de formarea unei culturi civice solide, din care nu au cum să lipsească problemele drepturilor și obligațiilor.

EDITURA UNIVERSITĂȚII DIN BUCUREȘTI

ISBN 973-575-805-9

<https://biblioteca-digitala.ro> / <https://unibuc.ro>